

4

FÓRUM

ODBORNÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS

sociální politiky

dvouměsíčník/ročník 6

2012

Editorial

Stati, studie, úvahy a analýzy

Měření governance jako způsobu řízení, koordinace, kontroly a realizace veřejných politik a programů na regionální a lokální úrovni

Pavel Horák

Očekávané trendy ve vývoji zaměstnanosti. Predikce zaměstnaných osob ve vybraných odvětvích nevýrobní sféry 11
Ondřej Šimpach, Jitka Langhamrová

Statistiky a analýzy

Starobní důchody přiznávané před dosažením důchodového věku 18

Ke změnám v penzijním připojištění a doplňkovému penzijnímu spoření 22

Poznatky z praxe

Současná politika státu vůči ohluchlým občanům 23

Sociální kampaň Diakonie ČCE
Otevřeno Seniorům.cz 27

Předváděcí akce – příklad násilné diskriminace starších občanů 28

Informační servis čtenářům

Nezaměstnanost mladých v Řecku 30
Stáže ve firmách – vzdělávání praxí 30

Novinky v knižním fondu 30

Z domácího tisku 31

Ze zahraničního tisku 32

For summaries of selected articles see the 3rd page of the cover.

Obsahové zaměření časopisu

Sociální problematika v nejširším vymezení, zejména tyto tematické okruhy:

- sociální teorie, sociální politika,
- sociální služby, státní sociální podpora, hmotná nouze,
- posudková služba, zdravotní postižení,
- rodina, sociálně-právní ochrana dětí, rovné příležitosti,
- pojistné systémy, důchodové, nemocenské a úrazové pojištění,
- příjmová politika,
- zaměstnanost, politika zaměstnanosti,

- služby zaměstnanosti, trh práce, zahraniční zaměstnanost,
- mzdová politika, mzdové a platové systémy,
- bezpečnost práce a pracovní prostředí,
- pracovní podmínky, organizace práce,
- sociální dialog a kolektivní vyjednávání,
- migrace, integrace cizinců,
- mezinárodní spolupráce v oblasti sociálního zabezpečení,
- legislativa upravující všechny tyto oblasti,
- další příbuzná tematika.

Informace pro autory

Časopis se skládá ze dvou částí, v první, tvořené rubrikou Stati, studie, úvahy a analýzy, jsou uveřejňovány pouze recenzované příspěvky. O zařazení do recenzované části časopisu rozhoduje redakční rada na základě výsledků recenzního řízení, které je oboustranně anonymní. Redakce v tomto směru provádí potřebné kroky.

Autoři mohou nabízet příspěvky do obou částí, tj. do recenzované i nerecenzované části, s tím, že uvedou, do které.

Redakce přijímá pouze dosud nepublikované příspěvky v elektronické podobě.

Autor by měl připojit úplnou kontaktní adresu včetně telefonního čísla a e-mailové adresy.

Příspěvky zasílejte v elektronické podobě na e-mailovou adresu: helena.lisa@vupsv.cz.

Uveřejněné příspěvky jsou honorovány.

Formální požadavky

Rukopis příspěvku do recenzované části (nejlépe v členění souhrn /resumé, abstrakt/, úvod, současný stav poznání a odkazy na odbornou literaturu, zkoumaná problematika a použité metody, výsledky, diskuse, závěr) o rozsahu zhruba 25 tisíc znaků včetně mezer v editoru Word musí vedle vlastního textu obsahovat cca 20řádkové resumé a klíčová slova v češtině.

Citace a bibliografické odkazy musí být úplné a v souladu s příslušnou normou, příklady viz www.vupsv.cz.

Grafy a obrázky musí být přizpůsobeny černobílému provedení (ve formátu excel skupinový sloupcový, ne prostorový).

Připojeny musí být i jejich zdrojové soubory.

Redakce provádí jazykovou úpravu textu.

FÓRUM sociální politiky

odborný recenzovaný časopis

4/2012

Vydává Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Palackého nám. 4
128 01 Praha 2
IČO 45773009

Šéfredaktorka: Mgr. Helena Lisá
kontakt: helena.lisa@vupsv.cz
tel. 224 972 645

Tisk: Vydavatelství KUFR, s. r. o.
Naskové 3, 150 00 Praha 5

Distribuce a předplatné: Postservis
Poděbradská 39, 190 00 Praha 9
Kontakt: e-mail postabo.prstc@cpost.cz
fax: 284 001 847
tel.: 800 300 302 (bezplatná infolinka ČR)
www.periodik.cz

Prodej za hotové:
Knihkupectví Karolinum
Celetná 18, 116 36 Praha 1

Cena jednotlivého čísla: 50 Kč

Vychází: 6krát ročně

Dáno do tisku: 8. 8. 2012

Registrace MK ČR E 17566
ISSN 1802-5854 – tištěná verze
ISSN 1803-7488 – elektronická verze
© VÚPSV

Redakční rada:

Doc. Ing. Ladislav Průša, CSc. (předseda - VÚPSV)
Doc. Ing. Marie Dohnalová, CSc. (FHS UK)
Prof. JUDr. Vilém Kahoun, Ph.D. (ČSSZ, ZSF JČU)
Prof. Ing. Vojtěch Krebs, CSc. (VŠFS)
Mgr. Aleš Kroupa (VÚPSV)
PhDr. Věra Kuchařová (VÚPSV)
Prof. PhDr. Tomáš Sirovátka, CSc. (MU)
Doc. JUDr. Iva Chvátalová, CSc. (MUP, o. p. s., VŠE)

Vážení čtenáři,

koncem června došlo v oblasti sociálních dávek k významné změně. Úřad práce ČR zahájil ve spolupráci s Českou spořitelnou postupné vydávání karty sociálních systémů, tzv. sKarty, jejímž prostřednictvím budou vypláceny všechny nepojistné sociální dávky. Během července probíhalo na malém vzorku ověřování systému, po jehož skončení budou kontaktní pracoviště ÚP ČR objednávat výrobu dalších sKaret pro konkrétní příjemce. Do konce roku 2012 lze bezplatně požadovat zaslání dávek prostřednictvím peněžních poukazek, poté tuto službu bude nutné ve většině případů hradit. Až na výjimky bude možné s sKartou nakládat jako s jinou bankovní kartou. Vzhledem k tomu, že jsou účastníci „předváděcích akcí“, většinou starší občané, vystavováni ze strany pořadatelů psychické manipulaci, využívající toho, že starší lidé neudrží tak dlouho pozornost, dříve se unaví a pod emočním tlakem může jejich schopnost kritického myšlení klesat a uzavírají pak nevýhodné kupní smlouvy, v jejichž důsledku může dojít až k exekuci jejich důchodů, jižch podle statistik přibývá, věnujeme se v rámci cyklu článků věnovaných seniorské problematice i tomuto tématu.

Rubrika Stati, studie, úvahy a analýzy, jež obsahuje recenzované příspěvky, začíná příspěvkem „Měření governance jako způsobu řízení, koordinace, kontroly a realizace veřejných politik a programů na regionální a lokální úrovni“, jehož autor pojednává o významu, způsobech a možnostech měření konceptu governance. Na základě rozsáhlé zahraniční i tuzemské literatury navrhuje vlastní způsob měření governance, které chápe zjednodušeně jako „řízení“ veřejných politik a programů, čímž reflektuje faktický posun ve vnímání governance od tradičního „vládnutí“ vládou na státní úrovni k modernímu „řízení“ (či správě) dílčích veřejných politik státními i nestátními aktéry na úrovni regionální a lokální. Navržený způsob měření by měl poskytnout informace jak o struktuře, tak i o dynamice procesu plánování, administrace a realizace dílčích veřejných politik na státní, regionální a lokální úrovni a upozorňovat na silné a slabé stránky governance konkrétní veřejné politiky a na to, kde je možné tyto silné a slabé stránky identifikovat (zdali v oblasti financování, regulace nebo implementace systému politiky). V závěru textu komplexně zvažuje možnosti reálného využití informací získaných měřením governance jako „vládnutí“ a navrženým měřením governance jako „řízení“.

V druhém příspěvku této rubriky „Očekávané trendy ve vývoji zaměstnanosti. Predikce zaměstnaných osob ve vybraných odvětvích nevýrobní sféry“ autoři odhadují očekávaný budoucí vývoj zaměstnanosti, především budoucí vývoj počtu zaměstnaných osob ve vybraných odvětvích, a to na roky 2011 až 2015 za jednotlivá čtvrtletí. V současné době jsou k dispozici vybalancované odhady pro všechna čtvrtletí roku 2010. Vzhledem k ekonomickému zpomalení v roce 2009 se v národním hospodářství pro rok 2011 očekával mírně rostoucí trend a s tím spojený mírný nárůst počtu zaměstnaných osob v nejdůležitějších oblastech nevýrobní sféry, konkrétně ve veřejné správě, obraně a sociálním zabezpečení, ve vzdělávání, ve zdravotní a sociální péči a v kulturní, zábavní a rekreační činnosti. Na základě dosavadního vývoje ekonomiky lze v predikci očekávat, že skutečný nárůst v roce 2011 byl nepatrný a obdobný trend či dokonce stagnace se dá předpokládat i pro roky 2012 až 2015.

Nerecenzovaná část v rubrice Statistika a analýzy obsahuje článek o starobních důchodech přiznávaných před dosažením důchodového věku a příspěvek pojednávající o změnách v penzijním pojištění a o doplňkovém penzijním spoření. Rubriku Poznanky z praxe tvoří články týkající se politiky státu vůči ohluchlým občanům, sociální kampaně Diakonie ČCE Otevřeno seniorům.cz a násilné diskriminace starších občanů při předváděcích akcích a jejich důsledků. Informační servis čtenářům nabízí obvyklé krátké informace a ukázky z přírůstků a databáze odd. knihovnicko-informačních služeb.

Helena Lisá
šéfredaktorka

Měření governance jako způsobu řízení, koordinace, kontroly a realizace veřejných politik a programů na regionální a lokální úrovni¹

Pavel Horák²

V předkládaném článku pojednáváme o významu, způsobech a možnostech měření konceptu governance, který lze překládat jako „vládnutí“ nebo „řízení“ veřejných politik a dílčích veřejných a sociálních programů. Dosavadní způsob měření governance jako „vládnutí“ má podle našeho názoru omezenou využitelnost pro veřejně politickou praxi. Zaměřuje se totiž výhradně na státní a vyšší úroveň vládnutí a téměř zcela opomíjí úroveň regionální a lokální. Z tohoto důvodu navrhuje na základě rozsáhlé zahraniční i tuzemské literatury, zabývající se tímto konceptem, vlastní způsob měření governance, které chápeme zjednodušeně jako „řízení“ veřejných politik a programů (složitěji potom jako způsob řízení, koordinace, kontroly a realizace těchto programů). Pojem „řízení“ přitom využíváme záměrně - reflektujeme totiž faktický veřejně politický posun ve vnímání diskursu governance od tradičního „vládnutí“ vládou na státní úrovni k modernímu „řízení“ (či správě) dílčích veřejných politik státními i nestátními aktéry na úrovni regionální a lokální. Námi navržený způsob měření by měl poskytnout informace jak o struktuře, tak i o dynamice procesu plánování, administrace a realizace dílčích veřejných politik na státní, regionální a lokální úrovni a upozorňovat tak - ve srovnání se způsoby governance v jiných zemích - jaké jsou silné a slabé stránky governance konkrétní veřejné politiky a kde je možné tyto silné a slabé stránky identifikovat (zdali v oblasti financování, regulace nebo implementace systému politiky). V závěru textu komplexně zvažujeme možnosti reálného využití informací získaných měřením governance jako „vládnutí“ a námi navrženým měřením governance jako „řízení“.

Veřejné politiky členských států Evropské unie zaznamenávají v posledních dvou desetiletích silné a opakující se vlny vládních reforem, které se snaží zavést do veřejného sektoru principy tzv. nového vládnutí (new governance). Tyto principy - spočívající zejména ve snaze vnést do vládních operací principy trhu a uvolnit přitom všudypřítomnou kontrolu rozbitím velkých resortů na malé části, zflexibilnit řízení managementu, měřit a stimulovat výkon státních zaměstnanců, zadávat zakázky poskytovatelům služeb ze soukromého sektoru ve formě kontraktů a některé služby tím privatizovat - mají v duchu Nového veřejného managementu vést k větší účinnosti, efektivitě a kvalitě organizací, nástrojů a programů sociálního státu (srv. Clark a Newman, 1997; Harris, 1998; Hoós et al, 2005; Salomon a Lester, 2005; Brodtkin, 2005, 2011). Reálné zavedení výše uvedených principů vyžaduje, aby se na realizaci dílčích veřejných a sociálních programů na regionální a lokální úrovni podíleli také aktéři z nestátního sektoru. Od těchto tzv. aktérů „třetí strany“ (Salomon a Lester, 2005) - zastoupených komerčními bankami, soukromými nemocnicemi, organizacemi poskytujícími sociální služby, průmyslovými korporacemi, univerzitami, finančníky, konstrukčními firmami aj. - se očekává, že poskytnou veřejně financované služby, zmobilizují další instituce ke spolupráci a dosáhnou tak cílů dílčích veřejných politik. Tyto třetí strany by měly sdílet základní vládní funkce, kterými je vykonávání dohledu nad využíváním veřejné autority a veřejných fondů. Spolu s velkým množstvím dalších nevládních či vládních aktérů vytvářejí často složité systémy spolupráce, které občas zamezují porozumění a znemožňují efektivní management a kontrolu (Salomon, 2002).

V literatuře zabývající se new governance lze v této souvislosti identifikovat dva odlišné přístupy k tomu, jak k novému vládnutí přistupovat. Na jedné straně existuje komplexní přístup zastávaný výhradně teoreticky uvažujícími autory, kteří se snaží složitě vydefinovat koncept new governance, aby bylo jasné, v čem nové „vládnutí“ spočívá, jak se projevuje a za jakých okolností v té které zemi a v těch kterých letech vzniklo. Na straně druhé existuje simplifikující přístup spíše empiricky orientovaných autorů z řad analytiků politiky a nezávislých pozorovatelů, kteří se snaží změřit způsoby a kvalitu vládnutí v různých zemích světa. Tito autoři se však nezaměřují na zkoumání struktur a procesů spojených s vládnutím (které obvykle zahrnují plánování, administraci a realizaci dílčích veřejných politik na různých úrovních státu), ale zkoumají, zdali vláda vládne dobře nebo špatně, a tím, zdali daná země řeší úspěšně nebo neúspěšně zejména problematiku chudoby a sociálních nerovností. Dochází tím k tomu, že teoreticky vymezený koncept governance, u kterém píší různí autoři jako o věrném obrazu reality v té které zemi, není vhodně operacionalizován, aby mohl být prakticky využit k nápravě špatného vládnutí, příp. k správnému „řízení“ dílčích veřejných politik aktéry na státní, regionální a lokální úrovni. Z tohoto důvodu se v následujícím příspěvku věnujeme právě konceptu governance, jeho historii a možnému porozumění (buď jako „vládnutí“, nebo jako „řízení“). Zejména pak navrhuje konkrétní způsob jeho operacionalizace. Ta by měla umožnit změřit způsob a okolnosti vládnutí v celé jeho komplexnosti a napomoci tak identifikovat slabá a silná místa systému governance v té které sledované zemi.

Konkrétně si klademe dva cíle, které odpovídají pomyslné teoretické a empirické

ké části předkládaného textu. V teoretických pasážích textu se nejprve pokoušíme vysvětlit význam konceptu governance, k čemuž využíváme tuzemských a zahraničních pramenů a vlastních zkušeností se zpracováváním tématu vládnutí a řízení („new governance a „local governance“) vybraných politik sociálních služeb a zaměstnanosti pro Evropskou komisi (Horák, Horáková a Winkler, 2011; Sirovátka et al, 2012). Následně upozorňujeme na existenci dvou proudů českých autorů, kteří se liší ve vnímání a v postojích k využití governance ve veřejné politice - v prvním případě jde o teoretický přístup a vnímání governance jako „vládnutí“ na národní a nadnárodní úrovni, v případě druhém převažuje praktický přístup ke governance, založený na vnímání governance jako „řízení“ veřejných politik na státní, regionální a lokální úrovni. Po třetí kapitole, věnované aktuálním způsobům měření governance, následuje kapitola, ve které vytváříme vlastní analytické schéma konceptu governance, které by mělo sloužit zejména analytikům politik jako vhodný nástroj k analýze governance a k následnému využití získaných poznatků pro potřeby tvůrců a realizátorů státních, a zejména pak regionálních a lokálních veřejných a sociálních programů. Takto operacionalizovaný koncept, sestávající z měkkých i tvrdých indikátorů pro tři klíčové dimenze (regulace, poskytování a financování veřejných a sociálních programů), by měl poskytnout základní informace o struktuře, dynamice a okolnostech governance dílčí veřejné politiky. Podrobnost této operacionalizace by měla být využita k případnému srovnání governance konkrétní politiky v různých zemích. V závěru předkládaného textu proto zvažujeme možnosti reálného využití konceptu governance různými aktéry z řad vědců,

analytiků politiky a administrátorů a realizátorů politik.

Význam konceptu governance a jeho stručný vývoj

Současné veřejné politiky jednotlivých členských zemí Evropské unie jsou již po dvě desetiletí výrazně ovlivněny principy tzv. „new governance“, ideologie, kterou můžeme označit za nový způsob „vládnutí“, resp. „řízení“ politik a dílčích veřejných programů a sociálních služeb. První označení (vládnutí) je diskursivně využívané spíše experty zabývajícími se aktivitami politiků při „plánování“ politik na nadnárodní a národní úrovni. Tato perspektiva governance upozorňuje na fakt, že současné vládnutí není vykonáváno pouze vládou. Druhé, komplementární označení (řízení), vyzdvihuje skutečnost, že vedle státní správy se na řízení – a zejména pak na vlastní realizaci veřejných programů a sociálních služeb³ – podílí kromě státu také nestátní aktéři z řad zástupců komerčního a občanského sektoru. Aktivita spojené s governance jakožto novým způsobem řízení potom představují oblast řízení programů a služeb jednotlivými regionálními a lokálními organizacemi, které se podílejí na jejich administraci a (nebo) realizaci a které spolu mohou nebo nemusí větší či menší měrou spolupracovat a vytvářet tak dyadické vztahy či různé komplexní sítě.

Někteří autoři zabývající se tematikou governance komplexně v této souvislosti implicitně či explicitně upozorňují na to, že vládnutí od řízení není vhodné oddělovat, protože oba tyto procesy spolu bezprostředně souvisí. Oproti tomu, experti zabývající se především a pouze jenom vládou (např. Potůček, 2002, 2007), anebo zejména aktivitami regionálních a lokálních aktérů (např. Horák, 2010, 2011; Winkler, 2009) ztotožňují pojem governance výhradně s vládnutím (v prvním případě) anebo s řízením (v případě druhém). Vzhledem k tomu, že se v empirické části tohoto příspěvku aktivitami vlády nezabýváme, budeme v ní nadále uvažovat o governance jako o řízení veřejných a sociálních programů, v našem případě v oblasti regionálních a lokálních trhů práce. Dále v textu pak budeme governance nazývat buď vládnutím či řízením podle toho, zdali budeme mít na mysli aktivitu týkající se plánování politik a programů na národní a nadnárodní úrovni (vládnutí) anebo jejich realizace na regionální a lokální úrovni (řízení). V pasážích, kde nebude významné rozlišování mezi těmito aspekty, budeme užívat původního pojmu governance.

Perspektiva new governance konkrétně představuje přístup k „plánování“, „administraci“ a „realizaci“ veřejných programů a sociálních služeb tzv. „zdola-nahoru“. Tento přístup od 90. let minulého století velkou měrou nahradil do té doby fungující vládnutí prosazované tradiční správou,

které sledovalo logiku tzv. „shora-dolů“, tj. od státních útvarů k regionálním a lokálním útvarům (blíže např. Winkler, 2002a, b; Horák, 2008; Horák a Kulhavý, 2008). Klíčovými prvky „new governance“ jsou přitom sítě spolupracujících aktérů z řad státních a nestátních organizací a zájmových skupin uživatelů služeb, které se podílejí na plánování, administraci a realizaci politiky při současné snaze vlády aplikovat ve veřejném sektoru principy trhu, zadávání zakázek nestátním poskytovatelům služeb a více stimulovat pracovní výkony státních zaměstnanců (Salomon, 2002 a 2005).

Naznačený posun v přístupu veřejných politik od logiky „shora-dolů“ v minulosti k logice „zdola-nahoru“ v současnosti fakticky znamená, že veškeré aktivity státu, tradičně spojované s pojmem vláda (government), byly v důsledku krize sociálního státu zaměněny za aktivity s jiným významem (governance). Původní, „instrumentální“ pohled na vládnutí jako na „umění řídit celou společnost“ pomocí jednoho jediného prostředníka – státu byl zavedením ideologie „new governance“ fakticky nahrazen „procesním“ pohledem na vládnutí, ve kterém je na vládu názíráno jako na „institucionální uspořádání“ (Plumptre a Graham, 1999; Casey a Gold, 2000). Vládnutí je pak možné vnímat například obecně jako „kolektivní schopnost ovlivňovat budoucnost k lepšímu“ (Dror, 2001) anebo konkrétně jako „systém hodnot, veřejných politik a institucí, pomocí kterých společnost spravuje hospodářské, politické a společenské záležitosti interakce uvnitř a mezi státem, občanskou společností a soukromým sektorem“ (Governance, 2000). V rámci new governance je přitom využívána široká paleta různých opatření: na straně státu jde např. o decentralizaci a lokalizaci politik, deregulaci, podporu informačních toků, reformu veřejných financí a veřejné správy, zefektivnění právního řádu, boj proti korupci, vyjasňování kompetencí a odpovědnosti; na straně vnějšího prostředí jde zejména o pluralizaci aktérů včetně zapojení co největšího počtu z nich do procesu spoluzhodování, kontraktualizaci a spolupráci mezi státem a dalšími aktéry, mezi institucemi a jejich klienty, individualizaci poskytovaných služeb apod. (srv. Giddens, 1998; Mosley a Sol, 2001; Sol a Westerveld, 2005; Vymětal, 2005; van Berkel a Valkenburg, 2007; Winkler, 2009; Sirovátko a Winkler, 2011).

Obsáhlост opatření new governance využívaných k plánování a realizaci konkrétních politik a veřejných programů a sociálních služeb konvenuje s nejednoznačností tohoto konceptu. Jeho význam a užívání se totiž mění, stejně jako se mění podmínky současných společností a postoje představitelů jednotlivých vlád (Nekola, 2007). Důvodů nejednoznačnosti a vágnosti tohoto konceptu je několik. Za prvé, neexistuje jedině, jasně ohraničené chápání tohoto pojmu, který bývá spojován s různými

přívlastky (např. dobré, sociopolitické, progresivní, korporativní, multiúrovňové) a nabývá tak mnoha různých podob a významů⁵. Za druhé, otázkou governance se zabývá mnoho vědních disciplín, přičemž aktivně je koncept governance užíván nejen akademiky, ale i celou řadou institucí působících na různých úrovních a v různých sektorech společnosti (Veselý, 2004; Nekola, 2007). Za třetí, konceptu vládnutí chybí scelující prvek, protože je spojen s důsledky komplexních, často konceptuálně obtížně uchopitelných globalizačních procesů (Vymětal, 2005). Dalším důvodem je jeho vysoká úroveň abstrakce (Potůček, 2007), se kterou se potýkají zejména autoři aspirující na jeho měření v okamžiku, kdy „... se pokouší vtěsnat multidimenzionální koncept do jedné dimenze“ (Veselý, 2004: 12). V neposlední řadě je nejednoznačnost konceptu governance a jeho trvalé rozštěpení výsledkem proměnlivosti a difference politik, jejich aktérů a prostředí, ve kterém fungují: konkrétně je totiž vládnutí spojováno s procesualností, pluralitou aktérů a komplexností, resp. je vnímáno jako činnost státu, které jsou ovlivněny proměnami jednotlivých aktérů, institucionálního uspořádání uvnitř států a globalizačními tlaky (Potůček, 2007). Z tohoto důvodu bývá governance spojován zejména s veřejnými reformami a problémem tzv. politických akcí (Peters, 2003), které vyústily ve vznik a nárůst víceúrovňového vládnutí⁶ a které měly za následek přesun státních aktivit na nadnárodní a lokální úroveň (Vymětal, 2005) pomocí výše uvedených opatření.

Mnohoznačnost konceptu governance je přitom logická. Na jedné straně je totiž vládnutí, resp. řízení, vždy ovlivněno kontextuálně - kulturou, historií, tradicemi, technologiemi, občany daného státu apod. Z toho důvodu bývá governance definován podle problému, který má řešit (Pierre a Pieters, 2000). Díky komplexnosti politik a procesů požadují experti, kteří se touto tematikou zabývají, aby se ke governance přistupovalo jak holisticky, tak i multidimenzionálně (blíže Veselý, 2004; Potůček a kol., 2007), aby byl tento koncept ve své komplexnosti měřitelným způsobem uchopen (Nekola, 2007). Zatímco holistický přístup představuje potřebu koordinovat různé procesy spojené s vládnutím, multidimenzionalita vypovídá o potřebě všimnout si jeho jednotlivých aspektů.

Governance jako „vládnutí“ versus governance jako „řízení“: český případ

Vymezení jednotlivých aspektů, resp. dimenzí governance, kterým se zabývalo velké množství teoretiků i praktiků, není mezi těmito autory nijak jednoznačné, protože odvisí od toho, k jakým účelům a za jakých okolností tento koncept využívají. V českém prostředí je možné rozlišit pražský a brněnský proud vědců: zatímco první skupina autorů zkoumá governance zejména teoreticky jako vládnutí na

národní, nadnárodní, případně globální úrovni (Potůček, Veselý, Nekola), druhá se zaměřuje na praktické projevy vládnutí jako řízení programů veřejné a sociální politiky na úrovni regionální a lokální (Sirovátka, Winkler, Horák).

Potůček (2007) jakožto klíčový představitel prvního proudu vědců zabývajících se governance, který využívá ve svých úvahách pojmu „strategické vládnutí“⁷, v této souvislosti vymezuje tři klíčové dimenze a čtyři zdroje vládnutí, které ovlivňují jeho výslednou podobu: mezi dimenze řadí (1) víceúrovňové vládnutí, (2) regulátory vládnutí (v podobě trhu, státu, občanského sektoru a médií) a (3) sítě aktérů, kteří se na vládnutí podílejí. Za zdroje vládnutí Potůček považuje (1) globální etiku (představující souhrn hodnot, zaručujících univerzalitu lidských práv), (2) zdroje poznání (o existujících problémech, příležitostech a možnostech jejich řešení v daném kontextu), (3) institucionální zdroje a nástroje (které je možné vnímat jako metody, založené na dohodnutých normách, pravidlech a způsobech organizace, umožňujících strukturovat kolektivní akce) a (4) sociální kapitál (který si lze představit jako důvěru mezi sociálními aktéry, která zaručuje jejich vzájemnou spolupráci; blíže Potůček, 2007: 13-7). Veselý konkretizuje tyto aspekty v rámci čtyř jím navrhovaných dimenzí: (1) úrovně vládnutí (zdali jde o vládnutí na místní, národní, nadnárodní anebo globální úrovni), (2) jeho modalitu (jakým způsobem je vládnutí zajišťováno na základě hierarchičnosti, koordinace a kooperace státní správy a samosprávy), (3) dynamiky (jaké jsou struktury a instituce ovlivňující proces vládnutí (jakou měrou se na procesu vládnutí podílí trh, stát, občanský sektor a média) a (4) normativity jeho obsahu (zdali jde o tzv. dobré nebo tzv. analytické vládnutí)⁸ (Veselý, 2004: 16).

Winkler a Sirovátka, kteří patří mezi představitele brněnské výzkumné školy, si oproti tomu (ve spolupráci s Nizozemci van Berkelem a de Graafem) všimají čtyř dimenzí (aspektů) governance, které ve skutečnosti představují dimenze projevů a důsledků nedávno probíhající a v mnoha zemích stále probíhající veřejných reforem. Jde o aspekty governance, které determinují výslednou podobu státních systémů veřejných politik a tím i konkrétní způsoby administrace a realizace veřejných a sociálních programů a služeb na regionální a lokální úrovni. Tito autoři konkrétně upozorňují (1) jednak na vliv politické a administrativní decentralizace, dekoncentrace či recentralizace, která ovlivňuje plánované a využívané způsoby a metody koordinace, centralizace a decentralizace veřejných politik a programů. (2) Za další klíčový aspekt tito autoři považují marketizaci, která nabývá podoby privatizace, korporatizace a kontraktování a soutěžení o poskytování služeb, oddělení role kupujícího a poskytovatele služeb, které ovlivňují rozsah a kvalitu služeb. (3) Nezanedbatelný

je i vliv nového veřejného managementu, ve kterém je klíčová role cílů, výkonových indikátorů, incentív a důrazu na kontrolní a monitorovací mechanismy, tedy prvků, které ovlivňují naplnění požadavku EU na individualizované, profesionalizované služby. (4) Posledním aspektem je rozvoj různých modelů poskytování služeb, které jsou založeny na kooperaci a koordinaci státních a nestátních aktérů. Jde často o mix aktérů ze státního a nestátního ziskového a neziskového sektoru v podobě mezisektorového partnerství zaměstnavatelů, neformálních podpůrných sítí mezi státními, a/nebo nestátními organizacemi (blíže Winkler, 2009; van Berkel, de Graaf a Sirovátka, 2011; Sirovátka a Winkler, 2011).

Znalost výše uvedených aspektů vládnutí považujeme za mimořádně užitečnou, protože nejde o pouhou teoretizující hru filozofických úvah, ale o snahu konceptuálně uchopit značně vágní koncept governance a například odlišovat, jakým způsobem jsou odlišné veřejné politiky jednotlivých členských zemí EU ovládány a řízeny (viz např. Horák, Horáková a Winkler, 2011; Sirovátka, Greve a Hora, 2011). Blíže o této úvaze pojednáváme v závěru tohoto textu.

Dosavadní způsoby měření governance jako způsobu „vládnutí“ politickými aktéry

Autoři, kteří se empiricky zabývají vládnutím, vycházejí z předpokladu, že alespoň některé prvky vládnutí je možné efektivně měřit a dále vyhodnocovat a porovnávat. Nekola (2007) v této souvislosti doplňuje v předchozí kapitole uvedené ryze teoretické „dimenze“ vládnutí jejich praktickou podobou. V důsledku potřeby tento koncept operacionalizovat, aby byly zjištěné poznatky následně využitelné pro praxi. Konkrétně zmiňuje pět klíčových oblastí vládnutí, které bývají nejčastějším centrem zájmu měření zahraničních autorů (s. 27): (1) způsob koordinace sociálních systémů při naplňování jejich cílů, (2) aktéři těchto systémů a jejich vztahy, (3) výkonost systémů, (4) participace veřejnosti a (5) ztímovazební vztahy (srv. Rhodes, 1996; Pierre a Peters, 2000; Hirst, 2000). To, jakým způsobem jsou výše naznačené oblasti vládnutí reálně vymezeny (měřeny), je odvislé od toho, v jakém poměru je užita analytická perspektiva, kdy je zjišťována struktura a povaha systému vládnutí a vztahy mezi jejími prvky (tj. způsoby koordinace a regulace politik), anebo zdali je vyžadována perspektiva normativní. V tomto druhém případě je některý z aspektů vládnutí nebo vládnutí jako celek v určitém čase a prostoru hodnoceno ve snaze identifikovat jeho silná a slabá místa a navrhnout jejich nápravu⁹ (Nekola, 2007).

Zatímco normativní perspektiva bývá často využívána politiky a médií, analytické perspektivy hojně využívají analytici veřejných politik, kteří se snaží více či méně úspěšně identifikovat různé typy

vládnutí. Kladou ale přitom důraz vždy pouze na některé z výše uvedených dimenzí či aspektů governance. Například Unger (1998) a jeho následovníci (Casey a Gold, 2000) využívají přístupu OECD, který na konci 90. let odlišoval typy governance podle převažující míry vlivu státu, korporací či trhu, Ahonen et al (2006) doporučují využívat k rozlišování jednotlivých typů governance Esping-Andersenovy (1990) klasické typologie sociálních států a typologie reforem veřejného sektoru dle Pollit a Bouckaert (2000) (rozlišujících míru vlivu trhu, politického systému a veřejné administrativy a zákona), Sirovátka (2012) uvažuje o typech governance podle míry uplatňování marketizace, Ehrler (2011) podle míry vlivu nového veřejného managementu apod.

Kromě stanovení dimenzí vládnutí jsou dalšími klíčovými faktory, které ovlivňují zjištění reálné podoby vládnutí, „povaha“ indikátorů zahrnutých do jednotlivých dimenzí konceptu vládnutí a jejich „zacílení“. V případě „povahy“ indikátorů jde o to, zdali jde o indikátory objektivní či subjektivní (případně i přímé či nepřímé indikátory), kdy v prvním případě jsou indikátory založeny na často kvantifikovatelných, nesporných faktech, zatímco v druhém případě jde o subjektivní hodnocení zachycující postoje a názory široké veřejnosti nebo výpovědi expertů. V případě „zacílenosti“ indikátorů jde o to, zdali indikátory zachycují „vstupy“ ovlivňující vládnutí (v podobě hodnot, zákonných norem a pravidel, finančních, personálních a technologických zdrojů regulujících aktivity jednotlivců a skupiny aktérů podílejících se na plánování, administraci a realizaci veřejných politik), „proces“ vládnutí (zahrnující například způsoby rozhodování, typy administrovaných a realizovaných politik, způsoby spolupráce mezi administrujícími a realizujícími aktéry na různých úrovních vládnutí) anebo „výstupy“ vládnutí (počet a složení politických stran nebo volební účast na úrovni státu, zacílenost dílčích politik na konkrétní skupiny uživatelů veřejných a sociálních služeb na úrovni regionální a lokální).

Užitečnost znalosti a vhodnosti jednotlivých dimenzí vládnutí a povahy a zacílenosti jim příslušejících indikátorů je zjevná: obzvláště rozlišení jednotlivých typů vládnutí umožňuje nahlédnout na to, jakých efektů („výstupů“) dosahuje konkrétní typ vládnutí.

Dosavadní snahy mnoha zahraničních subjektů a institucí se však více méně zaměřují zejména na zachycení governance chápaného jako „vládnutí“, nikoli jako „řízení“, čímž dochází k redukci tohoto obecného konceptu (srv. např. UN, 2007; Kaufmann, Kraay a Mastruzzi, 2010). V této souvislosti bývá zmiňována existence tzv. nulté, první a druhé generace indikátorů vládnutí (Knack et al, 2003; Nekola, 2007), které jsou spojovány s analytiky politik, kteří přistupovali ke konstruk-

ci vládnutí odlišným způsobem: (1) nultá generace se zaměřovala na tzv. „dobré vládnutí“ vnímané jako politická stabilita v zemi, která byla zkoumána pomocí standardizovaných hodnotících škál a objektivních statistických metod, zejména v rámci výzkumů veřejného mínění (šlo o indikátory měřící lidská práva a svobody, databáze politicky motivovaných násilných událostí typu revolucí, politických vražd, lidových nepokojů apod.); (2) první generace indikátorů vládnutí, zastoupená v počátcích soukromými konzultačními firmami a v současnosti státními i nestátními neziskovými subjekty (typu Transparency International, Světovou Bankou či Univerzitou Spojených národů), zkoumá kvalitu vládnutí pomocí hodnocení expertů z oblasti politiky, ekonomiky či neziskového sektoru rovněž jako „dobré vládnutí“, tentokrát širěji, z hlediska principu participace, dostupnosti, patřičnosti, odpovědnosti, transparentnosti a výkonnosti (šlo o indikátory zjišťující politickou důvěryhodnost a stabilitu, vymahatelnost práva a dodržování pravidel, výskyt různých druhů korupce apod.); (3) druhá (a dosud poslední) generace indikátorů je reakcí na kritiku indikátorů předchozích generací provedenou Knackem (2002) a jeho kolegy (Knack, Kugler a Manning, 2003), který upozornil na malou využitelnost získaných údajů pro reformy veřejného sektoru. Uvedení autoři navrhnou indikátory zaměřené na oblast zaměstnanosti a mezd ve státní službě, veřejné výdaje na snižování chudoby v chudých zemích, rozpočtovou nestabilitu, obtíže se zahájením podnikání apod. Problémem těchto dat je přitom jejich nízká validita a malá dostupnost.

V současnosti jsou v evropském prostoru často citovaným nástrojem pro měření vládnutí agregované vládní indikátory navržené Světovou bankou¹⁰, které pokrývají následujících šest oblastí: mínění a odpovědnost, politická stabilita a absence násilí a terorismu, efektivita vlády, kvalita regulativního rámce, zákonnost a kontrola korupce. Tyto indikátory vycházejí z vnímání governance jako „tradice a institucí, prostřednictvím kterých je ve státě vykonávána autorita“, což podle autorů těchto indikátorů zahrnuje „... (a) proces, jakým jsou vlády vybírány, kontrolovány a nahrazovány, (b) kapacitu vlád efektivně formulovat a realizovat klíčové politiky a (c) respekt občanů a státu vůči institucím, které řídí ekonomické a sociální interakce mezi nimi“ (Kaufmann, Kraay a Mastruzzi, 2010: 4). Z uvedeného je patrné, že autoři tohoto pojetí patří k zástupcům vnímání governance jako vládnutí. Důkazem je jejich tvrzení, že se snaží výše uvedeným vnímáním a měřením vládnutí překlenout „úzké“ a „široké“ pojetí konceptu governance, které podle nich spočívá v zjišťování, zdali jsou existující pravidla a zákony uplatňovány (v prvním případě) a nebo zdali je zajišťován samotný obsah zákonů (ibid, s. 3).

Problémem všech tří generací vládnutí je podle našeho názoru skutečnost, že výše navrhované indikátory governance jsou vnímané pouze jako „vládnutí“ (a nikoli „řízení“). Navíc, tyto indikátory nezachycují koncept vládnutí v celé jeho šíři: využívají totiž výhradně makroperspektivy a fakticky odlišují jednotlivé státy pouze podle míry jejich ekonomického, politického a sociálního rozvoje (tj. míry chudoby, dodržování lidských práv a svobod a míry participace občanů na rozhodování), a nic víc. Takto získané informace umožňují klasifikovat a třídit jednotlivé typy států pouze podle míry jejich „vyspělosti“, nic nám však neřekají o skutečném governance.

Přístup pražských teoretiků a analytiků sdružených kolem Martina Potůčka však jde dál. Navrhují totiž indikátory „strategického“ vládnutí ve výše zmíněných oblastech (bohužel je však nerealizují), které jim umožňují zjistit, zdali k vládnutí dochází na nadnárodní, národní či regionální a lokální úrovni nebo na všech úrovních či na některých z nich, jak se na vládnutí podílí trh, stát, občanský sektor a média, z jakých hodnotových východisek klíčoví aktéři při vládnutí vycházejí, jaké jsou skutečné zdroje, instituce a nástroje využívané při vládnutí a jaká je úroveň individuálního a kolektivního sociálního kapitálu. Jinými slovy, navrhnou jednotlivé dimenze konceptu vládnutí, které umožňují vnímat tento koncept v jeho komplexnosti a zároveň reflektovat případné reformy lokálních vlád, které stávající indikátory nezachycují¹¹. Díky vnímání governance jako „vládnutí“ však pražští autoři nejdou a ani nemohou jít dál. Nenavrhují konkrétní indikátory vládnutí, které by byly uplatnitelné pro různé státy, vlády a umožňovaly diferencovat mezi nimi. Domníváme se navíc, že náš přístup využívající optiku vládnutí jako „řízení“ konkrétních regionálních a lokálních veřejných a sociálních programů nám umožní jít dál a vytvořit univerzálně použitelný nástroj s širokým aplikačním záběrem (o aplikovatelnosti konceptu governance blíže pojednáváme v závěru). Ve své konstrukci přitom vycházíme z rozsáhlých pramenů zabývajících se otázkou governance a jeho vnímání a nepokoušíme se tak selektovat pouze několik záměrně vybraných přístupů. Nutno přitom podotknout, že náš přístup umožňuje zachycovat konkrétní indikátory a vytvářet komplexní mapu o povaze a fungování governance ve sledovaném prostoru a čase.

Návrh způsobu měření governance jako způsobu „řízení“ veřejných programů a sociálních služeb

Na základě dostupných teoretických a praktických studií o governance a našeho příklonu k vnímání governance jako řízení politik uplatnitelných pro zkoumání řízení veřejných a sociálních programů na regionální a lokální úrovni jsme se poku-

sili tento komplexní koncept strukturovat a dále operacionalizovat, aby jej bylo možné reálně měřit (bližší schéma č. 1 a 2). Využíváme k tomu námi zažitou optiku kladoucí velký důraz na proces implementace veřejných politik, která dle našeho názoru plně vystihuje koncept governance vnímaný jako řízení veřejných politik v průběhu jejich zavádění do praxe na státní a zejména pak na regionální a lokální úrovni.

Konkrétně je námi navrhovaný způsob měření governance a podmínek jeho fungování výsledkem našich analytických aktivit souvisejících s aktuálně probíhajícím projektem Neujobs, jehož zadavatelem je Evropská Komise. Speciálně pro tento projekt jsme vytvořili jednotnou databázi obsahující kvantitativní a kvalitativní indikátory umožňující měřit governance veřejných politik v jednotlivých členských zemích EU (sami jsme se zaměřili na oblast péče o děti, o staré lidi a zaměstnanost ve čtyřech zemích EU - blíže Sirovátka et al, 2012). Na základě dostupné literatury o governance jsme vykonstrovali výsledný model měření governance a podmínek jeho fungování, který se skládá ze tří hlavních dimenzí, šesti poddimenzí a 24 kategorií-indikátorů (viz schéma č. 1 a 2). Součástí navrženého modelu jsou i výsledné „efekty“ governance. Ty představují snahu autorů zabývajících se governance rozlišit různé typy governance. Problémem ale je, že tito autoři si všímají pouze některých dílčích prvků (dimenzí či subdimenzí) governance, a governance pak není vnímán ve své komplexnosti, ale pouze z určité, dílčí perspektivy (viz schéma č. 2).

První ze tří dimenzí, kterou jsme označili „regulace“, vypovídá o governance jako o řízení, koordinaci a kontrole sektorů ekonomiky a organizací pomocí pravidel, zákona, konvencí a standardů (jako jsou cíle, výkonové indikátory, incentive a kontrolní mechanismy). Jde o dimenzi, která upozorňuje zejména na vliv politické nebo administrativní decentralizace, marketizace a nového veřejného managementu na reálně praktikovaný management a podobu pravidel uplatňovaných současnými vládami a dalšími realizátory veřejných a sociálních programů na regionální a lokální úrovni. Tato dimenze umožňuje zodpovědět dvě otázky pro tvůrce a realizátory politik: „*jaká jsou pravidla, která ovlivňují řízení programů a služeb?*“ (subdimenze pravidla), a dále pak, „*za jakých podmínek a jakým způsobem jsou programy a služby regulovány?*“ (subdimenze řízení, koordinace a kontrola).

Druhá dimenze governance, kterou nazýváme „poskytování“ (veřejných a sociálních programů), představuje governance jako implementaci programů a služeb prostřednictvím partnerství a sítě aktérů, kteří využívají institucionálních zdrojů a nástrojů a sociálního kapitálu k strukturování kolektivních jednání (srv. Potůček, 2007) na různých úrovních a s různou nor-

Schéma č. 1: Konceptualizace governance jako řízení regionálních a lokálních veřejných a sociálních programů

Dimenze a subdimenze governance			Kategorie a indikátory governance	Hodnoty indikátorů
1. Regulace	Pravidla	governance jako systém pravidel (Rosenau, 1995) včleněných do zákonů, úmluv a standardů (Nekola, 2007), které zahrnují hodnoty zaručující univerzalitu lidských práv (globální etiku) a zdroje poznání o existujících problémech a jejich řešení, které jsou vykonávány státem, trhem a občanskou společností (Potůček, 2007)	1. druh pravidel	standards kvality ● výkonové standardy ● procedurální standardy ● právní závaznost programů
			2. závaznost pravidel	povinné ● dobrovolné
			3. rozsah závazných pravidel	vysoký ● střední ● nízký
	Řízení, koordinace a kontrola	- governance jako vědomé řízení struktur režimu (Hyden and Bratton, 1992) - governance jako institucionální uspořádání, které kontroluje nebo řídí vztahy mezi aktéry, spíše pak skupiny nebo jednotlivce a určuje jejich práva, očekávání a závazky (Casey a Gold, 2000) - governance jako nový veřejný management, méně vlády (government) a více vládnutí (governance) (Osborne and Gaebler, 1992; Rhodes, 1997) pomocí cílů, výkonových indikátorů, incentív a kontrolních mechanismů (van Berkel et al, 2011) - politická nebo administrativní decentralizace, dekoncentrace a devoluce (vs. re-centralizace) (van Berkel, de Graaf a Sirovátka, 2011), centralizované rozhodování jako způsoby a metody koordinace, centralizace a decentralizace (Winkler, 2009) - marketizace zahrnující privatizaci, korporatismus a kontraktování, subkontraktování a soutěžení o služby, rozdělení rolí poskytovatele a uživatele služeb (van Berkel, de Graaf a Sirovátka, 2011) - governance jako koordinace sektorů ekonomiky (Hollingworth et al, 1994; Campbell et al, 1991) - korporativní governance jako způsob, jakým jsou velké organizace směřovány a kontrolovány (Charkhma, 1994; Hilmer, 1993; Tricker, 1994) - dynamiky vládnutí, zahrnující struktury a instituce a procesy (Veselý, 2004)	4. typ převažujícího subjektu	stát ● trh ● občané ● mix
			5. způsob rozhodování	centralizovaný ● korporativistický ● decentralizovaný ● smíšený
			6. poskytování služeb z hlediska dobrovolnosti	povinné ● dobrovolné
			7. typy subjektů zajišťujících kontrolu	stát ● municipality ● mix
			8. typy subjektů zaručujících kvalitu služeb	stát ● komunita ● žádný /kvalita nezaručována/
			9. úroveň kvality služeb	vysoká ● střední ● nízká ¹
			10. přístup ke službám z hlediska jejich cílenosti	univerzální ● cílený ²
			11. způsob kontroly programů a služeb	byrokratický ● řízený podle cílů ● zplnomocnění uživatelů
			12. typ pobídkových mechanismů pro poskytovatele programů	žádný ● jemný ● silný
			13. výkonnost pracovníků organizací realizujících programy	nízká ● střední ● vysoká

Zdroj: autor inspirován pracemi Ahonen et al (2006); Casey a Gold (2000); Kooiman (2003), Pierre et al (2000), Potůček (2007), Nekola (2007), UN (2007), van Berkel, de Graaf a Sirovátka (2011), Veselý (2004), Winkler (2009).

Poznámky: 1 Mezi kvantitativní indikátory dostupné v databázi OECD a EUROSTAT patří - např. v oblasti péče o děti "Child-to-staff ratios in formal day-care services, average for 0-3 years olds" (OECD), "Child-to-staff ratios in pre-school services, average for 3-5 years olds" (Eurostat), v oblasti péče o staré osoby "Share of nurses and personal care workers in relation to all long-term care workers" (OECD), "Long-term care beds in institutions and hospitals, per 1 000 population aged 65 and over" (OECD), v oblasti služeb zaměstnanosti "Number of job seekers per agency worker in PES" (Eurostat). 2 Mezi kvantitativní indikátory dostupné v databázích OECD, SILC a EUROSTAT patří - např. v oblasti péče o děti "Enrolment rates of children under three in childcare" (OECD), "Enrolment rates of children aged three to five years of age in pre-school educational programmes" (OECD), "Formal childcare by age group and duration - % over the population of each age group" (SILC), v oblasti péče o staré osoby "Population aged 65 years and over receiving long-term care" (OECD), v oblasti služeb zaměstnanosti "Number of persons employed through employment activities" (Eurostat), "Persons registered with Public Employment Services" (Eurostat).

mativitou (srv. Veselý, 2004). Tato dimenze upozorňuje na v současnosti velice aktuální zavádění kooperativních vztahů mezi různými aktéry v rámci a napříč odlišné ekonomické a hospodářské sféry společnosti, kteří se větší či menší měrou spolupodílejí na tvorbě regionálních a lokálních veřejných a sociálních programů a často přitom kladou velký důraz na požadavek Evropské unie poskytovat a potřebu uživatelů programů a služeb dostávat profesionalizované, individualizované služby. V rámci jednotlivých subdimenzí „poskytování“ veřejných a sociálních programů můžeme získat odpovědi na tři otázky: „*jaké druhy programů a služeb jsou realizovány?*“ (subdimenze realizované programy a služby), „*jak jsou programy a služby poskytovány?*“ (subdimenze partnerství a sítě aktérů), a „*jak jsou programy a služby řízeny podle úrovně governance?*“ (subdimenze úrovně governance).

Poslední, třetí dimenze governance, nazvaná „financování“, reflektuje ekonomické aspekty governance, které zahrnují na jedné straně veřejné výdaje (vynaložené na předchozí dvě dimenze governance, tj. na řízení, koordinaci, kontrolu a poskytování jednotlivých programů a služeb) a na straně druhé jejich veřejnou spotřebu. Tato ekonomická dimenze governance fakticky umožňuje zodpovědět otázku „*jak jsou programy a služby financovány?*“. Pro úplnost schématu zmiňujeme v posledním řádku tabulky č. 2 i oblast „efektů“ realizovaných programů a služeb. Ta umožňuje identifikovat jak výsledky konkrétního „typu“ governance, tak i konkrétní „typ“ governance, který se odlišuje od ostatních typů governance na základě odlišné skladby prvků regulace a poskytování konkrétních veřejných politik a programů. Zodpovídá tedy otázku „*jak jsou hodnoceny výsledné efekty konkrétních*

způsobů governance?“. Ideálně by podle našeho názoru tato oblast mohla být schematizována i úplně vpravo nastíněného schématu č. 1 a 2, z technických důvodů jsme ji ale zařadili za třetí oblast governance na konec schématu č. 2, což však není úplně špatně, jelikož jde o prvek odpovídající procesnímu pohledu (tzv. fázevému modelu) na fungování politiky zahrnující fázi plánování, tvorby, realizace a výstupů a výsledků¹².

Z 24 námi navržených kategorií a indikátorů mají tři kvantitativní povahu (č. 9, 10 a 24), zbylé indikátory mají povahu kvalitativní. Zatímco kvantitativní indikátory jsou dostupné zejména ze statistik OECD a Eurostatu (viz konkrétní indikátory pro různé politiky v Poznámkách pod schématy), u kvalitativních indikátorů je nutné využít dostupných empirických studií, zpráv z ministerstev a akademických článků zaměřených na governance té které dílčí

Schéma č. 2: Konceptualizace governance jako řízení regionálních a lokálních veřejných a sociálních programů (pokračování)

Dimenze a subdimenze governance			Kategorie a indikátory governance	Hodnoty indikátorů
2. Poskytování	Úroveň governance	- multi-úrovňové vládnutí (Kohler-Koch and Eissing, 1999; Sbragia, 2000), zahrnující lokální, regionální, národní, nadnárodní a globální úroveň vládnutí (Veselý, 2004) - autorita k řízení státních záležitostí ve všech úrovních, procesech a institucích, která zajišťuje artikulaci a naplňování skupinových zájmů a legislativních práv (UNDP, 1997)	14. úroveň governance	státní ● lokální ● víceúrovňová
			15. převažující typ poskytovatelů	veřejný ● soukromý ● smíšený
	Partnerství a sítě aktérů	- governance jako kontinuální proces, během kterého může dojít k přijetí odlišných zájmů a k vzájemné kooperaci (Commission on Global Governance, 1995) - governance jako partnerství veřejného a soukromého sektoru (Pierre, 1998) - governance jako sebeorganizující se, meziorganizační síť (Rhodes, 1997; Kickert et al, 1997) - kooperace a partnerství mezi soukromým a veřejným sektorem (van Berkel, de Graaf a Sirovátka, 2011), neformální podpůrné síť (koordinační síť, neformální spolupráce, zejména mezi úřady práce) Winkler (2009) - plurální modely poskytování služeb prostřednictvím mixu podnikatelského a neziskového sektoru a vládních aktérů (van Berkel, de Graaf a Sirovátka, 2011), rozvoj mezi-sektorového partnerství zaměstnavatelů Winkler, (2009) - individualizované služby založené na profesionalizaci zaměstnanců včetně jejich vzdělávání (Winkler, 2011) - rozsah a kvalita nasmlouvaných služeb - sociálních sítí, spolupráce a kvality kontraktů, jejich limitů a možností (Winkler, 2009) - způsoby vládnutí rozlišující spoléhání se na vládu, koordinaci mezi různými aktéry nebo více či méně neformální síť (Veselý, 2004)	16. formy spolupráce	žádné ● dyadické ● síťové
			17. vzájemná role poskytovatelů	symetrická ● asymetrická
			18. role marketizace	nízká ● střední ● vysoká
			19. podíl kontraktovaných služeb	nízký ● střední ● vysoký
3. Financování	Realizované programy a služby	governance jako minimální stát, kde se vládnutí stává termínem pro redefinování rozsahu a formy veřejných intervencí (Gray, 1994; Rhodes, 1997)	20. rozsah jednotlivých služeb	nízký ● střední ● vysoký
			21. využití jednotlivých služeb	nízké ● střední ● vysoké
	Způsob a míra financování		22. způsoby financování	státní rozpočet ● specifické fondy ● podpora poskytovatelskými organizacemi ● financování založené na solidaritě ● tržní ceny ● sdílení nákladů uživateli programů ● smíšené financování
			23. metody financování jednotlivých programů	vouchery či daňové úlevy k nákupu služeb od soukromých poskytovatelů ● služby zdarma ● vládou podporované služby
			24. podíl výdajů na jednotlivé typy programů	vysoký ● střední ● nízký ¹
	Efekty (výsledný typ governance)	governance jako dobré vládnutí (World Bank. 1989; Governance, 2000; UN. 2007; Williams a Young, 1994) nebo progresivní vládnutí (UNDP, 2004)	- normativita governance ("dobré"/"analytické" vládnutí) - model sociálního státu podle typologie Esping-Andersena (1991) - model reformy veřejného sektoru podle Pollitt a Bouckaert (2000) - model veřejné politiky dle převahy centralizace, korporativismu či trhu (OECD, 1997; Unger, 1998; Casey a Gold, 2000)	

Zdroj: autor inspirován pracemi Ahonen et al (2006); Casey a Gold (2000); Kooiman (2003), Pierre et al (2000), Potůček (2007), Nekola (2007), UN (2007), van Berkel, de Graaf a Sirovátka (2011), Veselý (2004), Winkler (2009).

Poznámky: 1 Mezi kvantitativní indikátory dostupné v databázi OECD a EUROSTAT patří – např. v oblasti péče o děti „Total expenditure in child care as share of GDP“ (Eurostat), „Structure of benefits in childcare as share of GDP - social protection benefits, cash benefits, family or child allowance, accommodation“ (Eurostat), v oblasti péče o staré osoby „Long-term care public expenditure as share of GDP“ (OECD), „Structure of benefits in elderly care as share of GDP“ (OECD), v oblasti služeb zaměstnanosti „Public expenditure on active labour market policy as share of GDP“ (OECD), „Labour market policy expenditure by type of action“ (Eurostat).

veřejné politiky. Výsledná hodnota kvalitativních kategorií a indikátorů je potom výsledkem expertního posouzení dostupných kvalitativních dat a úsudku výzkumníka. V této souvislosti jsme si vědomi náročnosti na získání těchto měkkých dat a jejich možného zkreslení, ke kterému může dojít při jejich interpretaci. Absence tvrdých dat o vládnutí v oblasti veřejných programů a v sociálních službách ale nedává výzkumníkovi jinou možnost. Dalším problémem souvisejícím s měřením gover-

nance, založeným na převaze kvalitativních dat, je statičnost získaných dat. Mnohé studie se totiž zabývají governance v konkrétním čase a prostoru a neposkytují tak dostatek informací ke zkoumání proměny způsobu vládnutí v čase.

I přes výše uvedené obtíže je ale možné shromáždit data o governance ve vybrané dílčí veřejné politice v konkrétní zemi a získat tak komplexní pohled na povahu governance v dílčích dimenzích a subdimenzích governance (viz ukázkové schéma gover-

nance v oblasti služeb zaměstnanosti v ČR umístěné v Příloze). Získané údaje umožňují například srovnat jednotlivé dimenze a subdimenze governance mezi zeměmi anebo identifikovat oblasti governance, ve kterých je možné plánovat změny a inovace. Důkazem praktické použitelnosti námi navrženého způsobu měření governance jsou i analýzy governance, které aktuálně provádíme pro Evropskou komisi na vybraných zemích EU včetně ČR, které plánujeme v blízké době publikovat.

Námi navržená konceptualizace governance využitelná pro regionální a lokální úroveň fakticky odpovídá tomu, co anglická autorka Goss (2000) nazývá lokálním vládnutím [„local governance“], které považuje za „způsoby, jak interagují různé typy lokálních organizací, které spolu s vládními organizacemi utvářejí na lokální úrovni partnerství a síť“ (Goss, 2000: 11). Reaguje tím na výše popsanou skutečnost popsanou poprvé Stokerem (1991, 1999), kdy současné vlády na lokální úrovni nevládnou samy v důsledku externalizace mnoha služeb dříve zajišťovaných státem a v důsledku tvorby nových kvazivládních organizací financovaných vládou a jednajících nezávisle na ní (tzv. *quangos*)¹³. Přechod od tradičních lokálních vlád ke komplexnějším sítím organizací zapojených do lokálního vládnutí se fakticky projevuje například tím, že jednání je plánováno a realizováno v sousedství a regionech, ve městských radách a v rámci kartelů komunitního rozvoje [community development trusts], jakož i na radnicích a dalších úřadech. Podle Goss dochází k rychlému rozvoji učení, protože manažeři, politikové a občané začínají vnímat smysl „současného složitého světa“. Za nejdůležitější změnu v lokálním řízení je potom možné podle této autorky považovat měnící se role a vztahy ve třech oblastech: mezi vládou, občany a státem (participace státních a nestátních aktérů, vzájemná diskuse, vyjednávání a závazky); u manažerů a zaměstnanců lokálních organizací (dilemata týkající se způsobu vládnutí a jeho legitimacy, role občanů s ohledem na jejich identitu a sounáležitost apod.); a uvnitř státních organizací (bliže Goss, 2000: 3-4).

V souladu s optikou této autorky považujeme za lokální vládnutí existující způsoby administrace a realizace aktivních programů, opatření a služeb organizací nebo organizací, které spolu větší či menší měrou spolupracují a mohou tak utvářet dyadické vztahy či sítě. Přitom bereme plně v potaz fakt, že se lokální vládnutí nevyhnutelně nezabývá pouze určitou (geografickou či mocenskou) lokalitou, protože – v duchu konceptu multiúrovňového vládnutí – vládnutí nevyhnutelně funguje na více úrovních, se kterými vyjednává a tvoří tak mezičlánek mezi různými úrovněmi vlády (evropskou, národní, regionální a lokální a komunitní).

Závěr – o využitelnosti konceptu governance

Stávající literatura zabývající se měřením a využitelností governance se zaměřuje výhradně na (normativní) zjišťování toho, zdali je „vládnutí“ té které sledované země „dobré“ či nikoli (srv. Arndt a Oman, 2006; Maurseth, 2008; Kaufmann, Kraay a Mastruzzi, 2010). Konkrétně hodnotí kvalitu a výkonnost vlády a veřejného sektoru a funguje tak jako zdroj informací o povaze a efektech vlád-

nutí, který lze využít pro další výzkum v oblasti ekonomie, veřejné politiky a politologie. Reálně je ale koncept governance často využíván výhradně jako „indikátor míry chudoby a sociálních nerovností“ jednotlivých států světa (UN, 2007). Tomu napovídá i způsob jeho konstrukce, při které je využíváno makro-perspektivy, což neumožňuje identifikovat jednotlivé struktury a procesy realizovaných politik a konkrétní problémová místa. Tím je jeho využití pro praxi ve veřejné politice omezené.

Těto skutečnosti odpovídá i zúžený okruh aktérů, pro které by měly být – podle analytiků governance – zjištěné výsledky o „vládnutí“ využitelné. Často jsou zmiňováni obchodníci, donátoři a akademici (Maurseth, 2008). Podle UN (2007) patří mezi klíčové aktéry zainteresované do hodnocení dobrého vládnutí následující čtyři skupiny, které zde považují za vhodné zmínit v hlavní linii textu: (1) donátoři z řad nadnárodních organizací typu Světové Banky, Mezinárodního měnového fondu, Evropské banky pro transformaci a rozvoj; (2) monitorovací skupiny sestávající ze Spojených národů a nevládních organizací monitorujících a realizujících humanitární a ekonomické rozvojové projekty, (3) soukromé zájmové skupiny složené z finančních mezinárodních korporací; a konečně (4) skupiny vědců sdružené v rámci think-tanků nebo v akademické obci (na univerzitách a vysokých školách), kteří se zabývají vlivem governance na různá politicko-vědní a ekonomická témata. Z uvedeného je patrné, že povaha stávajících indikátorů vládnutí neposkytuje zpětnou vazbu samotným tvůrcům a realizátorům politiky a pokud ano, tak pouze nepřímou.

Ruku v ruce se zmíněnými aktéry se literatura zabývající se využitelností governance zaměřuje na několik oblastí společnosti, pro které je znalost způsobu a kvality vládnutí důležitá – jsou jimi občanský sektor, trh, akademický výzkum a politika (autory opomíjená média zde slouží jako kanál zprostředkující informace mezi uvedenými oblastmi – bliže např. Nekola, 2007). V případě občanského sektoru slouží poznatky o vládnutí jako zdroj informující veřejnost o problémových veřejně a sociálně politických oblastech na nadnárodní, národní a lokální úrovni, což může vést ke kolektivní akci zrealizované veřejností. V oblasti ekonomiky a trhu má znalost vládnutí vliv na strategická a investiční rozhodování finančních institucí v soukromém sektoru a na rozhodnutí nadnárodních korporací. V oblasti politiky může docházet k využití poznatků a doporučení navržených analytiky politiky (vědci), která jsou využitelná pro rozhodování o poskytnutí nebo neposkytnutí spolupráce a pomoci subjekty na národní a nadnárodní úrovni.

V předloženém článku jsme se pokusili konceptualizovat a navrhnout reálný způsob měření governance vnímaný – zjednodušeně napsáno – jako „řízení“. Ten by

měl reagovat minimálně na dvě skutečnosti: jednak na to, že „... většina (dosavadních) indikátorů nebyla vyvinuta k vědeckým účelům, tj. transparentním, vědecky konkrétním a objektivním způsobem“ (Nekola, 2007: 26), a nezkoumá tedy koncept governance komplexně. Přitom právě komplexní pohled na governance a zároveň i možnost identifikovat dílčí prvky (dimenze a subdimenze) takto komplexně pojmávaného pohledu na governance a okolnosti jeho fungování byly naším prvotním záměrem. Zároveň naše ambice směřují zejména k tomu, aby námi navržený způsob měření vládnutí jako „řízení“ byl plně využitelný pro praxi nejen na státní, ale i na regionální a lokální úrovni, což dosavadním indikátorům governance zcela chybí. Naši snahou je nabídnout nástroj, který by byl užitečný pro širokou paletu aktérů, kteří mohou ovlivnit způsob a kvalitu realizovaných veřejných programů a sociálních služeb (máme tím na mysli zejména tvůrce politik na státní i lokální úrovni, neziskové organizace a veřejnost, kteří nejsou stávajícími koncepty dostatečně reflektováni). Komplexnost a povaha našeho návrhu by navíc měla umožňovat srovnání struktury a dynamiky vládnutí mezi jednotlivými zeměmi.

Praktická využitelnost navrženého způsobu měření governance, například pro českou státní a regionální politiku, je odvislá od několika předpokladů. V první řadě je žádoucí, aby byla sebrána a analyzována data pro tu kterou dílčí veřejnou politiku experty z oblasti vědy a výzkumu (my jsme tak učinili, jak již jsme psali, pro oblast péče o děti, o seniory a zaměstnanost v České republice, Dánsku, Velké Británii a Německu). Dále by mělo docházet k posílení spolupráce mezi akademiky a analytiky politik na straně jedné a tvůrci politik, jejich administrátory a realizátory na straně druhé. Politici aktéři by přitom měli využívat předávané informace o povaze governance a okolnostech jejich fungování zaznamenaných v jednotlivých dimenzích té které politiky, aby následně zvážili možnosti a realizovatelnost dílčích změn a inovací. Ze schématu č. 1 a 2 je potom patrné, že může jít o oblast práva, o způsob řízení, koordinace a kontroly, o míru využívání partnerství u konkrétních typů programů a o způsob a rozsah jejich financování.

Mimořádně užitečné je srovnání výsledků získaných v ČR s jinými členskými zeměmi s podobným institucionálním prostředím nebo s podobným způsobem vládnutí. Získaná data nám pak mohou například říci, za jakých okolností (při jaké formě vládnutí) je dosahováno konkrétních politických efektů (např. nízké míry nezaměstnanosti, gramotnosti, bezpečí apod.).

1 Tato studie vznikla s podporou projektu GAČR - GAP404/11/0086, „Modernizace české sociální politiky: k zaměstnanosti vstřícnému modelu?“.

2 Autor působí jako odborný asistent na katedře sociální politiky a sociální práce Fakulty sociál-

Příloha

Tabulka č. 1: Governance služeb zaměstnanosti ve vybraných zemích, dostupná data za léta 2005–2011

Dimenze	Kategorie a indikátory governance	Česká republika	Dánsko	Německo	Velká Británie
Regulace	1. druh pravidel (požadavky profesionálů/standardy kvality/výkonové standardy/procedurální standardy/právní závaznost služeb)	standardy EU	standardy EU	standardy EU	standardy EU
Pravidla	2. závažnost pravidel (povinné/dobrovolné)	dobrovolné na úrovni EU	dobrovolné na úrovni EU	dobrovolné na úrovni EU	dobrovolné na úrovni EU
	3. rozsah závazných pravidel (nízký/střední/vysoký)	vysoký	-	střední	-
	4. typ převažujícího subjektu (stát/trh/občané/směšený)	stát	směšený	směšený	trh
Řízení, koordinace a kontrola	5. způsob rozhodování (centralizovaný/korporativistický/decentralizovaný/směšený)	decentralizovaný	korporativistický	korporativistický	centralizovaný
	6. způsob poskytování služeb (povinné/dobrovolné)	povinné	povinné	povinné	povinné
	7. typ převažujících subjektů zajišťujících kontrolu (stát/municipalita/směšený)	stát	municipalita	stát	stát
	8. typ převažujících subjektů zaručujících kvalitu služeb (stát/komunita/negarantováno/...)	stát pomocí lokálních úřadů práce	lokální rada zaměstnanosti	stát pomocí lokálních úřadů práce	stát pomocí „One-stop-shops“
	9. úroveň kvality služeb (nízká/střední/vysoká)	viz tabulky zahrnující kategorii 9	viz tabulky zahrnující kategorii 9	viz tabulky zahrnující kategorii 9	viz tabulky zahrnující kategorii 9
	10. přístup ke službám z hlediska cílenosti (univerzální/cílené)	viz tabulky zahrnující kategorii 10	viz tabulky zahrnující kategorii 10	viz tabulky zahrnující kategorii 10	viz tabulky zahrnující kategorii 10
	11. způsob kontroly programů a služeb (byrokratický/řízený podle cílů, MBO/zplnomocnění)	byrokratický	-	MBO	MBO
	12. typ pobídkových mechanismů pro poskytovatele programů (žádný/jemný/silný–podle výstupů)	žádný	-	vysoký	vysoký
	13. výkonnost pracovníků organizací realizujících programy (nízká/střední/vysoká)	-	-	-	-
	14. úroveň governance (státní/lokální/víceúrovňová)	lokální	víceúrovňová	víceúrovňová	lokální
Partnerství a síť aktérů	15. převažující typ poskytovatelů (veřejný/soukromý/směšený)	veřejný–směšený	směšený	směšený	soukromý
	16. formy spolupráce (žádné/dyadické/sítě)	dyadické	sítě	sítě	dyadické
	17. vzájemná role poskytovatelů (symetrická/asymetrická, nízká/střední/vysoká)	asymetrická	symetrická	symetrická	asymetrická
	18. role marketizace (nízká/střední/vysoká)	střední	střední	nízká	vysoká
	19. podíl kontraktovaných služeb (nízký/střední/vysoký)	střední	vysoký	-	-
Realizované programy a služby	20. rozsah opatření na straně poptávky (nízký/střední/vysoký)	vysoký	střední	střední	vysoký
	21. míra participace nezaměstnaných na programech pracovního trhu (slabá/střední/silná)	střední	silná	střední	střední
Financování	22. způsob financování dle poměru veřejný–soukromý (státní rozpočet/specifické fondy /podpora mezi poskytovateli /na solidaritě založené financování/tržní ceny/podílení se uživateli/směšený)	státní rozpočet	směšený	státní rozpočet	státní rozpočet
Druh a úroveň financování	23. způsob financování nezaměstnaných (vouchery nebo daně k nákupu péče od soukromých poskytovatelů/služby zdarma nebo státem podporované služby)	povinné pojištění	dobrovolné pojištění + zdanění	povinné pojištění	všeobecné zdanění
	24. podíl výdajů na jednotlivé typy programů (vysoce podporované/nepodporované)	viz tabulky zahrnující kategorii 24	viz tabulky zahrnující kategorii 24	viz tabulky zahrnující kategorii 24	viz tabulky zahrnující kategorii 24

Zdroj: autor, bližší informace o zdrojích jednotlivých dat in Sirovátka et al (2012)

ních studií Masarykovy univerzity v Brně. Poštovní adresa: Joštova 10, 602 00 Brno; e-mail: horak@fss.muni.cz

3 Dále v textu používáme také významově ekvivalentní slovní spojení „veřejné a sociální programy“.

4 Pojem vládnutí (governance) je totiž etymologicky spojovaný s řeckým slovem gubernan nebo latinským hybern, což znamená řízení a vedení, a tedy i vládnutí. Z toho důvodu bývá tento koncept tradičně spojován s vládou, kontrolou a správou (a ne pouze s řízením), a je proto možné ji považovat za konkrétní činnost, způsob řízení nebo i systém vládnutí (bliže např. (Veselý, 2004; Vymětal, 2005).

5 Různorodost myšlenek spojovaných s konceptem vládnutí konvenuje s různorodostí autorů a jejich zájmy, se kterými vládnutí spojují. V této souvislosti se můžeme setkat s vládnutím jako (1) aktivitami minimálního státu, které redefinují formy veřejné intervence (Gray, 1994; Rhodes, 1994); (2) korporativním vládnutím, tj. způsobem, jakým jsou velké organizace usměrňovány a kontrolovány (Charkham, 1994; Hilmer, 1993; Tricker, 1994); (3) sebeorganizujícími se sítěmi (Rhodes, 1997; Kickert et al, 1997); (4) veřejno-soukromým partnerstvím (Pierre, 1998); (5) koordinací sektorů ekonomiky (Hollingworth et al, 1994; Campbell et al, 1991); anebo (6) víceúrovňovým vládnutím v EU (Koulet-Koch a Eissing, 1999; Sbragia, 2000). Bliže např. Pierre et al (2000), Veselý (2004), Vymětal (2005) nebo Potůček (2007).

6 Víceúrovňové vládnutí představuje vztahy mezi vyššími a nižšími úrovněmi vládnutí a zahrnuje institucionální, finanční a informační aspekty. V současnosti jsou středem zájmu zejména kontrakty a tok prostředků mezi centrální a regionální úrovní (Nekola, 2007).

7 Potůček (2007:11-2) spojuje strategické vládnutí s požadavkem holistického přístupu k obecnému vládnutí. Jelikož autor nikde explicitně termín „strategické vládnutí“ nedefinuje, lze se domnívat, že jím myslí „... rozvoj takových nástrojů veřejné akce, které budou účinnější a budou méně podléhat přímé kontrole a zásahům, například pořádání veřejných diskusí o důležitých problémech veřejného života, určování priorit, vzájemné poznávání, podněcování a podpora, implementace obecných regulatorních rámců a spolupráni na interaktivní síti a víceúrovňové vládnutí. Užiti všech těchto přístupů je životně závislé na správné koordinaci, vycházející z holistického konceptu reality a veřejné akce.“ (ibid, s. 12).

8 Jednotlivé dimenze vládnutí vymezuje Veselý (2004: 16) následujícím způsobem: (1) úroveň vládnutí představuje, zdali jde o vládnutí na místní, národní, nadnárodní a globální, resp. nadnárodní, národní a podnárodní úrovni; (2) modalitou vládnutí je míněno, jakým způsobem je vládnutí zajišťováno na základě hierarchičnosti, koordinace a kooperace státní správy a samosprávy; (3) dynamika vládnutí vymezuje, jaké jsou struktury a instituce ovlivňující proces vládnutí (tj. míra zastoupení trhu, státu, občanského sektoru

a vliv médií); a (4) normativní obsah vládnutí vypovídá o tom, zdali jde o tzv. dobré nebo tzv. analytické vládnutí (srv. UN, 2007).

9 Podle Nekoly (2007: 32-3) existují vedle databázi statistických dat a administrativních a finančních dokumentací organizací zainteresovaných do vládnutí čtyři klíčové zdroje dat, které vypovídají o povaze vládnutí: (1) zákony, úmluvy a standardy (které vytvářejí prostředí pro jednání aktérů a obsahují úmysl nebo závazek jednat určitým způsobem), (2) výzkumná šetření vybraných skupin lidí z řad podnikatelů, představitelů vlády či akademiků (vypovídající o názorech a postojích ke zkoumanému problému nebo oblasti), (3) zprávy a analýzy organizací monitorujících vybranou oblast vládnutí (které slouží jako podklady při expertním posuzování) a (4) sledování událostí ovlivňujících úroveň a kvalitu vládnutí v dané zemi (často zprostředkovaných masmédií). Konkrétní přístupy k měření vládnutí – zahrnující tzv. kulturu, první a druhou generaci indikátorů – bliže uvádí a charakterizuje Nekola (2007).

10 Mezi další instituce a jejich přístupy patří zejména indikátory vládnutí OECD, Transparency International anebo index Globální integrity navržený mezinárodní neziskovou organizací Global Integrity (bliže např. Arndt a Oman, 2006: 21-32; UN, 2007: 12-27).

11 Reakcí na reformy lokálních vlád byla tvorba dvou typů indikátorů (UNDP, 2005): (1) tzv. klíčových indikátorů [core indicators], které by měly reflektovat univerzální aspekty vládnutí a být při-

tom využitelné na národní i lokální úrovni a umožňovat srovnání mezi jednotlivými zeměmi (měly by umožnit např. zhodnocení parlamentního vývoje, volebních systémů a procesů, reformy spravedlnosti a lidských práv, e-governance a přístupnosti k informacím, decentralizaci, reformu veřejné administrativy a rozsah antikorupčních aktivit); (2) tzv. doprovodné indikátory [satellite indicators], které by se měly zaměřit na měření pouze některých aspektů governance, které jsou specifické pro danou zemi a mohly by být shromažďovány pro určité místo a populaci. Příkladem může být tzv. Projekt Výkonnosti vlády [Government Performance Project, GPP] anebo tzv. Index Městské vlády [Urban Governance Index, UGI]. První z uvedených nástrojů hodnotí, jak dobře vlády jednotlivých států USA vykonávají základní manažerské funkce (řízení peněz, lidí, infrastruktury a informací), aby vlády lépe sloužily občanům. Druhý z nástrojů se zaměřuje na zjišťování klíčových principů vládnutí na úrovni jednotlivých municipalit (těmito principy jsou efektivita, rovnost, odpovědnost, participace a bezpečí) (bližší Kaufmann, Kraay a Mastruzzi, 2010: 35-6).

12 Na jedné straně existují zastánci rozdělování veřejného programu (tzv. politického programu) do jednotlivých fází (např. Easton, 1975; Jenkins, 1978; Hogwood a Gunn, 1984; Howlett a Ramesh, 1995), na straně druhé ale existují odpůrci tohoto přístupu, kteří upozorňují na obtížnost oddělení tvorby a implementace těchto programů a/nebo na prolínání se jednotlivých fází politického programu v průběhu jeho skutečné realizace (např. Barrett a Fudge, 1981; Sabatier a Jenkins-Smith, 1993; Parsons, 1995; Colebatch, 2005).

13 Příčin vzniku lokálních vlád, které mají podobu sítí organizací, které prošly strukturálními změnami a změnami původního záměru řízení v důsledku změny v rovnováze moci mezi různými zájmovými skupinami nebo třídami, je několik. Goss (2000: 15-8) v této souvislosti upozorňuje jednak na změny v soukromém sektoru, které ovlivnily spotřebu ve veřejném sektoru (větší diferenciace produktů, segmentace trhů a zákazníků, smíšená ekonomika umožňující experimentování, benchmarking a využívání znalostí a dovedností partnerů z veřejného a soukromého sektoru); dále změny v očekávání veřejnosti od vlády (veřejnost vyžaduje od státu pouze intervence do sféry nezajistitelných soukromým a dobrovolnickým sektorem); a v poslední řadě ve změně společnosti a její struktury (občané vyžadují od vlády kromě větší administrativní účinnosti také transparentnost a otevřenost, schopnost řídit nová technologická rizika, obnovu občanské společnosti, modernizaci, vyšší odpovědnost lokality, vyšší zacílenost, efektivitu a efektivnost poskytovaných služeb a záruku bezpečí, udržitelnost a inkluзивitu komunit).

Literatura:

- Ahonen, P., Hyyryläinen, E., Salminen, A. Looking for governance configurations of European welfare states. *Journal of European Social Policy*, 2006, 16, 2, pp. 173-84.
- Arndt, Ch., Oman, Ch. *Uses and Abuse of Governance Indicators*. OECD: Paris, 2006.
- Brodin, E. Z. 2005. Toward a contractual welfare state? The case of work activation in the U.S. In: Sol, E., Westerveld, M. (eds.) *Contractualism in employment services: A new form of welfare state governance*. The Hague: Kluwer Law International, 2006.
- Brodin, E. Z. Policy Work: Street-Level Organizations Under New Managerialism. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 2011.
- Campbell, J. L. et al. (eds.). *Governance of the American economy*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.
- Casey, B., Gold, M. *Social partnership and economic performance*. Northampton: Edward Elgar, 2000.
- Charkham, J. *Keeping Good Company, A Study of Corporate Governance In Five Countries*. Oxford: Oxford University Press, 1994.
- Clarke, J., Newman, J. *The managerial state. Power, Politics and Ideology in the Remaking of Social Welfare*. London: Sage, 1997.
- Colebatch, H. K. *Úvod do policy*. Brno: Barrister and Principal, 2005.
- Commission on Global Governance. *Our global neighborhood*. New York: Oxford University Press, 1995.
- Duit, A. and Galaz, V. Governance and Complexity - Emerging Issues for Governance Theory. *Governance*, 2008, 21, 3, pp. 311-35.
- Ehrler, F. *New Public Governance and Activation*. Research paper presented at Recwowe Final Conference Brussels, 2011, available at: <http://www.recwoweinalconference.eu/papers/a-1-2/new-public-governance-and-activation/>
- Esping-Andersen, G. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press, 1990.
- Goss, S. *Making Local Governance Work*. Houndmills, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2000.
- Governance for Human Development*. UNDP FRY, December, 2000.
- Gray, J. "Limited Government", in: McKeivitt, D/Lawton, A. (eds.). *Public sector management*. London: Sage, 1994, 25-36.
- Harris, J. Scientific Management, Bureau-professionalism and New Managerialism. The Labour Process of State Social Work. *British Journal of Social Work*, 1998, 28, pp.839-62.
- Hilmer, F. "The Governance Research Agenda: A Practitioner's Perspective", *Corporate Governance: An International Review*, 1993, 1.
- Hollingworth, J. R. et al. (eds.) *Governing capitalist economies*. New York: Oxford University Press, 1994.
- Hoós, J. a kol. Veřejná správa a řízení ve veřejné správě: přístupy a reformy. In: Potůček, M. a kol. *Veřejná politika*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005.
- Horák, P., Horáková, M., Winkler, J. Governance of selected social care services and employment in four countries: Denmark, Czech Republic, Germany and United Kingdom. *NEUJOBS State of the art report*, 2011. Dosud nezveřejněný rukopis.
- Howlett, M., Ramesh, M. *Studying Public Policy: Policy Cycles and Policy Subsystems*. Oxford: Oxford University Press, 1995.
- Hyden, G, Bratton, M. (eds.) *Governance and politics in Africa*. Boulder: Lynne Rieder, 1992.
- Kaufmann, D., Kraay, A., Mastruzzi, M. „The World-wide Governance Indicators: A Summary of Methodology, Data and Analytical Issues“. Policy Research working paper no. 5430, The development Research Group, Macroeconomics and Growth Team, The World Bank, (2010). Dostupné na: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/pdf/WGI.pdf>
- Kickert, W. J. M., Klijn, E.-H., Koppenjan, J. F. M. (eds.). *Managing Complex Networks: Strategies for the Public Sector*. London: Sage, 1997.
- Knack, S. *Governance and Growth: Measurement and Evidence*. Washington: IRIS Center, 2002.
- Knack, S., Kugler, M., Manning, N. "Second-generation Governance Indicators". *International Review of Administrative Science*, 2003, 69, pp. 345-64.
- Kohler-Koch, B. and Eising R. (eds.). *The transformation of governance in the European Union*. London: Routledge, 1999.
- Kooiman, J. *Governing as Governance*. London: Sage, 2003.
- Maurseth, P. B. *Governance Indicators: A guided Tour*. NUPI Working Paper No. 754. Oslo: Norwegian Institute of International Affairs, 2008.
- Nekola, M. Analýza a evaluace hlavních přístupů k tvorbě a užití indikátorů vládnutí ve světě. In: Potůček, M. a kol. *Strategické vládnutí a Česká republika*. Praha: Grada, 2007, s. 25-61.
- Osborne, D., Gaebler, T. *Reinventing government*. Reading Mass: Addison-Wesley, 1992.
- Pierre, Jon. *Partnership in Urban Governance: European and American Experience*. London: Macmillan, 1998.
- Parsons, W. *Public Policy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 1995.
- Peters, G. Governance and the welfare state. In: Ellison, N., Pierson, C. (eds). *Developments in British Social Policy*, Vol. 2, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2003.
- Pierre, J. Peters, G. *Governance, politics and the state*. New York: St. Martins Press, 2000.
- Pierre, J. (ed). *Debating Governance. Authority, Steering, and Democracy*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Plumptre, T., Graham, J. *Governance and Good Governance: International and Aboriginal Perspectives*. Ottawa: Institute on Governance, 1999.
- Politt, C. and Bouckaert, G. *Public Management Reform: a Comparative Analysis*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Potůček, M. Strategické vládnutí. In: Potůček, M. a kol. *Strategické vládnutí a Česká republika*. Praha: Grada, 2007, s. 9-25.
- Rhodes, R. A. W. The new governance: Governing without government. *Political Studies*, 1996, 44, pp. 652 - 667.
- Rosenau, J.N. "Governance in the Twenty-first Century", *Global Governance*, 1995, 1, 13-43.
- Rouban, L. (ed.). *Citizens and New Governance. Beyond New Public Management*. Washington: EGPA, IIAS, IOS Press, 1999.
- Salamon, Lester M. (ed.) *The Tools of Government: A Guide to the New Governance*. New York: Oxford University Press, 2002.
- Sbragia, A. The European Union as a coxswain: governance by steering, in: Pierre J. (ed): *Debating governance*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Sirovátka, T., Greve, B., Hora, O. Public/private mix and social innovation in service provision, fiscal policy and employment. *NEUJOBS State of the art report*, No. 2 October 30th 2011. Available at: www.neujobs.eu
- Sirovátka, T., Greve, B., Hora, O., Horák, P., Horáková, M., Winkler, J. Public/private mix and social innovation in service provision, fiscal policy and employment. DATABASE on financing, employment and governance in social services. *NEUJOBS* (Deliverable 7.2) January 20th 2012. Available at: www.neujobs.eu
- Sirovátka, T., Winkler, J. Governance of activation policies in the Czech Republic: uncoordinated transformation. In van Berkel, R., de Graaf, W., Sirovátka, T. (eds). *The Governance of Active Welfare States in Europe*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011, pp. 173-194.
- Tricker, R. I. *International Corporate Governance, Text, Readings and Cases*. New York: Prentice Hall, 1994.
- UNDP. *Governance for Sustainable Human Development*. New York: UNDP, 1997.
- UNDP. *Governance indicators for pro-poor and gender-sensitive policy reform*. New York: UNDP, 2005.
- UNDP. *Governance Indicators: A User's Guide*. New York: UNDP, 2007.
- United Nations. *Public Governance Indicators: A Literature Review*. New York: Department of Economic and Social Affairs, 2007.
- van Berkel, R., de Graaf, W., Sirovátka, T. (eds) *The Governance of Active Welfare States in Europe*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011.
- Veselý, A. Governance as multidimensional concept. In: Understanding Governance: Theory, Measurement and Practise. *CESES Papers*, 2004, No. 5, pp.11-23.
- Vymětal, P. *Proměny teoretických koncepcí governance*. Pracovní sešit CES VŠEM No 10/2005. ISSN 1801-5956. Praha: Centrum ekonomických studií VŠEM.
- Winkler, J. Institucionální a organizační limity individualizace české politiky zaměstnanosti v podmínkách duálního trhu práce. In *Nejistoty na trhu práce*. Brno: František Šalé - Albert, 2009, s. 118-147.
- World Bank. *World Development Indicators*. Washington: WB, 2007.

Autor působí na FSS MU v Brně.

Očekávané trendy ve vývoji zaměstnanosti. Predikce zaměstnaných osob ve vybraných odvětvích nevýrobní sféry

Ondřej Šimpach, Jitka Langhamrová

V dnešní době je velmi složité odhadovat očekávaný budoucí vývoj zaměstnanosti. Existuje celá řada nepředvídatelných okolností, které mohou mít významný vliv na její vývoj. I přesto je možné odhadnout budoucí vývoj počtu zaměstnaných osob ve vybraných odvětvích. Právě proto, že z důvodu velké administrativní náročnosti získávání příslušných údajů jsou odhady počtů zaměstnaných osob v konkrétních odvětvích publikovány se značným časovým zpožděním, jsme se pokusili pro vybraná odvětví tento počet odhadnout pro roky 2011 až 2015 za jednotlivá čtvrtletí. V současné době jsou k dispozici vybalancované odhady pro všechna čtvrtletí roku 2010 a přesto, že rok 2012 již probíhá, jsou to poslední dostupné hodnoty. Vzhledem k ekonomickému zpomalení, ke kterému došlo v roce 2009, se v národním hospodářství pro rok 2011 očekával mírně rostoucí trend a s tím spojený mírný nárůst počtů zaměstnaných osob v nejdůležitějších oblastech nevýrobní sféry, konkrétně ve veřejné správě, obraně a sociálním zabezpečení, ve vzdělávání, ve zdravotní a sociální péči a v kulturní, zábavní a rekreační činnosti. Na základě dosavadního vývoje ekonomiky lze v predikci očekávat, že skutečný nárůst v roce 2011 byl nepatrný a obdobný trend či dokonce stagnace se dá předpokládat i pro roky 2012 až 2015. Vzhledem k těmto skutečnostem se následná studie pokusí odhadnout dosud neznámé hodnoty počtu zaměstnaných osob v jednotlivých čtvrtletích roku 2011 a též odhadnout jejich vývoj v jednotlivých čtvrtletích pro roky 2012–2015.

Dle příslušných postupů, uvedených Boxem a Jenkinsem (1970), je možno analyzovat sezonní i nesezonní časové řady a odhadnout předpovědi do budoucna (za předpokladu *ceteris paribus*). Pro následnou studii byly zvoleny ze seznamu ekonomických činností CZ-NACE odvětví, která mají význam pro fungování nevýrobní sféry a sociálního systému v České republice. Konkrétně jde o skupinu „O” – Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení, o skupinu „P” – Vzdělávání, o skupinu „Q” – Zdravotní a sociální péče a také o skupinu „R” – Kulturní, zábavní a rekreační činnosti. Je důležité upozornit, že všechny analyzované řady o počtech zaměstnaných osob jsou publikovány ČSÚ (Českým statistickým úřadem) ve čtvrtletní frekvenci a všechny vykazují sezonnost (na 1% hladině významnosti). Časové řady, které byly k analýze použity, začínají 1. čtvrtletím roku 2000 a končí 4. čtvrtletím roku 2010. Jelikož výpočet publikovaných odhadů je časově náročný, jsou tyto odhady zveřejňovány s velkým zpožděním. Studie poskytuje bodové odhady dosud nezveřejněných hodnot, k nimž jsou dopočteny 95% intervaly spolehlivosti.

Jelikož se jedná o období 10 let, během kterých procházelo hospodářství České republiky obdobím růstu i poklesu, je variabilita analyzovaných řad vyšší, než bývá obvyklé. Od roku 2011 ekonomové očekávali v národním hospodářství spíše růst. Z diskusí vedených v odborných plénech je však patrné, že tento růst spíše nenastal, nebo byl jen minimální. Nejistota nás může provázet i v celém roce 2012 i v dalších letech. Chystá se řada změn, vládních reforem a úsporných opatření, která mohou mít různé dopady na produkt a spotřebu domácí ekonomiky. V případě minimálních změn na trhu a střednědobé stagnaci se odhadnuté hodnoty prakticky přibližují hodnotám skutečným.

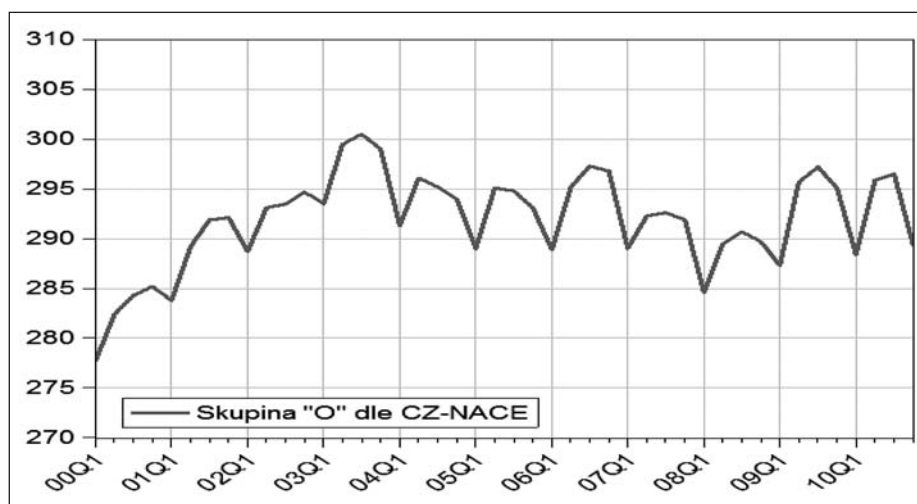
Postup, který v práci bude využit, je vhodný pro krátkodobé až střednědobé předpovědi. V případě tvorby dlouhodobějších předpovědí je potřeba využít zcela jiného přístupu, který by využíval např. aditivní informace a různé techniky z teorie očekávání. V závislosti na různých okolnostech, ať už ekonomických, sociálních, či demografických, je možno zkonstruovat jiný model, kterým by bylo možno střednědobé předpovědi z tohoto příspěvku zkorrigovat a případně i modifikovat směr dlouhodobého trendu. Technika, která byla využita, je konzervativnější, proto se ani na dlouhodobější předpovědi nevyužívá. Nevyužívá se zejména z toho důvodu, že v dlouhém období by již byly velmi široké intervaly spolehlivosti, neboť na pozorovaný trend a čas již nestačí jako jediné vysvětlující proměnné, zahrnuté do modelu. V delších obdobích se bez aditivních informací, korigujících budoucí vývoj nedá

obejít. Jiný přístup odhadu zaměstnaných osob v různých ekonomických odvětvích poskytuje např. evropská projekce zaměstnanosti zpracovaná Evropským střediskem pro rozvoj odborného vzdělávání a přípravy Cedefop. Z výsledků uvedených např. Lettmayrem a Nehlsem (2012) je výhodné zahrnout do očekávání budoucího vývoje i vývoj národního účetnictví a výsledky výběrového šetření pracovních sil včetně očekávání budoucího vývoje samotnými zaměstnanci v daných odvětvích.

Veřejná správa a obrana, povinné sociální zabezpečení

Pod označením „O” je v klasifikaci ekonomických činností CZ-NACE uvedena veřejná správa a obrana. Odhadované hodnoty jsou zjišťovány z výsledků zpracování čtvrtletních statistických výkazů a průběh časové řady od 1. čtvrtletí 2000

Obrázek č. 1: Počty zaměstnaných osob v tisících ve veřejné správě a obraně, povinném sociálním zabezpečení

Zdroj dat: ČSÚ

Tabulka č. 1: Odhady parametrů modelu SARIMA pro skupinu „O“ dle CZ-NACE: Veřejná správa a obrana, povinné sociální zabezpečení

	Koeficient	St. chyba	t-statistika	P-hodnota
Konst.	307,5830	124,3676	2,473177	0,0184
AR(1)	0,734320	0,131327	5,591522	0,0000
SAR(4)	1,018030	0,047766	21,31268	0,0000
MA(1)	0,729763	0,121905	5,986328	0,0000

Zdroj: vlastní výpočet

Tabulka č. 2: Odhady počtů zaměstnaných osob v tisících ve veřejné správě a obraně, povinném sociálním zabezpečení

2011Q1	281,2	2012Q1	278,7	2013Q1	277,6	2014Q1	276,9	2015Q1	276,3
2011Q2	290,6	2012Q2	288,9	2013Q2	288,1	2014Q2	287,6	2015Q2	287,2
2011Q3	292,6	2012Q3	291,3	2013Q3	290,6	2014Q3	290,2	2015Q3	289,9
2011Q4	286,4	2012Q4	285,2	2013Q4	284,5	2014Q4	284,1	2015Q4	283,6

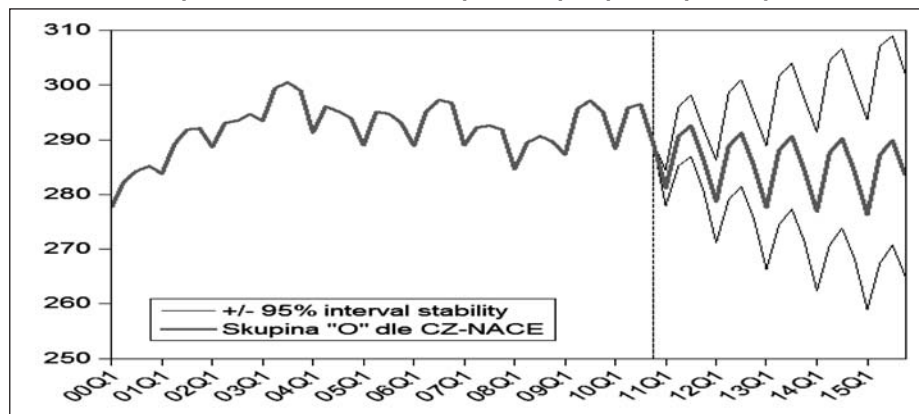
Zdroj: vlastní výpočet

Tabulka č. 3: Procentní přírůstky / úbytky v počtech zaměstnaných osob ve veřejné správě a obraně, povinném sociálním zabezpečení k bazickému období roku 2010

2011Q1	-2,5%	2012Q1	-3,4%	2013Q1	-4,1%	2014Q1	-4,3%	2015Q1	-4,5%
2011Q2	-1,8%	2012Q2	-2,4%	2013Q2	-0,4%	2014Q2	-0,6%	2015Q2	-0,7%
2011Q3	-1,3%	2012Q3	-1,8%	2013Q3	0,4%	2014Q3	0,3%	2015Q3	0,2%
2011Q4	-1,1%	2012Q4	-1,5%	2013Q4	-1,7%	2014Q4	-1,8%	2015Q4	-2,0%

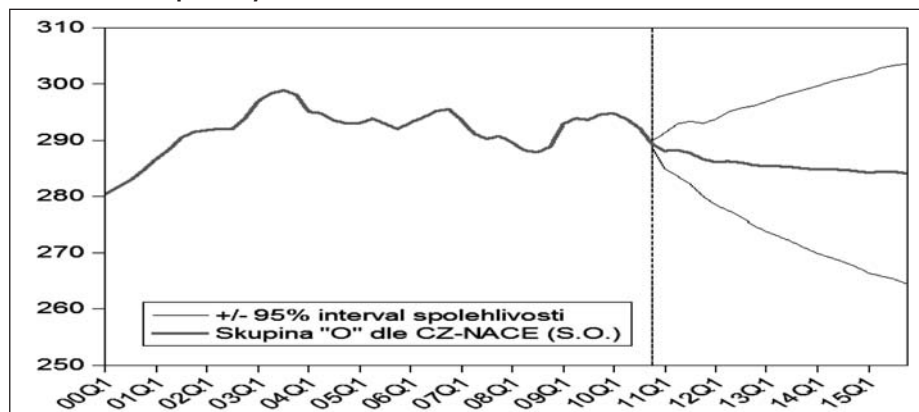
Zdroj: vlastní výpočet

Obrázek č. 2: Počty zaměstnaných osob v tisících ve veřejné správě a obraně, povinném sociálním zabezpečení + předpovědi pro roky 2011–2015

Zdroj dat: ČSÚ, vlastní výpočet

Obrázek č. 3: Vystižení trendu: sezonně očištěné počty zaměstnaných osob v tisících ve veřejné správě a obraně, povinném sociálním zabezpečení + předpovědi pro roky 2011–2015

Zdroj dat: ČSÚ, vlastní výpočet

do 4. čtvrtletí 2010 publikovaný ČSÚ je zobrazen na obrázku č. 1.

Z obr. č. 1 je zřejmé, že sektor veřejné správy a obrany zaměstnával na počátku roku 2000 přibližně 278 tis. zaměstnanců a prakticky až do konce roku 2003 tento počet narůstal. Koncem roku 2003 bylo v tomto sektoru zaměstnáno už více než 302 tis. zaměstnanců, avšak počátkem roku 2004 byla zavedena řada úsporných opatření. Tato hodnota je maximem a více zaměstnanců než na konci roku 2003 v tomto sektoru v posledních 10 letech již zaměstnáno nebylo. Od roku 2004 do počátku roku 2008 probíhalo pomalé snižování počtů zaměstnaných osob v tomto odvětví. Zajímavá situace nastává v roce 2009, kdy naplno Českou republiku zasáhla vlna hospodářského oslabení, způsobená zejména nezdravostí světového finančního trhu a hypoteční a úvěrovou krizí. Mnoho podniků bylo uzavřeno z důvodu, že finanční toky od bank byly přerušeny nebo zcela stornovány, soukromý sektor začal reagovat propouštěním zaměstnanců a snižováním výroby. Právě v tomto období se klesající vývoj zaměstnaných osob v sektoru veřejné správy a obrany otáčí a přechází v rostoucí, který trvá prakticky ve všech čtvrtletích roku 2009 a teprve v průběhu roku 2010 pravděpodobně začíná slábnout.

Pomocí Boxovy-Jenkinsovy metodologie (Box, Jenkins, 1970) byl identifikován model SARIMA (1, 0, 1) (1, 0, 0)c, jehož parametry jsou v tabulce č. 1.

Diagnosticke testy modelu indikují, že nesystematická složka modelu není autokorelovaná, je homoskedastická a má normální rozdělení.² Odhadnuté budoucí hodnoty na období od 1. čtvrtletí roku 2011 do 4. čtvrtletí roku 2015 jsou v tabulce č. 2 a na obrázku č. 2. Z předpovědi je možné očekávat klesající vývoj tohoto ukazatele v příštích obdobích. V tabulce č. 3 jsou pak tyto hodnoty přepočteny na procentní přírůstky, respektive úbytky, vztažené k roku 2010.

Vlivem sezonnosti jsou největší úbytky zaměstnaných osob zaznamenány v 1. čtvrtletí roku. Tento pokles by mohl být v 1. čtvrtletí roku 2011 až 2,5% v konfrontaci s 1. čtvrtletím roku 2010 a až 3,4%, 4,1%, 4,3% a 4,5% v 1. čtvrtletí roku 2012–2015 v konfrontaci s 1. čtvrtletím roku 2010.

Vzhledem k tomu, že výrazná sezonnost může zakrývat trend, je na obrázku č. 3 zobrazena i časová řada sezonně očištěná (metodou X12-ARIMA).³ Výrazný rostoucí trend od počátku časové řady je ukončen jasně patrným vrcholem, nacházejícím se na konci roku 2003. Následuje pokles a posléze lehké oživení počátkem roku 2007, které v původní, sezonně neočištěné řadě nebylo až tak patrné. Znovu pokles až k počátku dopadu finanční krize ze srpna roku 2008 a nárůst přes celé krizové období roku 2009 a počátku roku 2010. S koncem roku 2010 přichází již pokles, který je již zaznamenán v oficiálně publikovaných datech ČSÚ. Předpovědi napovídají pokračování mírně klesající tendence.

Vzdělávání

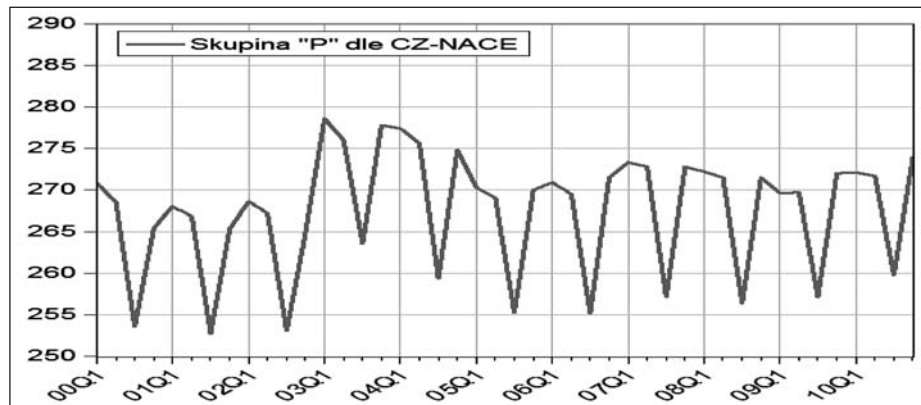
Bezpochyby jednou z důležitých oblastí nevýrobní sféry je vzdělávání, proto v druhé části analýzy je proveden odhad modelu pro předpovědi zaměstnaných osob ve skupině „P” – Vzdělávání, dle klasifikace ekonomických činností CZ-NACE. Při pohledu na průběh časové řady od 1. čtvrtletí roku 2000 do 4. čtvrtletí roku 2010 na obrázku č. 4 je možno tvrdit, že oblast vzdělávání obsahuje nejvýraznější sezonnost vůbec. Dohody s pedagogickými i s nepedagogickými pracovníky na dobu určitou jsou na trhu práce masivně využívány a ve statistikách je tato skutečnost jasně viditelná. Obrovské propady v počtech zaměstnaných osob se periodicky opakují každé 3. čtvrtletí, což je období letních měsíců a prázdnin. Každý rok se sníží počet zaměstnaných během letních prázdnin přibližně o 15–20 tisíc. Trend byl od počátku roku 2000 mírně klesající až konstantní a fluktuace byly skutečně jen nepatrné. Výrazný obrat je patrný z konce roku 2002, kdy k počátku roku 2003 nastoupilo do práce bezmála 280 tisíc zaměstnanců tohoto odvětví. Tento nárůst o necelých 27 tisíc zaměstnanců byl způsoben skutečně zvýšením počtu zaměstnaných osob, nikoli změnou metodiky nebo přesunem k jinému zjišťování či klasifikování. Změna odvětvové klasifikace ekonomických činností (známé jako OKEČ) k nově používané klasifikaci CZ-NACE platí až od 1. 1. 2008.

Následoval pokles, který trval do počátku roku 2005 a ustálil se přibližně na původních hodnotách před tímto nárůstem. Počty zaměstnaných osob se od roku 2005 mírně zvyšovaly. Zatímco v případě počtů zaměstnaných osob ve veřejné správě a obraně byl v době počátku finanční krize nárůst počtu zaměstnaných osob, ve vzdělávání se projevil pokles, který korespondoval s poklesem zaměstnaných osob i v ostatních odvětvích, zejména odvětvích soukromé sféry. Jakoby vzdělávání rychleji a operativně reagovalo na měnící se situaci na trhu a v případě, že nastal ekonomický pokles, ekviporcionálně nastal i pokles v počtech zaměstnanců. I přes všechno to byl pokles krátkodobý. V průběhu roku 2009 se již situace v zaměstnanosti začala znovu měnit a v 4. čtvrtletí roku 2010 se již zaměstnanost nacházela na srovnatelné úrovni jako na počátku roku 2007.

Vzhledem k sezonnosti v analyzované časové řadě je obdobně jako v předchozích případech využito metodologického přístupu Boxe a Jenkinse (1970). Parametry odhadnutého modelu SARIMA (1, 0, 0) (1, 0, 0) jsou uvedeny v tabulce č. 4.

Diagnosticke testy indikují, že nesystematická složka modelu není autokorelována, je homoskedastická a má normální rozdělení. Vzhledem k tomuto mohou být spočteny krátkodobé předpovědi počtů zaměstnaných osob ve vzdělávání. Výsledky jsou uvedeny v tabulce č. 5 a na obrázku č. 5.

Obrázek č. 4: Počty zaměstnaných osob v oblasti vzdělávání v tisících

Zdroj dat: ČSÚ

Tabulka č. 4: Odhady parametrů modelu SARIMA pro skupinu "P" dle CZ-NACE: Vzdělávání

	Koeficient	St. chyba	t-statistika	P-hodnota
Konst.	281,0981	28,68242	9,800361	0,0000
AR(1)	0,676790	0,121530	5,568913	0,0000
SAR(4)	0,940649	0,054634	17,21732	0,0000

Zdroj: vlastní výpočet

Tabulka č. 5: Odhady počtů zaměstnaných osob v tisících v oblasti vzdělávání

2011Q1	273,6	2012Q1	274,2	2013Q1	274,6	2014Q1	275,0	2015Q1	275,4
2011Q2	272,9	2012Q2	273,5	2013Q2	274,0	2014Q2	274,4	2015Q2	274,8
2011Q3	261,5	2012Q3	262,7	2013Q3	263,8	2014Q3	264,9	2015Q3	265,8
2011Q4	274,6	2012Q4	275,1	2013Q4	275,4	2014Q4	275,8	2015Q4	276,1

Zdroj: vlastní výpočet

Tabulka č. 6: Procentní přírůstky / úbytky v počtech zaměstnaných osob v oblasti vzdělávání k bazickému období roku 2010

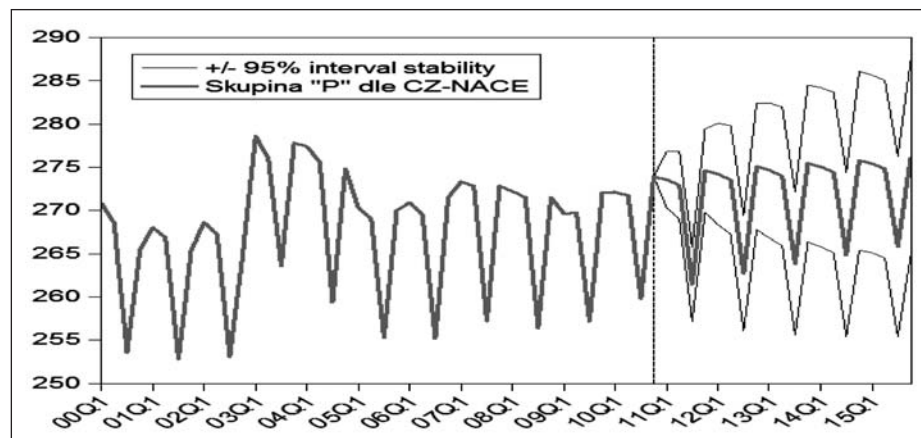
2011Q1	0,5%	2012Q1	0,8%	2013Q1	0,3%	2014Q1	0,4%	2015Q1	0,5%
2011Q2	0,4%	2012Q2	0,7%	2013Q2	0,0%	2014Q2	0,2%	2015Q2	0,3%
2011Q3	0,6%	2012Q3	1,1%	2013Q3	-3,7%	2014Q3	-3,3%	2015Q3	-2,9%
2011Q4	0,3%	2012Q4	0,4%	2013Q4	0,6%	2014Q4	0,7%	2015Q4	0,8%

Zdroj: vlastní výpočet

Z tabulky č. 6 je patrné, že se podle předpovědi očekává do budoucna spíše mírně rostoucí trend. V roce 2011 mohla růst zaměstnanost ve vzdělávání v rozpětí 0,3–0,5 %. Opět jde o přírůstky, vztažené

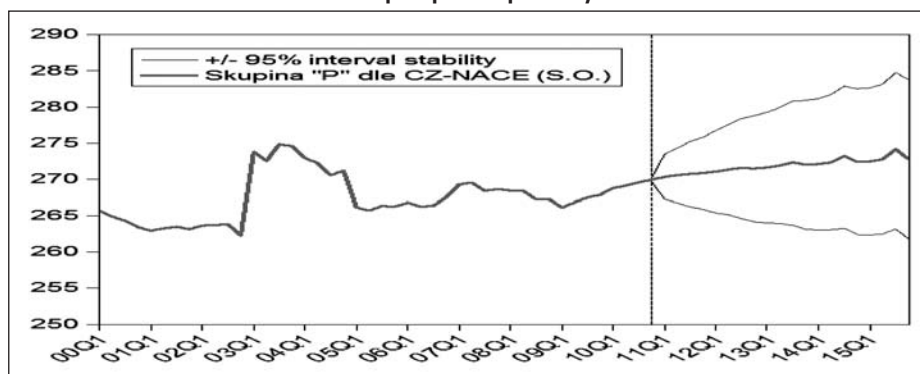
k bazickému období roku 2010. O něco vyšší přírůstky ve vztahu k roku 2010 jsou očekávány na rok 2012. V 1. čtvrtletí je očekáván přírůstek o 0,8 % ve vztahu k 1. čtvrtletí roku 2010, ve 2. čtvrtletí o 0,7 %, ve

Obrázek č. 5: Počty zaměstnaných osob v tisících v oblasti vzdělávání + předpovědi pro roky 2011–2015

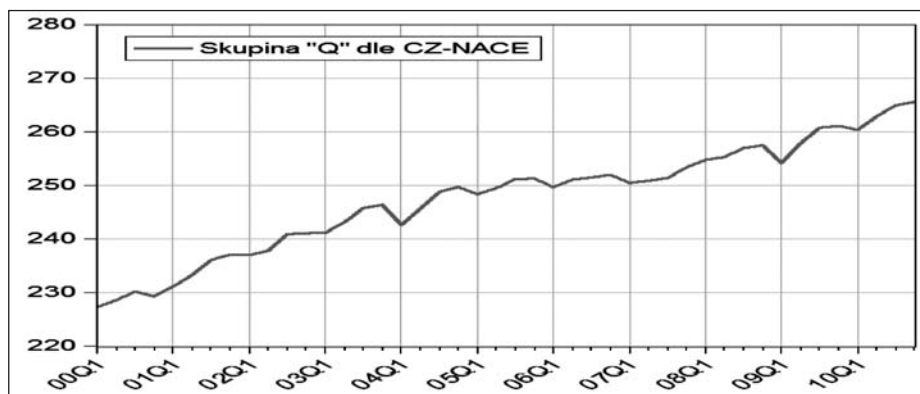
Zdroj dat: ČSÚ, vlastní výpočet

Obrázek č. 6: Vystižení trendu: sezonně očištěné počty zaměstnaných osob v tisících oblasti vzdělávání + předpovědi pro roky 2011–2015

Zdroj dat: ČSÚ, vlastní výpočet

Obrázek č. 7: Počty zaměstnaných osob v tisících v oblasti zdravotní a sociální péče

Zdroj dat: ČSÚ, vlastní výpočet

Tabulka č. 7: Odhady parametrů modelu SARIMA pro skupinu "Q" dle CZ-NACE: Zdravotní a sociální péče (první model)

	Koeficient	St. chyba	t-statistika	P-hodnota
Konst.	289,6974	24,53642	11,80683	0,0000
AR(1)	0,579161	0,113867	5,086287	0,0000
AR(4)	0,375397	0,108306	3,466062	0,0014

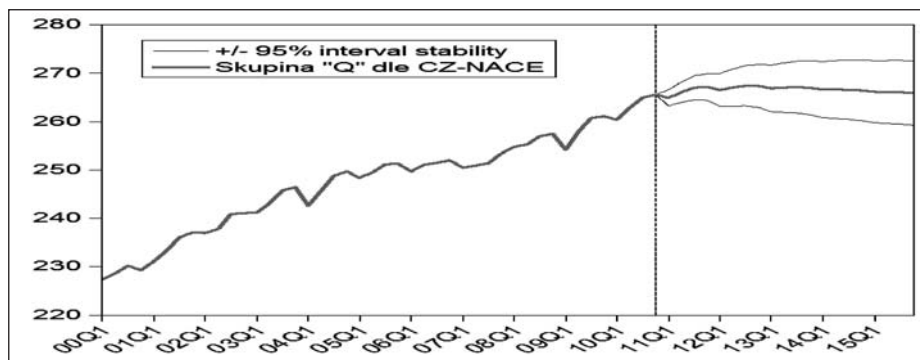
Zdroj: vlastní výpočet

Tabulka č. 8: Odhady parametrů modelu SARIMA pro skupinu "Q" dle CZ-NACE: Zdravotní a sociální péče (druhý model)

	Koeficient	St. chyba	t-statistika	P-hodnota
Konst.	264,0214	10,02568	26,33450	0,0000
AR(1)	0,912728	0,071248	12,81056	0,0000
SAR(4)	0,567060	0,149376	3,796192	0,0005

Zdroj: vlastní výpočet

Obrázek č. 8: Počty zaměstnaných osob v tisících v oblasti zdravotní a sociální péče + předpovědi pro roky 2011–2015

Zdroj dat: ČSÚ, vlastní výpočet

3. čtvrtletí dokonce o 1,1 %. Na konci roku 2012 předpověď očekává přibližně 275 100 zaměstnaných osob, což je 0,4% nárůst 4. čtvrtletí ve srovnání s 4. čtvrtletím roku 2010.

V letech 2013–2015 jsou očekávány výraznější úbytky zaměstnaných osob vždy ve 3. čtvrtletí konkrétního roku. Pro rok 2013 je odhadován 3,7% pokles, pro rok 2014 3,3% pokles a nakonec pro rok 2015 2,9% pokles. Vzhledem k tomu, že časová řada počtů zaměstnaných osob ve vzdělávání je na první pohled nejvíce rozkolísaná ze všech uvažovaných časových řad, je nezbytné ji také prezentovat po sezonním očištění metodou X-12 ARIMA. Takto očištěná časová řada včetně předpovědi na roky 2011–2015 je zobrazena na obrázku č. 6. Značný nárůst zaměstnaných osob k počátku roku 2003 mohl být způsoben skutečností, že v té době bylo uvedeno do provozu velké množství nových soukromých a vysokých škol. Kdyby tento nenadálý skok v řadě nebyl, mohla by mít řada od roku 2001 až do roku 2007 téměř lineární průběh.

Nenadálý skok mezi lety 2002 až 2003 způsobuje vyšší variabilitu časové řady, a proto jsou výsledné intervaly spolehlivosti poměrně široké.

Zdravotní a sociální péče

Vzhledem k stárnutí populace České republiky, zvyšujícím se nárokům na zdravotní a ambulantní péči asi příliš nepřekvapí, že vývoj zaměstnaných osob v oblasti zdravotní a sociální péče má parabolicky rostoucí trend, bez žádných statisticky významných poklesů. Časová řada počtů zaměstnaných osob ve zdravotní a sociální péči je zobrazena v obrázku č. 7.

Od roku 2000 vzrostl počet zaměstnaných osob v oblasti zdravotní a sociální péče z hodnoty 228 tis. na 265 tisíc na konci roku 2010. Přestože trend vypadá na první pohled parabolicky, sezonnost je v časové řadě skryta (viz Arlt a Arltová, 2007). Parabolickým trendem bychom mohli nastinit pouze možný vývoj do budoucna, s největší pravděpodobností by však odhady nebyly o ničem vypovídající a reprezentativní. Rezidua modelu by byla silně autokorelována a nebylo by ani možno spočítat intervaly stability. Na sezonní časovou řadu byl tedy stejně jako v předchozích případech použit Boxův a Jenkinsův (1970) přístup, který poskytl relevantní odhady neznámých parametrů. Tyto odhady jsou uvedeny v tabulce č. 7 a je patrné, že model je ve tvaru SARIMA (2, 0, 0) (0, 0, 0)c.

Diagnosticke testy indikují, že nesystematická složka modelu není autokorelována, je homoskedastická a má normální rozdělení. Toto však není jediná podoba modelu, kterou lze aplikovat na časovou řadu zdravotní a sociální péče. V případě, že z modelu vyřadíme složku AR(4) – nesezonní autoregrese 4. řádu (viz pozn. 1) a nahradíme ji SAR(4) – sezonní autore-

grese 4. řádu, získáme obdobně kvalitní model. Odhady jeho parametrů jsou uvedeny v tabulce č. 8.

Tento druhý model má podobu SARIMA (1, 0, 0) (1, 0, 0)c a i zde příslušné diagnostické testy indikují, že nesystematická složka modelu není autokorelována, je homoskedastická a má normální rozdělení.

Na základě informačních kritérií Akaikeho, Schwarzovo či Hannanovo–Quinnovo⁴, která uvádí např. Hušek (2007), nelze jednoznačně rozhodnout o výběru modelu, neboť všechna kritéria vychází mezi sebou prakticky srovnatelně. Pro další část, tj. pro předpovědi, bude použit odhadnutý model z tabulky č. 7.

Vzhledem k téměř hladkému vývoji časové řady počtů zaměstnaných osob ve zdravotní a sociální péči, která ve své minulosti nezaznamenala žádné výraznější a neočekávané výkyvy nahoru či dolů, spočtené předpovědi *ceteris paribus* budou s největší pravděpodobností kvalitní. Spočtené předpovědi, založené na prvním modelu, uvedeném v tabulce č. 7 jsou graficky zobrazeny v obrázku č. 8 za svistou přerušovanou čarou. Dá se předpokládat, že počet zaměstnaných osob ve zdravotní a sociální péči poroste s největší pravděpodobností ještě v roce 2013.

Česká populace stárne, stává se populací regresivního typu. Jak budou přibývat staří lidé a pacienti vyžadující intenzivní zdravotní a asistenční péči, pracovníků ve zdravotnictví bude potřeba více.

Z obrázku č. 8 je vidět, že počet zaměstnanců v odvětví zdravotní a sociální péče roste velmi mírně, ke konci odhadovaného období růst zpomaluje. Konkrétní hodnoty bodových odhadů počtů zaměstnaných osob jsou zobrazeny v tabulce č. 9 v tisících. Z tabulky č. 10 je patrné, že největší procentní přírůstky zaznamenává tento sektor v 1. čtvrtletí každého roku.

I když se časová řada počtů zaměstnaných osob ve zdravotní a sociální péči na první pohled nejevila sezonně, byla sezonnost skutečně skryta. Pro vystižení trendu, který je v časové řadě zaznamenán, bylo provedeno sezonní očištění metodou X-12 ARIMA a výsledná (na první pohled téměř identická) časová řada je zobrazena v obrázku č. 9.

Kulturní, zábavní a rekreační činnosti

Poslední analyzovaná skupina zaměstnaných osob, skupina „R“ dle klasifikace ekonomických činností CZ-NACE, je pravděpodobně ekonomickými výkyvy nejovlivněnější časovou řadou. Při pohledu na zobrazený průběh, který ukazuje obrázek č. 10, je jasně patrný vliv finanční krize, který se projevoval celý rok 2009. Sezonnost je v časové řadě rovněž přítomna, příslušné testy prokázaly přítomnost na kterékoliv hladině významnosti. Z průběhu časové řady je patrné, že od počátku sledovaného období až do roku 2005 byl

Tabulka č. 9: Odhady počtů zaměstnaných osob v tisících v oblasti zdravotní a sociální péče

2011Q1	264,7	2012Q1	267,2	2013Q1	266,9	2014Q1	266,6	2015Q1	266,2
2011Q2	265,2	2012Q2	267,5	2013Q2	267,0	2014Q2	266,6	2015Q2	266,1
2011Q3	266,2	2012Q3	268,0	2013Q3	267,1	2014Q3	266,6	2015Q3	266,1
2011Q4	267,1	2012Q4	268,6	2013Q4	267,0	2014Q4	266,5	2015Q4	265,9

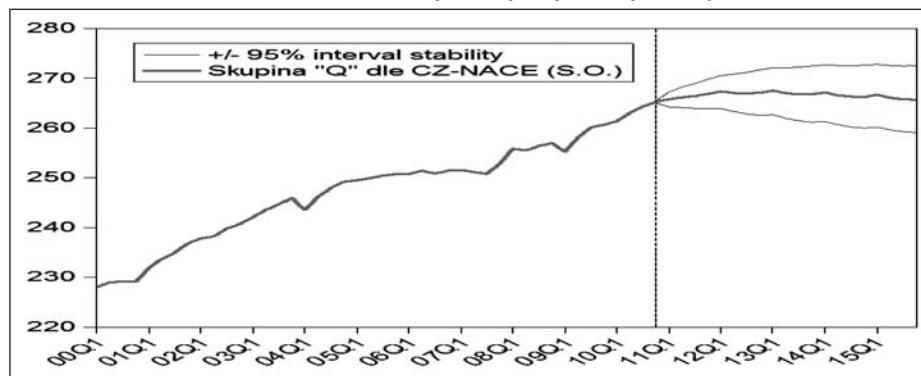
Zdroj: vlastní výpočet

Tabulka č. 10: Procentní přírůstky / úbytky v počtech zaměstnaných osob v oblasti zdravotní a sociální péče k bazickému období roku 2010

2011Q1	1,7%	2012Q1	2,6%	2013Q1	0,5%	2014Q1	0,4%	2015Q1	0,2%
2011Q2	0,9%	2012Q2	1,7%	2013Q2	0,5%	2014Q2	0,4%	2015Q2	0,2%
2011Q3	0,5%	2012Q3	1,1%	2013Q3	0,6%	2014Q3	0,4%	2015Q3	0,2%
2011Q4	0,5%	2012Q4	1,1%	2013Q4	0,5%	2014Q4	0,3%	2015Q4	0,1%

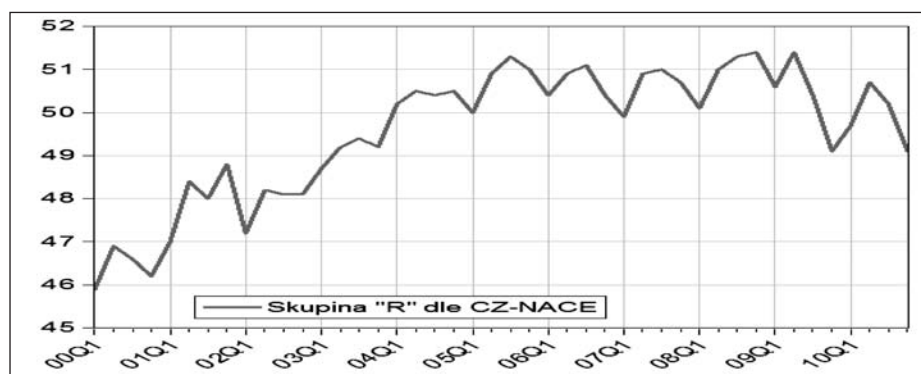
Zdroj: vlastní výpočet

Obr. č. 9: Vystižení trendu: sezonně očištěné počty zaměstnaných osob v tisících v oblasti zdravotní a sociální péče + předpovědi pro roky 2011–2015

Zdroj dat: ČSÚ, vlastní výpočet

Obrázek č. 10: Počty zaměstnaných osob v tisících v oblasti kulturní, zábavní a rekreační činnosti

Zdroj dat: ČSÚ, vlastní výpočet

Tabulka č. 11: Odhady parametrů modelu SARIMA pro skupinu „R“ dle CZ-NACE: Kulturní, zábavní a rekreační činnosti

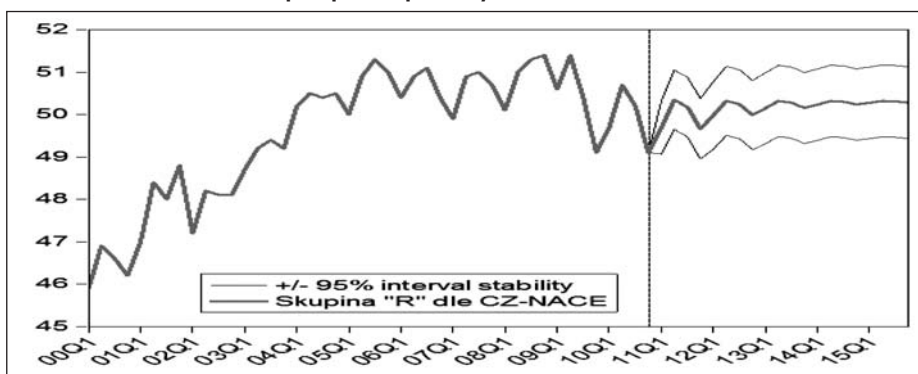
	Koeficient	St. chyba	t-statistika	P-hodnota
Konst.	50,32166	0,422621	119,0705	0,0000
AR(1)	0,516776	0,145879	3,542510	0,0011
SAR(4)	0,501586	0,122621	4,090548	0,0002

Zdroj: vlastní výpočet

trend prakticky rostoucí, pouze s malými a nenadálými výkyvy. Od poloviny roku 2005 začala v zaměstnanosti této skupiny osob stagnace a tato stagnační situace trvala až prakticky do začátku krize. Je možné, že období mezi roky 2005 a 2009 znamenalo, že trh s kulturní, zábavní

a rekreační činností byl nasycen a více zaměstnanců v této oblasti nebylo potřeba. Vzhledem k tomu, že kultura, zábava a rekreace je pro spotřebitele statek zbytný (viz Holman, 2002), v období poklesu agregátní poptávky zaznamenává sektor, nabízející zbytné statky, obrovskou restriktci.

Obrázek č. 11: Počty zaměstnaných osob v tisících v oblasti kulturní, zábavní a rekreační činnosti + předpovědi pro roky 2011–2015

Zdroj dat: ČSÚ, vlastní výpočet

Tabulka č. 12: Odhady počtů zaměstnaných osob v tisících v oblasti kulturní, zábavní a rekreační činnosti

2011Q1	49,7	2012Q1	50,0	2013Q1	50,2	2014Q1	50,2	2015Q1	50,3
2011Q2	50,3	2012Q2	50,3	2013Q2	50,3	2014Q2	50,3	2015Q2	50,3
2011Q3	50,2	2012Q3	50,2	2013Q3	50,3	2014Q3	50,3	2015Q3	50,3
2011Q4	49,7	2012Q4	50,0	2013Q4	50,2	2014Q4	50,2	2015Q4	50,3

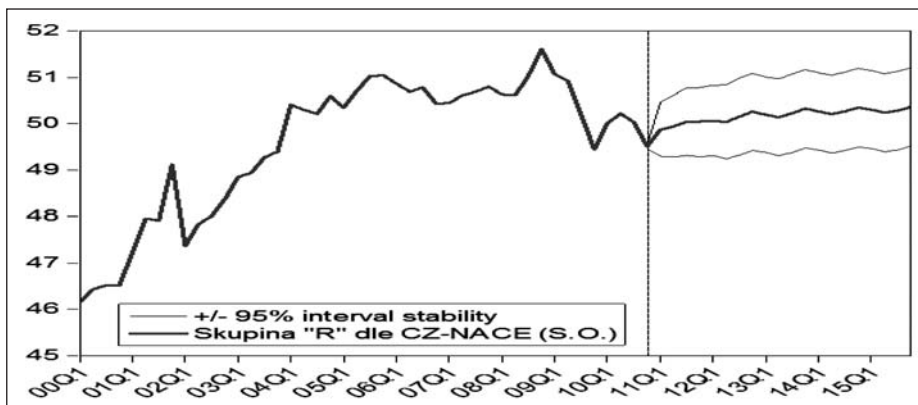
Zdroj: vlastní výpočet

Tabulka č. 13: Procentní přírůstky / úbytky v počtech zaměstnaných osob v oblasti kulturní, zábavní a rekreační činnosti k bazickému období roku 2010

2011Q1	0,0%	2012Q1	0,6%	2013Q1	2,1%	2014Q1	2,3%	2015Q1	2,4%
2011Q2	-0,7%	2012Q2	-0,7%	2013Q2	2,5%	2014Q2	2,5%	2015Q2	2,5%
2011Q3	0,0%	2012Q3	0,1%	2013Q3	2,4%	2014Q3	2,4%	2015Q3	2,5%
2011Q4	1,2%	2012Q4	1,8%	2013Q4	2,1%	2014Q4	2,3%	2015Q4	2,4%

Zdroj: vlastní výpočet

Obrázek č. 12: Vystižení trendu: sezonně očištěné počty zaměstnaných osob v tisících v oblasti kulturní, zábavní a rekreační činnosti + předpovědi pro roky 2011–2015

Zdroj dat: ČSÚ, vlastní výpočet

Počet zaměstnaných osob v kulturní, zábavní a rekreační činnosti vykazuje obdobný průběh sezonnosti jako ve veřejné správě a obraně. Hluboký pokles zaměstnanosti v zimních měsících je způsoben zejména sníženou poptávkou po rekreačních službách a nedostatkem příležitostí pro volnočasové aktivity. Zábavní centra, hrady, zámky, památky, koupaliště a spousta dalších míst, kde lze trávit volný čas, v zimních měsících není v provozu.

Minimální počet zaměstnanců v odvětví kulturní, zábavní a rekreační činnosti byl přibližně 46 tis. na počátku roku 2000. Před nástupem krize na konci roku 2008 byl počet nejvyšší, a to 51,4 tisíc zaměst-

nanců. Model, který byl využit pro analýzu této časové řady, je stejného tvaru jako v předchozích případech a zahrnuje jeden faktor nesezonních autoregresí prvního řádu a jeden faktor sezonních autoregresí prvního řádu. Odhadnuté parametry modelu jsou zobrazeny včetně svých standardních chyb v tabulce č. 11.

Model, který byl zkonstruován, má podobu SARIMA (1, 0, 0) (1, 0, 0)c a příslušné diagnostické testy indikují, že nesystematická složka modelu není autokorelována, je homoskedastická a má normální rozdělení.

Vypočtené předpovědi jsou na obrázku č. 11., absolutní hodnoty shrnuje tabulka č. 12. Před-

povídaná fluktuace v zaměstnanosti těchto osob je předpokládána s rozpětím přibližně 500 zaměstnanců na celé národní hospodářství po dobu predikovaných let. I vzhledem k relativně malému trhu ve srovnání se zdravotní a sociální péčí nebo se vzděláváním, je tato hodnota relativně nízká. Do počtu 500 zaměstnanců se poměrně snadno vejdu zaměstnanci přijímaní na práce čistě sezonního charakteru.

I když jsou v grafu patrné lehké výkyvy, v reálu nastane spíše stagnace, nebo dokonce malý růst. Ke konci roku 2011 již předpověď očekává až 1,2% růst. Tento růst v trendu, který má sílu se zotavovat po příchodu ekonomické krize na konci roku 2008, je dobře zobrazen v obrázku č. 12. V obrázku č. 12 je totiž zobrazena sezonně očištěná časová řada, již bez sezonních variací, které trend zakrývají.

Shrnutí

Cílem předloženého příspěvku je nastítnit, jak by se vyvíjely hodnoty počtů zaměstnaných osob ve vybraných odvětvích nevýrobní sféry v České republice v jednotlivých čtvrtletích roku 2011–2015 na základě jejich předchozího vývoje. Vzhledem k tomu, že z ekonomického hlediska se očekává spíše stagnace většiny národohospodářských ukazatelů, významné vybočení ze spočtených intervalů spolehlivosti hrozí minimálně.

Využití stochastických modelů se jeví jako zajímavý nástroj v předpovídání. Jakmile bude možné porovnat tyto předpovězené hodnoty a hodnoty skutečné, které budou publikovány Českým statistickým úřadem, lze očekávat, že tyto hodnoty budou spolu silně korelovat. Pro doplnění je uvedena tabulka č. 14, kde jsou vypočteny bazické indexy, které ukazují, jak se liší jednotlivá odvětví oproti čtvrtletím roku 2010.

Je možno předpokládat, že k určitým úbytkům pracovních míst v sektorech nevýrobní sféry dojde z důvodu ekonomického, sociálně-ekonomického a demografického vývoje až po roce 2015. Technika, kterou byly odhady v příspěvku provázeny, však není vhodná k predikcím na dlouhodobé horizonty, je čistě statistická a využívá se maximálně na horizont $n/2$, kde n je počet pozorování v uvažovaných časových řadách. (Pozn.: I takto stanovené omezení se někdy nedoporučuje použít, zvláště když je uvažovaná časová řada velmi rozkolísaná. Hrozí pak velké riziko vychýlení se z očekávaných intervalů spolehlivosti). V případě potřeby predikce na dlouhodobý horizont by se muselo využít zcela jiného přístupu, který by uvažoval i např. aditivní informace a různé druhy informačních očekávání. Cílem příspěvku bylo poskytnout sofistikovanou technikou předpovědi pracovních míst jiným způsobem než za pomoci metod demografických. Model, který zkombinuje přístup statistický a demografický, je v současné době ve fázi přípravy a bude konfrontovat

Tabulka č. 14: Bazické indexy pro jednotlivá období [zobrazeny v %] se zvoleným základem 2010

	Sk. O	Sk. P	Sk. Q	Sk. R		Sk. O	Sk. P	Sk. Q	Sk. R
2000Q1	96,3%	99,5%	87,3%	92,4%	2008Q1	98,7%	100,0%	97,8%	100,8%
2000Q2	95,4%	98,8%	87,0%	92,5%	2008Q2	97,8%	99,9%	97,1%	100,6%
2000Q3	95,9%	97,6%	86,9%	92,8%	2008Q3	98,0%	98,7%	97,0%	102,2%
2000Q4	98,5%	96,9%	86,3%	94,1%	2008Q4	100,1%	99,1%	97,0%	104,7%
2001Q1	98,4%	98,5%	88,7%	94,6%	2009Q1	99,6%	99,1%	97,6%	101,8%
2001Q2	97,7%	98,2%	88,7%	95,5%	2009Q2	99,9%	99,3%	98,1%	101,4%
2001Q3	98,4%	97,3%	89,1%	95,6%	2009Q3	100,2%	99,0%	98,4%	100,4%
2001Q4	100,9%	96,9%	89,3%	99,4%	2009Q4	102,0%	99,3%	98,3%	100,0%
2002Q1	100,1%	98,7%	91,0%	95,0%	2010Q1	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
2002Q2	99,1%	98,3%	90,5%	95,1%	2010Q2	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
2002Q3	99,0%	97,4%	90,9%	95,8%	2010Q3	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
2002Q4	101,8%	96,7%	90,8%	98,0%	2010Q4	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
2003Q1	101,8%	102,4%	92,6%	98,0%	2011Q1*	97,5%	100,5%	101,7%	100,0%
2003Q2	101,2%	101,6%	92,5%	97,0%	2011Q2*	98,2%	100,4%	100,9%	99,3%
2003Q3	101,3%	101,5%	92,8%	98,4%	2011Q3*	98,7%	100,6%	100,5%	100,0%
2003Q4	103,3%	101,4%	92,8%	100,2%	2011Q4*	98,9%	100,3%	100,5%	101,2%
2004Q1	101,0%	101,9%	93,2%	101,0%	2012Q1*	96,6%	100,8%	102,6%	100,6%
2004Q2	100,1%	101,4%	93,5%	99,6%	2012Q2*	97,6%	100,7%	101,7%	99,3%
2004Q3	99,6%	99,8%	93,9%	100,4%	2012Q3*	98,2%	101,1%	101,1%	100,1%
2004Q4	101,6%	100,3%	94,0%	102,9%	2012Q4*	98,5%	100,4%	101,1%	101,8%
2005Q1	100,2%	99,3%	95,4%	100,6%	2013Q1*	95,9%	100,3%	100,5%	102,1%
2005Q2	99,7%	99,0%	94,9%	100,4%	2013Q2*	99,6%	100,0%	100,5%	102,5%
2005Q3	99,4%	98,3%	94,8%	102,2%	2013Q3*	100,4%	96,3%	100,6%	102,4%
2005Q4	101,3%	98,6%	94,6%	103,9%	2013Q4*	98,3%	100,6%	100,5%	102,1%
2006Q1	100,2%	99,6%	95,9%	101,4%	2014Q1*	95,7%	100,4%	100,4%	102,3%
2006Q2	99,8%	99,2%	95,5%	100,4%	2014Q2*	99,4%	100,2%	100,4%	102,5%
2006Q3	100,3%	98,2%	94,9%	101,8%	2014Q3*	100,3%	96,7%	100,4%	102,4%
2006Q4	102,6%	99,1%	94,9%	102,6%	2014Q4*	98,2%	100,7%	100,3%	102,3%
2007Q1	100,2%	100,4%	96,2%	100,4%	2015Q1*	95,5%	100,5%	100,2%	102,4%
2007Q2	98,8%	100,4%	95,4%	100,4%	2015Q2*	99,3%	100,3%	100,2%	102,5%
2007Q3	98,7%	99,0%	94,9%	101,6%	2015Q3*	100,2%	97,1%	100,2%	102,5%
2007Q4	100,9%	99,6%	95,4%	103,3%	2015Q4*	98,0%	100,8%	100,1%	102,4%

Zdroj dat: ČSÚ, vlastní výpočet

Vysvětlivky:

- Sk. O: Veřejná správa a obrana, povinné sociální zabezpečení,
- Sk. P: Vzdělávání
- Sk. Q: Zdravotní a sociální péče
- Sk. R: Kulturní, zábavní a rekreační činnost

i např. přístupy uvedené Lettmayrem a Nehlsem (2012).

Co se týče spočtených odhadů pro roky 2011–2015 na základě předložených stochastických modelů, pouze odvětví veřejné správy a obrany, povinného sociálního zabezpečení, je ve většině čtvrtletí pod úrovní roku 2010. Naopak všechna ostatní sledovaná odvětví jsou mírně nad úrovní roku 2010 s výjimkou 2. čtvrtletí roku 2011 a 2012 pro odvětví kulturní, zábavní a rekreační činnosti a dále 3. čtvrtletí roku 2013–2015 pro odvětví vzdělávání.

Predikce zaměstnaných osob ve vybraných odvětvích, založená na metodách modelování stochastického trendu, je alternativním způsobem, jak lze na základě znalostí předchozího vývoje získat v celku věrohodné údaje o počtu zaměstnaných v daném odvětví v určitém časovém předstihu. Případné další modely, které by

Bazické indexy pro jednotlivá období [· 100 %]
Období 1Q2010 - 4Q2010 (tučně) je bazické
Období s * jsou predikované hodnoty

mohly na tento příspěvek navázat a dále ho rozvinout, již budou mnohem složitější, neboť budou muset kombinovat minimálně 2–3 různé přístupy dohromady a budou muset uvažovat mnohem více vysvětlujících proměnných. Dále také budou muset stát na více předpokladech, které někdy je možné splnit, někdy však není.

Příspěvek byl zpracován v rámci projektu VŠE IGA 29/2011 „Analýza stárnutí obyvatelstva a dopad na trh práce a ekonomickou aktivitu“.

1 SARIMA (P, D, Q) (p, d, q) je zkratka, používaná pro označení výsledných tvarů modelů, sestavených za účelem modelování nesezonních či sezonních časových řad (viz Hamilton, 1994). Význam znaků je: S = Seasonal – [sezonní], AR = Auto Regressive – [autoregresivní], I = Integrated – [integrováný], MA = Moving Averages – [klouzavé průměry]. Znaky P, D a Q jsou parametry modelu ARIMA, kde

P je parametr autoregresivní komponenty AR, D je parametr nesezonních diferencí a Q je parametr komponenty klouzavých průměrů MA. Hodnoty přiřazené místo znaků v první závorce tedy určují řády parametrů modelu ARIMA, tj. modelu pro nesezonní řady. Znaky p, d a q jsou parametry modelu SARIMA, kde p je parametr sezonní autoregresivní komponenty SAR, d je parametr sezonních diferencí a q je parametr komponenty sezonních klouzavých průměrů SMA. Hodnoty přiřazené místo znaků ve druhé závorce určují řády parametrů modelu SARIMA, tj. modelu pro sezonní řady. Za poslední závorkou je nebo není napsán znak c. V případě, že je, v modelu je zařazena úrovně konstanta. V případě, že napsán není, konstanta je statisticky nevýznamná a do modelu nebyla zahrnuta.

- 2 Diagnostické testy musí na 5% hladině významnosti nezamítnout testovanou hypotézu o neexistenci autokorelace, dále nezamítnout testovanou hypotézu o neexistenci heteroskedasticity a v poslední řadě i nezamítnout testovanou hypotézu normálního rozdělení nesystematické složky modelu (viz Hušek, 2007). Ve zbytkové složce totiž nesmí být žádný systém. Většina rozptylu musí být vysvětlena modelem a zbylé rozptyly zbytkových složek musí mít rozptyl konstantní. Přítomnost normality navíc zajistí, že pro výpočet intervalů stability lze využít kvantilů z normálního rozdělení a jsou tak platné předpoklady matematické statistiky.
- 3 Metoda X-12 ARIMA (viz Bruce a Simon, 1992) slouží k očišťování sezonních časových řad od sezonních variací, aby byl lépe vystižen trend, který bývá často sezonními variacemi zakryt. Tato metoda je široce využívána a její algoritmus je zakomponován téměř ve všech statistických a ekonometrických software na trhu. Dříve se využívala metoda X-11, z důvodu jejich nedostatků byla po roce 1992 nahrazena touto, která se využívá doposud.
- 4 Informační kritéria slouží k porovnávání modelů, vysvětlujících stejnou vysvětlovanou proměnnou mezi sebou. Informační kritéria penalizují model za množství vysvětlujících proměnných a za množství redundantních proměnných. Kvalitní model dokáže vysvětlit proměnnou s minimálním množstvím informací. Obecně platí, že dáváme přednost modelům s nižšími hodnotami informačních kritérií.

Literatura:

- Arlt, J., Arltová, M. (2007): „*Ekonomické časové řady*“, Grada Publishing.
- Box, G. E. P., Jenkins, G. (1970): „*Time series analysis: Forecasting and control*“, San Francisco, Holden-Day.
- Bruce, A. G., Simon, R. J. (1992): „Non-Gaussian Season Adjustment: X-12 ARIMA Versus Robust Structural Models“, *Bureau of the Census Statistical Research Division, Statistical Research Report Series*, November 16, 1992, Seattle.
- Hamilton, J. (1994): „*Time Series Analysis*“, Princeton University Press.
- Holman, R. (2002): *Mikroekonomie středně pokročilý kurz*. Praha: C.H.Beck, 591 s.
- Hušek, R. (2007): „*Ekonometrická analýza*“, Oeconomica VŠE, Praha.
- Lettmayer, CH. F., Nehls, H. (2012): *Sectoral perspectives on the benefits of vocational education and training*, European Centre for the Development of Vocational Training (Cedefop), Publications Office of the European Union, Luxembourg. dostupné z: <http://www.cedefop.europa.eu/EN/publications/19891.aspx>
- Smrčka, L., Arltová, M. (2012): Ekonomické aspekty stárnutí populace ve vyspělých zemích. *Politická ekonomie*, roč. 60, č. 1, s. 113–132.

Jitka Langhamrová působí na katedře demografie Fakulty informatiky a statistiky VŠE Praha.

Ondřej Šimpach působí tamtéž.

Starobní důchody přiznávané před dosažením důchodového věku

Vilém Kahoun

Článek se zabývá problematikou tzv. předčasných starobních důchodů z pohledu největšího nositele pojištění v ČR, České správy sociálního zabezpečení. Stručně informuje o právní úpravě těchto důchodů od roku 1988 do roku 2012. V článku je dokumentován vývoj předčasných starobních důchodů na základě statistických údajů České správy sociálního zabezpečení vedených o těchto důchodech od roku 1996. Údaje jsou prezentovány formou tabulek nebo grafů, které obsahují přehled vyplácených a přiznávaných předčasných starobních důchodů od roku 1996 do roku 2011 včetně jejich výše, finančních nákladů na jejich výplatu, srovnání s ostatními starobními důchody atd. Lze konstatovat, že odchod do předčasného starobního důchodu je běžně využívanou možností řešení důchodových nároků občany. K 31. 12. 2011 vyplácela Česká správa sociálního zabezpečení půl milionu těchto důchodů, které tvoří již jednu pětinu všech starobních důchodů. Občané volí výplatu důchodu před dosažením důchodového věku i přesto, že výše předčasných důchodů je nižší, než by byl „řádný starobní důchod“. Z příložených statistických údajů také vyplývá, že v některých letech dochází k razantnímu navýšení žádostí o přiznání předčasných starobních důchodů, což představuje nejen reakci na ekonomickou situaci, ale především na legislativní úpravu v důchodové oblasti.

Úvod

Již bezmála čtvrt století využívají občané možnost odejít do starobního důchodu před dosažením důchodového věku. Vžil se pojem „předčasný starobní důchod“, i když tuto terminologii současná legislativa, tj. zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů (dále také zákon č. 155/1995 Sb. nebo zdp), nezná. Toto označení se zřejmě začalo používat již v souvislosti se zákonem č. 39/1994 Sb., o předčasném poskytování starobního důchodu a o změně zákonů na úseku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů (dále také zákon č. 39/1994 Sb.) a v tomto článku jej budeme též používat.

Účelem tohoto článku je zejména zmapovat vývoj předčasných starobních důchodů z pohledu České správy sociálního zabezpečení, orgánu, který je příslušný k rozhodování o nárocích na dávky důchodového pojištění a k realizaci jejich výplat.

Zavedení starobních důchodů před dosažením důchodového věku

Podmínkou nároku na starobní důchod je obecně splnění dvou zákonem daných předpokladů, a to dosažení určitého věku a získání potřebné doby pojištění. Toto obecné pravidlo bylo a stále je prolomeno odlišnými podmínkami pro určité skupiny osob, které odpracovaly potřebný počet roků v preferované pracovní kategorii. Odhlédneme-li od nároků těchto specifických skupin osob, potom dřívější odchod do důchodu pro ostatní občany byl umožněn až v roce 1988 v souvislosti s přijetím nařízení vlády ČSSR č. 118/1988 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu, ve znění pozdějších předpisů (dále také nařízení vlády č. 118/1988 Sb.). Systémové řešení, tedy zahrnutí možnosti přiznat důchod před dosažením důchodového věku do zákona o důchodovém pojištění, bylo realizováno až od roku 1996.

„Věk, do kterého je člověk schopen pracovat, je individuální záležitostí. Je proto věcí osobního rozhodnutí občana, kdy

ukončí svou výdělečnou činnost. Navrhovaný zákon proto umožňuje jak dřívější, tak odložený odchod do starobního důchodu. Do starobního důchodu bude možné odejít před dosažením důchodového věku buďto o 2 roky dříve, a to za předpokladu alespoň půlročního nepřetržitého vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání (v tom-to případě se výše důchodu přechodně sníží o jedno procento výpočtového základu za každých 90 započatých kalendářních dní dřívějšího odchodu do důchodu), anebo o 3 roky dříve bez dalších podmínek (v tomto případě se výše důchodu trvale sníží o 0,6 % výpočtového základu za každých započatých 90 kalendářních dnů dřívějšího odchodu do důchodu). Při odloženém odchodu do důchodu po dosažení věkové hranice se bude naopak důchod zvyšovat, a to o 1 % výpočtového základu za každých 90 dní odloženého odchodu do důchodu; doba odložení odchodu do důchodu přitom není nijak limitována.“ (Důvodová zpráva k zákonu č. 155/1995 Sb.)

Je tedy zřejmé, že při stanovení sazby procentního snížení, příp. zvýšení za předčasný nebo pozdější odchod do důchodu se vychází z pojistněmatematických modelů. Celkový objem prostředků, které občan z důchodového systému obdrží, se rozkládá do více, příp. méně let.

Vývoj legislativy upravující starobní důchody přiznávané před dosažením důchodového věku

Přehled právní úpravy starobních důchodů poskytovaných před dosažením důchodového věku nezahrnuje právní úpravu důchodů se sníženou věkovou hranicí z důvodu výkonu specifických činností, tzv. hornické důchody.

První právní úprava, která umožňovala odejít do starobního důchodu před dosažením zákonného důchodového věku (dále též předčasný starobní důchod) byla přijata v roce 1988 - nařízení vlády č. 118/1988 Sb. Podmínkou pro přiznání starobního důchodu nejdříve 2 roky před dosažením

důchodového věku, který v té době činil 60 let u mužů a 53 až 57 let pro ženy podle počtu vychovaných dětí, byla minimální doba zaměstnání 25 roků a výpověď ze strany zaměstnavatele na základě přesně stanovených důvodů podle zákoníku práce (rušení nebo přemístění zaměstnavatele, nadbytečnost zaměstnance). K době do dosažení důchodového věku se přihlíželo jako k době zaměstnání.

V roce 1994 nabyl účinnosti zákon č. 39/1994 Sb., který umožňoval odchod do důchodu opět dva roky před dosažením důchodového věku, a byla vyžadována celková doba zaměstnání 25 roků. Podmínkou byla nově minimální doba 180 dnů vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání u úřadu práce po skončení zaměstnání.

Výše důchodu se již snižovala o 1 % průměrného měsíčního výdělku (dále též odpočet) za každých i započatých 90 kalendářních dnů z doby ode dne, od něhož se přiznával důchod, do dosažení potřebného věku. Po dosažení důchodového věku bylo možné důchod přepočítat (bez odpočtu).

Komplexně byla problematika předčasných starobních důchodů upravena v souvislosti s novou legislativou pro oblast důchodového pojištění od 1. 1. 1996, a to zákonem č. 155/1995 Sb.

Byly zavedeny dva typy předčasných starobních důchodů:

- **Starobní důchod přiznávaný podle § 30 zdp** v podstatě kopíroval podmínky a způsob stanovení výše důchodu upravené předchozím zák. č. 39/1994 Sb. (vedení 180 dnů v evidenci úřadu práce, odpočet 1 % výpočtového základu) včetně toho, že po dosažení důchodového věku bylo možné důchod přepočítat.
- **Starobní důchod přiznávaný podle § 31 zdp** nevyžadoval podmínku vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání a bylo jej možné přiznat 3 roky před dosažením důchodového věku. Odpočet činil 0,6 % výpočtového základu, výše takto sníženého důchodu však byla trvalá, nebylo

možné jej po dosažení důchodového věku přepočítat.

Podmínky pro přiznání předčasných starobních důchodů se v průběhu let měnily, stejně jako stanovení jejich výše. Nejdůležitějšími změnami byly:

● Důchod podle § 30 zdp:

- Od roku 1998 bylo možné přiznat předčasný starobní důchod kromě toho, že žadatel byl veden 180 dnů v evidenci uchazečů o zaměstnání, také v případě, že žadatel byl požívatel částečného invalidního důchodu nebo po dobu 5 let invalidního důchodu, přičemž ten mu byl odňat. V případě odnětí invalidního důchodu bylo možné důchod přiznat i 5 let před dosažením důchodového věku.
- Od roku 2004 již nebylo možné přiznat tento důchod uchazečům vedeným 180 dnů v evidenci úřadu práce.
- Od roku 2010 bylo ustanovení § 30 zrušeno a není již možné přiznat předčasný starobní důchod, který by bylo možné po vzniku nároku na starobní důchod přepočítat.
- Odpočet tohoto typu důchodu činil do 30. 6. 2001 1 %, od 1. 7. 2001 činil 1,3 %.

● Důchod podle § 31 zdp:

- Od roku 1998 do roku 2001 bylo možné provést odpočet důchodu též o 0,3 % výpočtového základu v případě, že žadatel dosáhl již důchodového věku stanoveného před jeho postupným zvyšováním.
- Od roku 2001 se odpočet zvýšil na 0,9 % výpočtového základu.
- Od roku 2010 platil odpočet 0,9 % jen pro prvních 720 dnů před důchodovým věkem, od 721. dne do 3 let před důchodovým věkem byl odpočet již 1,5 %. Od roku 2010 je možné přiznat předčasný starobní důchod i déle než 3 roky před dosažením důchodového věku, podmínkou je však dosažení minimálního věku žadatele 60 let, pokud jeho důchodový věk činí alespoň 63 let.

- Od roku 2012 činí odpočet 0,9 % v období prvních 360 dnů před důchodovým věkem, 1,2 % v období od 361 do 720 dnů před důchodovým věkem a 1,5 % v období od 721. dne před dosažením důchodového věku.

Vývoj předčasných starobních důchodů

Z pohledu nositele pojištění jsou předčasné starobní důchody významnou částí agendy důchodového pojištění; nikoli zásadní meritorní specifičností, ale především svým rozsahem.

Pro názornost stavu a vývoje předčasných starobních důchodů a jeho jednotlivých typů jsou dále uvedené statistické údaje ve formě tabulek a grafů s komentářem k uvedeným údajům.

Česká správa sociálního zabezpečení (dále také ČSSZ) v evidenci důchodů rozlišuje starobní důchody znakovým „S“, předčasné starobní důchody přiznané podle ustanovení § 30 zákona č. 155/1995 Sb. účinného do 31. 12. 2009 znakovým „SD“ a předčasné starobní důchody přiznané podle ustanovení § 31 tohoto zákona znakovým „ST“.

Předčasné starobní důchody přiznané před účinností zákona č. 155/1995 Sb. nejsou označovány zvláštním druhem důchodu, ale znakovým „S“ s tím, že v evidenci důchodů jsou dále specifikovány jako předčasné důchody.

Předčasné důchody přiznávající podle nařízení vlády č. 118/1988 Sb.

Jde o důchody, které byly přiznávány jen po omezenou dobu - od 1. 7. 1988 do 20. 3. 1994. Přiznávání těchto důchodů nebylo statisticky sledováno, takže není možné zjistit, kolik těchto důchodů bylo v daném časovém intervalu přiznáno. Evidence důchodů umožňuje poskytnout pouze údaje o důchodech vyplácených v současné době. K 1. 6. 2012 bylo vypláceno 59 623 důchodů, celkový počet přiznaných důchodů byl vyšší a postupně se snižuje z důvodu přirozeného poklesu (úmrtí důchodců).

Předčasné důchody přiznávající podle zákona č. 39/1994 Sb.

Opět jde o důchody přiznávající po omezenou dobu, a to od 21. 3. 1994 do 31. 12. 1995. Tyto důchody byly v evidenci rozlišovány zvláštním znakovým, ale protože je bylo možné přepočítat po dosažení důchodového věku, údaje v evidenci důchodů nejsou vypovídající. Navíc též platí, že počet takto přiznaných důchodů se snížil z důvodu úmrtí. Odhadujeme, že bylo přiznáno cca 10 tisíc těchto důchodů.

Důchody přiznávající podle zákona č. 155/1995 Sb.

Důchody jsou v evidenci rozlišeny zvláštním druhem a od roku 1996 byly vytvářeny statistiky, které tyto důchody zohledňovaly.

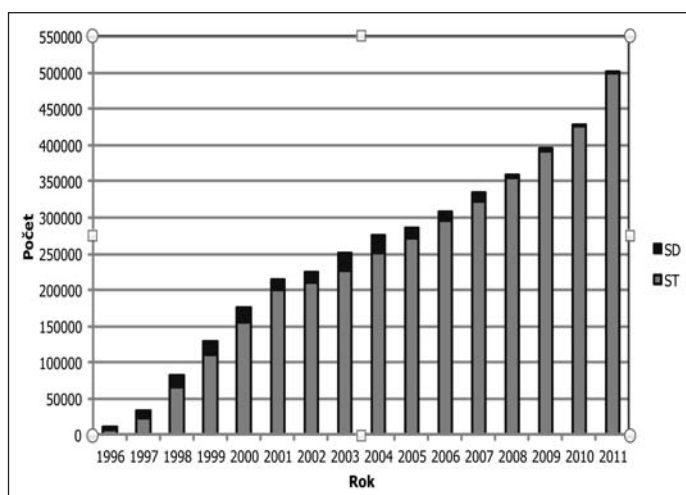
Celkový počet vyplácených předčasných starobních důchodů se průběžně zvyšuje, během 16 let účinnosti zákona o důchodovém pojištění se zvýšil na téměř půl milionu případů (graf č. 1).

Počet vyplácených důchodů SD kulminoval v roce 2003, kdy bylo vypláceno 26 tisíc důchodů a postupně se snižuje až na necelé 3 tisíce v roce 2011 (graf č. 2). Tento pokles je dán jednak skutečností, že tento typ důchodu není od roku 2010 již možné přiznat, a také tím, že po dosažení důchodového věku mají důchodci možnost zažádat si o přepočet důchodu (nově vypočítaný důchod již není snižován odpočtem). Zajímavé je též skokové navýšení těchto důchodů v roce 2003, protože od roku 2004 byl zrušen jeden z kvalifikovaných důvodů pro jeho přiznání; již nebylo možné přiznat důchody na základě skutečnosti, že byl občan veden 180 dnů v evidenci úřadu práce.

Důchody ST tvoří největší část vyplácených předčasných důchodů a je obdobně jako u důchodů SD možné evidovat nárůsty případů v určitých letech.

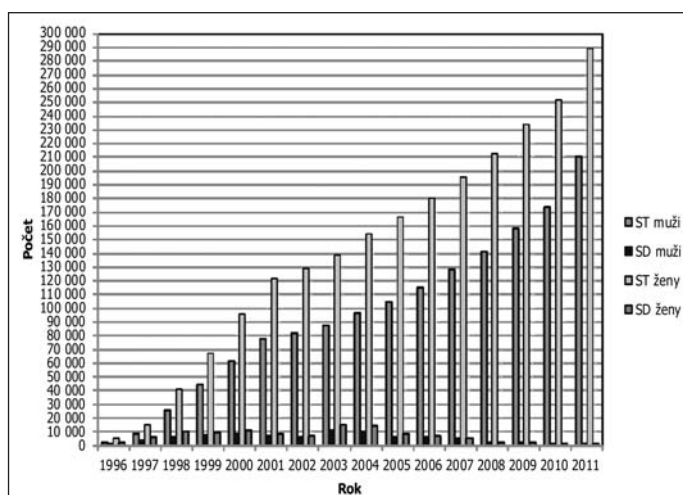
Výše předčasných důchodů narůstá obdobně jako výše ostatních druhů důcho-

Graf č. 1: Počet předčasných starobních důchodů vyplácených podle stavové statistiky vytvářené v jednotlivých letech

Zdroj: Interní materiály ČSSZ z let 1996–2011

Graf č. 2: Počet předčasných starobních důchodů vyplácených podle stavové statistiky vytvářené v jednotlivých letech dělených podle pohlaví

Zdroj: Interní materiály ČSSZ z let 1996–2011

Tabulka č. 1: Průměrná výše předčasných starobních důchodů v jednotlivých letech

Rok	Průměrná výše důchodu								
	Muži			Ženy			Celkem		
	ST	SD	Σ	ST	SD	Σ	ST	SD	Σ
1996	5 544	5 491	5 517	4 782	4 779	4 780	5 163	5 135	5 149
1997	6 157	5 949	6 053	5 336	5 247	5 291	5 746	5 598	5 672
1998	6 543	6 189	6 366	5 742	5 493	5 617	6 142	5 841	5 992
1999	6 835	6 480	6 657	5 972	5 678	5 825	6 403	6 079	6 241
2000	7 141	6 796	6 968	6 216	5 912	6 064	6 678	6 354	6 516
2001	7 606	7 300	7 453	6 602	6 252	6 427	7 104	6 776	6 940
2002	7 596	7 187	7 392	6 568	6 138	6 353	7 082	6 662	6 872
2003	7 839	7 513	7 676	6 738	6 343	6 541	7 288	6 928	7 108
2004	7 998	7 604	7 801	6 849	6 412	6 630	7 423	7 008	7 215
2005	8 459	8 041	8 250	7 238	6 755	6 997	7 849	7 398	7 623
2006	8 856	8 604	8 730	7 564	7 200	7 382	8 210	7 902	8 056
2007	9 412	9 128	9 270	8 020	7 660	7 840	8 716	8 394	8 555
2008	10 308	9 801	10 054	8 837	8 247	8 542	9 572	9 024	9 298
2009	10 743	10 186	10 465	9 180	8 437	8 808	9 961	9 312	9 636
2010	10 828	10 224	10 526	9 225	8 449	8 837	10 026	9 336	9 681
2011	11 335	10 641	10 988	9 646	8 743	9 194	10 491	9 692	10 091

Zdroj: Interní materiály ČSSZ z let 1996–2011

dů v závislosti na úpravách redukčních hranic pro výpočet důchodů a kopíruje růst inflace a mezd (tabulka č. 1).

Důchody SD jsou v průměru o několik set nižší než trvale krácené důchody ST. Důvodem jsou vyšší odpočty v minulosti (1–1,3 % u SD oproti 0,3–0,9 % u ST) a možnost přiznat důchod až 5 let před dosažením důchodového věku.

Důchodci, jimž byl v minulosti přiznán předčasný důchod, již ve většině případů dosáhli důchodového věku. Důchod ST ovšem nelze přepočítat a zůstane trvale krácen. Z dostupných statistických údajů nelze tedy zjistit, o kolik roků nebo měsíců před dosažením důchodového věku odchází občané do předčasného starobního důchodu. Pouze věk poživatelů předčasných důchodů vyplácených v roce 1996, uvedený v grafu č. 3, tedy v prvním roce účinnosti zákona o důchodovém pojištění,

nese informaci, kolik roků zbývalo žadatelům o předčasný důchod do dosažení důchodového věku - u mužů 2 roky u žen 2–3 roky.

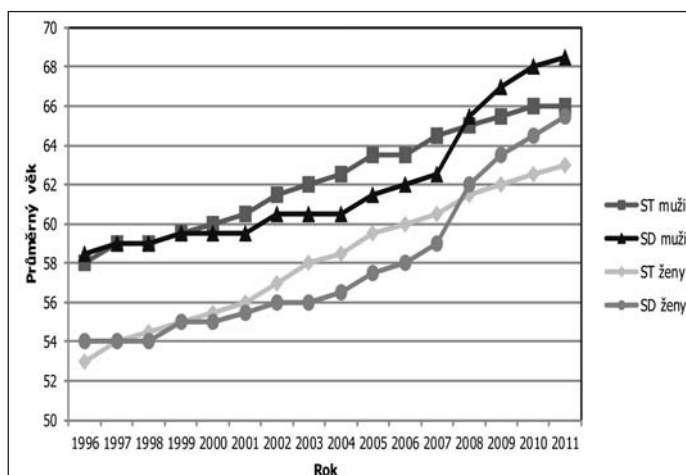
Statistika v tabulce č. 2 byla získána speciálním výběrem z evidence důchodů, takže na rozdíl od předchozích statistik, které zachycují stav k určitému datu v daném roce, je zde uveden skutečný počet v současnosti vyplácených důchodů podle jednotlivých roků přiznání. Rozdíly v počtech mezi touto tabulkou a grafem č. 2 nebo tabulkou č. 4 vyplývají z toho, že stavové statistiky jsou zpracovány k určitému datu a nejsou v nich uvedeny případy, které se do evidence dostaly později nebo naopak z evidence byly vymazány z důvodu úmrtí nebo přepočtu na řádný starobní důchod (u důchodů SD).

Tabulka č. 2 velmi názorně u důchodů ST ukazuje, že počet přiznaných důchodů

v jednotlivých letech je reakcí na právní úpravu předčasných starobních důchodů nebo důchodů obecně. V letech po legislativní úpravě, která má příznivý finanční efekt pro důchodce nebo v letech předcházejících právní úpravě, která není pro pojištěnce výhodná, počet přiznávaných důchodů skokově narůstá.

Např. v letech 1998–2000 byla účinná právní úprava, která umožňovala nižší procentní odpočty důchodů, v roce 2010 se zvýšily odpočty u předčasných důchodů (navýšil se počet přiznaných důchodů v roce 2009). V září roku 2011 nabyla účinnosti právní úprava, která byla finančně nevýhodná pro občany s nižšími a středními příjmy (novelizace zákona o důchodovém pojištění reagovala především na nález Ústavního soudu, kterým bylo dnem 30. 9. 2011 v zdp zrušeno ustanovení o výpočtovém základu pro vyměřování důchodů, a dále obsahova-

Graf č. 3: Průměrný věk poživatelů předčasných důchodů v jednotlivých letech

Zdroj: Interní materiály ČSSZ z let 1996–2011

Tabulka č. 2: Aktuální statistika z evidence důchodů - počet vyplácených ST a SD podle data přiznání

Rok	ST	SD	Σ
1996	8 451	455	8 906
1997	26 030	331	26 361
1998	24 768	281	25 049
1999	38 604	216	38 820
2000	52 363	181	52 544
2001	24 464	103	24 567
2002	11 098	198	11 296
2003	15 623	423	16 046
2004	24 628	146	24 774
2005	22 567	194	22 761
2006	26 953	271	27 224
2007	28 771	70	28 841
2008	34 294	5	34 299
2009	50 173	0	50 173
2010	31 787	0	31 787
2011	83 960	0	83 960

Zdroj: Interní materiály ČSSZ z let 1996–2011

Tabulka č. 3: Porovnání počtu vyplácených předčasných důchodů a všech starobních důchodů

Rok	Počet				%
	ST	SD	Σ	Všechny S	
1996	7 235	3 568	10 803	1 796 998	0,60
1997	23 407	10 084	33 491	1 802 664	1,86
1998	66 153	16 349	82 502	1 848 639	4,46
1999	110 885	17 641	128 526	1 879 883	6,84
2000	156 420	19 289	175 709	1 906 759	9,22
2001	199 528	15 744	215 272	1 922 772	11,20
2002	210 960	13 191	224 151	1 907 830	11,75
2003	225 933	26 144	252 077	1 914 219	13,17
2004	250 683	24 372	275 055	1 944 915	14,14
2005	270 892	14 297	285 189	1 961 870	14,54
2006	295 328	13 737	309 065	1 995 350	15,49
2007	323 263	10 620	333 883	2 028 865	16,46
2008	354 415	4 388	358 803	2 066 005	17,37
2009	391 734	3 473	395 207	2 108 368	18,74
2010	425 168	3 227	428 395	2 260 032	18,96
2011	498 803	2 986	501 789	2 340 147	21,44

Zdroj: Interní materiály ČSSZ z let 1996–2011

la některé další změny, zejména změnu některých ustanovení a parametrů za účelem udržitelnosti důchodového systému v budoucnu. Tito občané hromadně odcházeli do předčasného starobního důchodu, aniž by vyčkali na dosažení důchodového věku, nebo se rozhodli pro dřívější odchod do předčasného starobního důchodu, než původně zamýšleli.

Někteří občané volili také přiznání předčasného starobního důchodu před 30. 9. 2011, aby jim byl důchod vypočítán s přihlédnutím k výhodnějším redukčním hranicím, a byli dále zaměstnáni. Jelikož předčasný starobní důchod nelze vyplácet v případě, že poživatel tohoto důchodu ještě nedosáhl důchodového věku a vykonává činnost, která zakládá účast na důchodovém pojištění, byla výplata těchto důchodů zastavena nebo nebyla vůbec zahájena. Dobu výkonu takové činnosti lze započítat jako

dobu pojištění a za tuto dobu nebude předčasný důchod ani krácen. Takových případů eviduje ČSSZ v současné době 2538.

Z tabulky č. 3 vyplývá, že předčasné důchody tvoří již více než jednu pětinu celkového počtu starobních důchodů a možnost odchodu do důchodu před dosažením důchodového věku využívá stále více občanů, ať již z důvodů obtížného uplatnění na pracovním trhu nebo z důvodů zdravotních (přičemž zdravotní stav není nepříznivý natolik, aby se stal pojištěnec invalidním a měl nárok na invalidní důchod), případně z jiných příčin (např. též nevýhodná budoucí legislativa).

Účelem srovnávací tabulky č. 4 je především informovat o procentním zastoupení přiznaných předčasných důchodů na celkovém počtu přiznaných starobních důchodů v jednotlivých letech. Opět je patrné, že procentní zastoupení předčas-

Tabulka č. 4: Počet přiznaných předčasných důchodů a všech starobních důchodů v jednotlivých letech

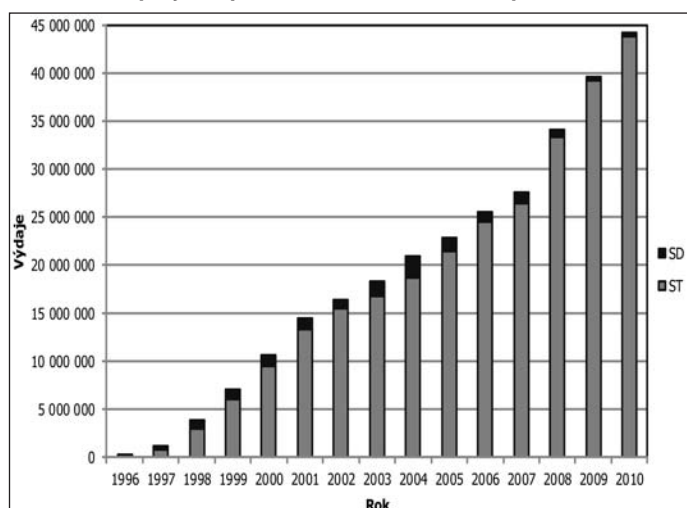
Rok	Počet				%
	ST	SD	Σ	Všechny S	
1996	7 258	3 610	10 868	60 614	17,93
1997	16 360	7 958	24 318	81 789	29,73
1998	43 205	12 330	55 535	115 610	48,04
1999	45 853	12 075	57 928	110 259	52,54
2000	46 966	10 085	57 051	96 894	58,88
2001	44 744	6 576	51 320	88 779	57,81
2002	13 103	7 119	20 222	60 383	33,49
2003	17 472	20 760	38 232	88 988	42,96
2004	27 194	11 453	38 647	103 534	37,33
2005	23 202	5 394	28 596	91 409	31,28
2006	27 864	7 015	34 879	104 955	33,23
2007	31 811	3 358	35 169	105 550	33,32
2008	35 461	413	35 874	109 559	32,74
2009	42 243	2	42 245	115 861	36,46
2010	39 422	1	39 423	128 116	30,77
2011	80 373	1	80 374	164 857	48,75

Zdroj: Interní materiály ČSSZ z let 1996–2011

ných důchodů se zvyšovalo zejména v letech přecházejících účinnosti legislativních změn, které měly negativní dopad do výše přiznávaného důchodu.

V souvislosti se zvyšujícím se počtem předčasných starobních důchodů se zvyšují i výdaje na tyto důchody (graf č. 4). Je nutné si ovšem uvědomit, že průběžně narůstá výše všech důchodů a i pokud by se počet předčasných starobních důchodů nezvyšoval, výdaje by přesto narůstaly (tabulka č. 5). Dále nelze opomenout fakt, že poživatelé převážně většiny vyplácených předčasných důchodů již dosáhli důchodového věku (graf č. 3) a byl by jim přiznán „řádný“ starobní důchod, a to dokonce ve vyšší výši, než je důchod předčasný. Výsledky matematické analýzy této problematiky ve smyslu vývoje zatížení důchodového účtu předčasnými důchody by možná byly překvapivé.

Graf č. 4: Výdaje na předčasné starobní důchody (v tis. Kč)

Zdroj: Interní materiály ČSSZ z let 1996–2011

Tabulka č. 5: Výdaje na předčasné starobní důchody a starobní důchody (v tis. Kč)

Rok	ST	SD	Σ	Celkem S
1996	116 895	49 182	166 077	85 063 170
1997	824 940	380 372	1 205 312	104 198 248
1998	2 994 763	824 201	3 818 964	114 605 484
1999	5 990 705	1 112 012	7 102 717	123 666 158
2000	9 458 098	1 250 403	10 708 501	130 932 093
2001	13 323 415	1 171 736	14 495 151	140 656 510
2002	15 480 137	924 450	16 404 587	150 772 339
2003	16 818 120	1 471 798	18 289 918	156 272 738
2004	18 687 548	2 180 038	20 867 586	163 025 907
2005	21 481 034	1 381 900	22 862 934	175 668 780
2006	24 472 189	1 050 777	25 522 966	188 948 637
2007	26 371 611	1 160 869	27 532 480	203 932 710
2008	33 343 692	720 821	34 064 513	222 104 621
2009	39 279 444	361 410	39 640 854	243 636 373
2010	43 856 755	328 527	44 185 282	265 985 460

Zdroj: Interní materiály ČSSZ z let 1996–2011

Závěr

Přiznání předčasného starobního důchodu je v souvislosti se zvyšujícím se důchodovým věkem stále více využívanou možností řešení důchodových nároků občany. Starobní důchody před dosažením důchodového věku, resp. jejich obdoba, jsou využívány i v ostatních státech Evropské unie. Odchodem do předčasného starobního důchodu mohou občany uspokojivě řešit svou finanční i pracovní situaci, na druhé straně procentní

výměra předčasných starobních důchodů může být až o téměř 16 % nižší než procentní výměra důchodu při dosažení důchodového věku a v budoucnu se tito občany mohou dostat do finanční tísně.

Razantní navýšení těchto důchodů v některých letech svědčí o tom, že občany mají dostatečné znalosti o právní úpravě důchodové oblasti, a to jak stávající, tak i budoucí, a reagují vcelku adekvátně na novou legislativu.

Literatura:

Důvodová zpráva k zákonu č. 155/1995 Sb. [online] 18. 1. 1995 [cit. 20. 6. 2012]. Dostupné z <aspi.cssz.cz>. Interní materiály ČSSZ z let 1996 - 2011.

Nařízení vlády ČSSR č.118/1988 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 39/1994 Sb., o předčasném poskytování starobního důchodu a o změně zákonů na úseku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.

Autor je ústředním ředitelem ČSSZ.

Ke změnám v penzijním připojištění a doplňkovému penzijnímu spoření

Martin Holub

V tomto článku přinášíme přehled změn v penzijním připojištění, které zavádí zákon č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření. Završíme tak přehled změn v oblasti důchodového zabezpečení, které jsme přinesli v čísle 4/2011 (změny po tzv. malé důchodové reformě) a v čísle 3/2012 (změny po tzv. velké důchodové reformě).

Od roku 1994 mají občany ČR na základě zákona č. 42/1994 Sb. možnost účastnit se penzijního připojištění se státním příspěvkem, které je v terminologii důchodového zabezpečení vnímáno jako třetí pilíř. V rámci důchodové reformy v České republice byly učiněny 3 zásadní kroky, které mění systém důchodového zabezpečení. Vedle takzvané „malé“ a „velké“ důchodové reformy došlo i ke změnám v rámci systému penzijního připojištění se státním příspěvkem, a to přijetím zákona č. 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření.

Přijetí tohoto zákona znamená pro občany zavedení nového systému doplňkového penzijního spoření, které je v základních principech podobné stávajícímu penzijnímu připojištění se státním příspěvkem, do kterého však již nebude po 30. listopadu 2012 umožněno nově vstoupit.

Tabulka č. 1: Výše státního příspěvku v systému penzijního připojištění a v systému doplňkového penzijního spoření

výše příspěvku účastníka (v Kč)	výše státního příspěvku* (v Kč)	
	v roce 2012	v roce 2013
100	50	0
200	90	0
300	120	90
400	140	110
500	150	130
600	150	150
700	150	170
800	150	190
900	150	210
1000+	150	230

* v roce 2012 výše státního příspěvku v systému penzijního připojištění, v roce 2013 výše státního příspěvku v systému penzijního připojištění i v systému doplňkového penzijního spoření

pit. Systém penzijního připojištění se státním příspěvkem však nezanikne, stávajícím účastníkům bude ponechána možnost v něm nadále zůstat – jejich dosud naspořené prostředky budou převedeny do tzv. transformačního fondu, ve kterém bude majetek akcionářů fondů oddělen od majetku účastníků penzijního připojištění.

Od roku 2013 však začnou pro účastníky systému penzijního připojištění platit nová pravidla pro poskytování státních příspěvků, která budou totožná s pravidly pro státní příspěvky v doplňkovém penzijním spoření. Penzijní společnost, která bude provozovat transformační fond, bude mít nově nárok na úplatu za správu tohoto fondu.

Doplňkové penzijní spoření

Účast v novém systému doplňkového penzijního spoření bude umožněna (stejně jako dosud v systému penzijního připojištění) osobám starším 18 let a nebude vázána na výdělečnou činnost účastníka ani podmíněna dalšími požadavky (jak tomu bylo dosud v systému penzijního připojištění – např. nutností účasti v základním důchodovém pojištění či účasti na veřejném zdravotním pojištění). Podmínka účasti v základním důchodovém pojištění, pobírání důchodu ze základního důchodového pojištění či účasti na veřejném zdravotním pojištění bude vyžadována při posouzení nároku na státní příspěvek. Účastníkem doplňkového penzijního spoření bude moci být i osoba, která je účastníkem důchodového spoření. Účast na doplňkovém penzijním spoření je podmíněna uzavřením smlouvy s penzijní společností.

Doplňkové penzijní spoření budou provozovat penzijní společnosti, které budou k provozování potřebovat licenci udělovanou Českou národní bankou. Účastník doplňkového penzijního spoření bude platit penzijní společnosti pravidelné příspěvky, jejichž výše je stanovena minimál-

ně na 100 Kč měsíčně. Stejně jako v systému penzijního připojištění se státním příspěvkem bude i v systému doplňkového penzijního spoření náležet účastníkovi státní příspěvek, který bude vázán na vlastní příspěvek účastníka. Státní příspěvek bude náležet při minimálním vkladu účastníka ve výši 300 Kč a bude činit 90 Kč. Dále bude státní příspěvek odepňován a nejvyšší státní příspěvek ve výši 230 Kč bude náležet ke vkladu účastníka 1000 Kč. Státní příspěvek bude náležet pouze účastníkovi s trvalým pobytem na území ČR, členského státu EU nebo EHP. Příspěvky účastníka jsou i nadále daňově zvýhodněny – účastník si může od daňového základu odečíst roční zaplacené příspěvky ve výši až 12 000 Kč (pokud výše jeho příspěvků byla vyšší nežli 12 000 Kč). Stát tedy podporuje doplňkové penzijní spoření dvěma způsoby – příspěvky účastníka ve výši 3600–12 000 Kč ročně jsou doplněny státním příspěvkem a příspěvky ve výši 12 000 Kč–24 000 Kč je možno odečíst z daňového základu. Výši příspěvku před a po účinnosti zákona o doplňkovém penzijním spoření ilustruje tabulka č. 1.

Za účastníka může platit příspěvek účastníka nebo jeho část zaměstnavatel, pokud s tím účastník souhlasí. K příspěvku zaměstnavatele se však neposkytuje státní příspěvek. Účastník je povinen tuto skutečnost předem písemně oznámit penzijní společnosti.

Prostředky účastníka pak penzijní společnost umísťuje do účastnických fondů, a to na základě přání účastníka, který si může na základě svého vztahu k riziku zvolit vlastní investiční strategii. Každá penzijní společnost musí zřídit povinně konzervativní fond, ostatní účastnické fondy pak jsou podobné důchodovým fondům v systému důchodového spoření (bližší viz Fórum 3/2012). Majetek v účastnických fondech je oddělen od majetku penzijní společnosti.

Zákon o doplňkovém penzijním spoření umožňuje z nashromážděných prostředků účastníka čerpat následující dávky:

- a) starobní penze na určenou dobu,
- b) invalidní penze na určenou dobu,
- c) jednorázové vyrovnání,
- d) odbytné,
- e) úhrada jednorázového pojistného pro doživotní penzi, nebo
- f) úhrada jednorázového pojistného pro penzi na přesně stanovenou dobu s přesně stanovenou výší důchodu.

Podmínkou získání nároku na dávku je (stejně jako v systému penzijního připojištění) dosažení věku 60 let a doba spoření minimálně 60 měsíců. V případě invalidní penze je pak podmínkou přiznání invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně z důchodového pojištění a trvání spoření nejméně po dobu 36 měsíců, přičemž splnění věkového limitu 60 let se nevyžaduje.

Dávky vyplácí penzijní společnost, v případě, že si účastník jako formu dávky zvolí úhradu jednorázového pojistného, pak dávku vyplácí pojišťovna. V případě, že si

účastník zvolí penzi na dobu určenou, vyplácenou penzijní společností, má možnost volby způsobu výplaty dávky. Může si zvolit dobu, po kterou mu bude penze vyplácena, s tím, že se jednotlivé měsíční splátky penze mohou lišit v závislosti na hodnotě nashromážděných prostředků, nebo si může zvolit pevnou výši splátky s tím, že mu penze bude vyplácena do vyčerpání jeho prostředků. Jednorázové vyrovnání pak náleží účastníkovi namísto výše uvedených dávek. Účastníkovi je též umožněno nechat si vyplatit část prostředků ve formě jednorázového vyrovnání a část si nechat vyplácet ve formě jiné dávky. Účastníkovi je tak umožněna volba kombinace výplaty jednorázového vyrovnání a ostatních dávek (s výjimkou odbytného).

Závěr

Změny, které zákon o doplňkovém penzijním spoření přináší, nejsou tak zásadního charakteru, jako změny způsobené tzv. velkou důchodovou reformou, nicméně

přijatá změny dokumentují snahu státu motivovat účastníky ke zvýšení částek, které si na důchod spoří. Umožňují též dosáhnout účastníkům vyššího zhodnocení investovaných prostředků, neboť umožňují zvolit rizikovější formu investování. Avšak oproti penzijnímu připojištění již zákon negarantuje tzv. nezáporné zhodnocení investovaných prostředků, tedy může dojít k situaci, kdy s ohledem na vývoj finančních trhů hodnota naspořených prostředků může poklesnout. Až do konce listopadu 2012 je případnému zájemci o účast ve třetím pilíři ponechána možnost volby, kterého systému se bude účastnit. Účastníkům současného systému penzijního připojištění bude umožněn přechod a převedení prostředků do systému doplňkového penzijního spoření, obráceně však nikoliv. Taktéž nebude umožněno spořit v obou systémech najednou – účastník se bude muset rozhodnout pouze pro jeden z nich.

Autor působí ve VÚPSV, v. v. i.

Poznatky z praxe

Současná politika státu vůči ohluchlým občanům

Eva Liberdová

Článek 8 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením říká, že opatřením osvěty je bojovat proti stereotypům, předsudkům a škodlivým praktikám ve vztahu k osobám se zdravotním postižením ve všech oblastech života. Týká se to také lidí, kteří během života ohluchnou. V tomto článku se zaměřuji na faktory a praktiky, které jim brání se do běžného života začlenit.

Ve společnosti panuje mýtus, že každý, kdo neslyší, používá znakový jazyk. To však neplatí pro lidi, kteří ztratili sluch v době, kdy už měli vybudovanou řeč, a ohluchli. Ti nemají potíže se čtením a psaním. Dorozumívají se s okolím mluvenou řečí, problémem je však získávání mluvených informací od ostatních. Při přijímání informací od druhých proto preferují psanou češtinu. Jejich komunikační potřeby jsou tudíž odlišné ve srovnání s lidmi, kteří se hluší již narodili a komunikují ve znakovém jazyce a pro které je znakový jazyk rodným jazykem. Lidé komunikující znakovým jazykem se označují za

tzv. menšinu „Neslyšících“ s velkým „N“. Patří do ní ti, kteří se narodili neslyšící nebo ohluchli před vytvořením řeči a jejichž rodným jazykem je jazyk znakový, a dále osoby, které považují znakový jazyk za svou primární formu své komunikace, což logicky mohou být i slyšící osoby - např. slyšící děti neslyšících rodičů, slyšící tlumočníci znakového jazyka, kteří v tomto jazyce komunikují od počátku.

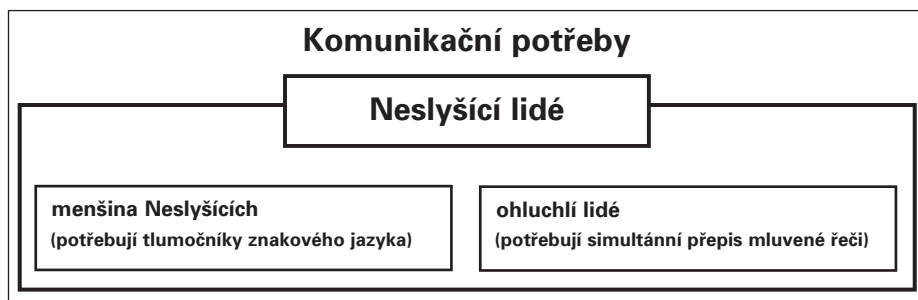
Ohluchlí se nepovažují a ani se necítí být příslušníky jazykové a kulturní menšiny Neslyšících. Ohluchlí lidé preferují - a to je třeba zdůraznit - domluvu psanou češtinou a ne znakovým jazykem, který je

pro ně cizí jazyk, jako je pro slyšícího člověka např. švédština. Jejich handicap není na první pohled zjevný, a proto není vidět, že neslyší. Veřejnost obvykle vnímá spíše to, že vedle řečníka stojí tlumočník a tlumočí do znakového jazyka, proto snadno vznikne představa, že každý, kdo neslyší, „automaticky“ používá pouze znakový jazyk a potřebuje do něj tlumočit. Pojem „neslyšící člověk“ zahrnuje různé skupiny lidí se sluchovým postižením a jejich odlišné potřeby z hlediska komunikace, jak znázorňuje obrázek č. 1.

Převod mluvené řeči do písemné podoby - deklarace práva v zákoně

Otázka zdravotního postižení se v poslední době dostala do roviny lidských a občanských práv a práva na plnou účast v životě společnosti, na aktivitu a nevyčleňování. Krédem dneška je inkluzivní přístup kladoucí důraz na začlenění v běžných zařízeních, která by toho měla být schopná. Vzhledem k tomu, že ohluchlí lidé v různých oblastech života (kulturní, vzdělávací, společenské, pracovní) a při uplatňování svých práv potřebují přepis mluvené řeči do textu v duchu tohoto

Obrázek č.1: Komunikační potřeby (převzato podle Kratochvíla a upraveno)

Tabulka č. 1: Výsledky dotačního řízení pro rok 2011 - služby s celostátní působností

Název organizace	Název služby	Dotace 2011 (k 6. 12. 2011)
APPN, o. s.	APPN - Komunikace bez bariér	657 000
Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel - ASNEP	Tlumočnické služby pro neslyšící	2 700 000
Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, o. s.	Tlumočnické služby pro neslyšící	1 440 000
Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR	Tlumočnické služby a artikulační tlumočení pro osoby se sluchovým postižením	1 008 000
Česká unie neslyšících	Centrum zprostředkování simultánního přepisu	0

zdroj: www.mpsv.cz/cs/10169, cit. 24.5.2012

Tabulka č. 2: Výsledky dotačního řízení MPSV pro rok 2012 pro služby s celostátní působností

Název organizace	Název služby	Dotace 2012
APPN, o. s.	APPN - Komunikace bez bariér	525 000
Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel - ASNEP	Tlumočnické služby pro neslyšící	2 295 000
Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, o. s.	Tlumočnické služby pro neslyšící	1 224 000
Česká unie neslyšících	Centrum zprostředkování simultánního přepisu	0
o. s. LORM - Společnost pro hluchoslepy	Tlumočnické služby pro osoby s hluchoslepotou	183 000
Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR	Tlumočnické služby a artikulační tlumočení pro osoby se sluchovým postižením	856 000

zdroj: www.mpsv.cz/cs/12034, cit. 24.5.2012

Tabulka č. 3: Kolik je sluchově postižených u nás

Odhady	Hrubý, 1998		Hrubý, 2009	
Osob se sluchovým postižením celkem a v %	500 000	5 %	1 000 000	10 %
Uživatelů znakového jazyka celkem a v %	7 300	0,073 %	7 500	0,075 %

Zdroj: Hrubý, 2009

kréda, existuje zákonná úprava, která tuto problematiku řeší. Zákon č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, byl novelizován zákonem č. 384/2008 Sb., a s účinností od 20. října 2008 byl zaveden přepis mluvené řeči do textu.

Zákon č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, říká, že tyto osoby „mají při návštěvě lékaře, vyřizování úředních záležitostí a při zajišťování dalších nezbytných potřeb právo na tlumočnické služby zajišťující tlumočení v jimi zvoleném komunikačním systému uvedeném v tomto zákoně.“ Zákon definuje písemný záznam mluvené řeči jako převod mluvené řeči do písemné podoby v reálném čase (tj. teď a tady) jako jeden z deseti komunikačních systémů. Dává ohluchlému člověku právo na tuto službu. Zdůrazňuje respektování přepisu, aby měl ohluchlý člověk „možnost rovnoprávného a účinného zapojení do všech oblastí života společnosti“.

Převod mluvené řeči do písemné podoby v reálném čase je zákonem stanovená ona „možnost rovnoprávného a účinného zapojení do všech oblastí života společnosti“. Je to prostředek plnohodnotného, účinného zapojení ohluchlých lidí, kteří

komunikují v českém jazyce. Jde o zajištění přístupnosti informací lidem, kteří ohluchli a jejichž komunikační potřebou je rozumět ostatním pomocí psané češtiny. Přepis mluveného slova provádí přepisovatel/ka na počítači a záznam se ihned promítá na plátno nebo na notebooku přepisovatele. Simultánní přepis mluvené řeči pro ohluchlé osoby má své webové stránky www.eprepis.cz. Pokud budou peníze anebo bude-li mít ohluchlý člověk ochotného dobrovolníka, přepis dostane, jinak ne, protože praxe se od teorie poněkud liší.

Jak v praxi vypadá politika státu vůči ohluchlým občanům

Grant od Vodafone pro přepis řeči skončil v březnu 2011. Centrum zprostředkování simultánního přepisu, které ho zajišťuje, podalo žádost o dotaci, MPSV však na rok 2011 neposkytlo na jediný projekt pro ohluchlé osoby žádné prostředky, ačkoliv existuje ze zákona právo na přepis a volbu tohoto komunikačního prostředku pro každého, kdo si ho zvolí. Přitom organizace poskytující tlumočení do znakového jazyka dostaly dotaci MPSV v celkové sumě 5 805 000 Kč. Přidělení dotací v roce 2011 zachycuje tabulka č. 1.

Stejná situace se bohužel opakovala i v roce 2012 - viz tabulka č. 2. Přestože je tato registrovaná služba poskytující přepis řeči, jejíž rozjezd financovala soukromá firma, tady už od roku 2008 a přepis již není novou akreditovanou službou, MPSV znovu neposkytlo na zajišťování přepisů pro ohluchlé občany žádnou dotaci. MPSV přitom v podmínkách pro poskytování dotací uvádí, že za novou službu se považuje jen ta služba, která vznikla v posledním čtvrtletí roku 2011: „Nově vzniklé sociální služby, tj. sociální služby, které budou poskytovány od konce 4. čtvrtletí 2011, budou v roce 2012 podpořeny v rámci dotačního řízení pouze za předpokladu jejich jednoznačně deklarované potřeby...“ (Vyhlášení dotačního řízení MPSV ČR pro rok 2012 v oblasti poskytování sociálních služeb, viz www.mpsv.cz/cs/11279).

Přepis proto byl a bude nadále poskytován jen v nejnaléhavějších situacích a v případě, že byl a bude proplacen pořádající organizací.

V roce 2012 byla tedy poskytnuta částka 5 083 000 Kč na tlumočení do/ze znakového a žádné prostředky na přepis mluveného slova pro většinu lidí s vadou sluchu - ohluchlé. Kvůli byrokratickým pravidlům je odpírán přístup k informacím ohluchlým lidem, kteří jsou tak vystaveni nadále diskriminaci v přístupu k informacím.

Úmluva také říká, že „jedním ze základních a nezbytných předpokladů pro vytváření podmínek k tomu, aby se občané se zdravotním postižením mohli plně a rovnoprávně zapojit a začlenit do společnosti, je zajistit účinnou právní ochranu před případnou diskriminací“. Dnes však není diskriminována jazyková a kulturní menšina Neslyšících, nýbrž ona většina lidí se sluchovým postižením, která neslyší (ohluchlá) a která používá ke komunikaci češtinu, ne znakový jazyk. Je tak diskriminována většina lidí s vadou sluchu, která potřebuje simultánní přepis mluvené řeči do textu. Počty osob se sluchovým postižením a uživatelů znakového jazyka ukazuje tabulka č. 3.

Už se stalo, že na pozvánce akce deklarované jako pro všechny osoby se sluchovým postižením bylo, že je zajištěno tlumočení do znakového jazyka. To však nezajistilo přístupnost akce pro všechny lidi se sluchovým postižením, neboť v tomto případě nebyla respektována potřeba ohluchlých účastníků. Je diskriminační zajistit tlumočení do znakového jazyka a přepis nikoliv.

Článek 9 Úmluvy hovoří o zajištění přístupnosti, např. prostřednictvím dalších forem asistence a podpory pro osoby se zdravotním postižením s cílem zajistit jejich přístup k informacím. Ohluchlým lidem se této podpory bohužel nedostává.

Opatření 9.24 ukládá podporovat celoživotní učení osob se zdravotním postižením. Pokud není podporován přepis mluveného slova, hrozí, že ohluchlí občané o celoživotní vzdělávání přijdou, což se odrazí v jejich zaměstnanosti. Dnes se bez průběžného celoživotního vzdělávání neo-

bejde nikdo. Dalším důsledkem je, že ohluchlí lidé budou sedět doma a nikam nepůjdou. Na žádné akci totiž nebudou rozumět, protože přepisy nejsou zabezpečeny po finanční stránce nebo z důvodu předsudků a mýtů.

Ohluchlý člověk se tak musí sám starat, jak bude na akci, již se chce zúčastnit, rozumět, zda sežene zapisovatele/zapisovatelku, kteří by se toho chtěli a mohli zhostit, a zda na to budou peníze, jaká bude kvalita přepisu, obsahu, rychlosti psaní a jestli bude rozumět zase i na příští akci...

Odebrání skrytých titulků

Představa, že všichni lidé, kteří neslyší, používají znakový jazyk, způsobila, že v podvečerním zpravodajství veřejnoprávní televize byly odebrány skryté titulky a byly nahrazeny tlumočením do znakového jazyka. Tím přestalo být zpravodajství přístupné ohluchlým lidem. Tlumočením do znakového jazyka se měla přístupnost pořadu rozšířit, nikoliv nahrazením titulků zúžit. Česká televize také ve svém hlavním zpravodajském pořadu (Události 29. 4. 2011 v 19 hodin) odvysílala reportáž s tvrzením, že Češi, kteří neslyší, nerozumí česky a je zbytečné jim psát. Reportáž ve veřejnoprávní televizi pouze utvrdí laiky v tom, že kdo neslyší, automaticky komunikuje ve znakovém jazyce, a úředníky, kteří o dotacích rozhodují, zase utvrdí v tom, že přepis je snad něco navíc k tlumočení. Názory jiných viz např. Kratochvíl, 2011, <http://ladislavkratochvil.blog.idnes.cz>.

Desatero komunikace s pacienty s různým postižením

Lidé, které postihla ztráta sluchu, byli a jsou také prezentováni, že nerozumí psanému textu. Národní rada osob se zdravotním postižením totiž vydala první verzi desatera komunikace s pacienty s různým postižením, přičemž desatero komunikace s neslyšícím pacientem začínalo: „Komunikace ‘přes papír’ s neslyšícími je většinou neúčinná.“ Přestože bylo vydáno opravené desatero, kde se uvádí, že je třeba se osoby se sluchovým postižením zeptat, zda chce odezírat, psát nebo používat znakový jazyk, opravená verze nebyla dostatečně prezentována v médiích jako verze první. Takže je veřejnosti podsouváno, že i ohluchlí lidé, nejen ona menšina Neslyšících, nerozumí psanému českému textu.

Všemocný telefon

Slyšící lidé dávají přednost telefonnímu kontaktu a občan, který ohluchne, nemá moc možnosti dotyčné přesvědčit, že potřebuje písemný kontakt. Naráží na to u rozličných služeb, obchodů i úřadů. Také zaměstnavatelé, pokud jim ohluchlý uchazeč pošle životopis s emailem bez telefonního čísla, mu piší posléze email, aby uvedl telefonní číslo pro „lepší komunikaci“. Zaměstnavatelé se „problematické komunikace“ s ohluchlým člověkem obávají,

Tabulka č. 4: Ceny kompenzačních pomůcek v roce 2012 (včetně DPH 14 %)

Kompenzační pomůcky	Cena (v Kč)
procesor Freedom	231 532
cívka vysílací s kabelem, bez níž procesor nefunguje	4 818
ovladač závěsný či kapesní (nedílná součást procesoru)	32 645
nabíječka baterií	13 597
osobní audio kabel (např. k zapojení do FM systému)	2 279
FM systém (vzdělávání)	30 880
televizní kabel (pro sledování TV pořadu bez skrytých titulků)	4 522
nabíjecí baterie NiMH AAA, 8 ks (napájení procesoru)	580
ochranný kryt mikrofonu, 4 ks	905
závěsné háčky za ucho (drží přístroj)	1 121
vibrační budík Phonic Ear Wake (Audionika)	3 476

protože jsou v zajetí mýtu, že každý, kdo neslyší, pouze znakuje. Takže vysokoškolské se sluchovým postižením, který mluví, neznakuje, jen nebere telefony, nemá na trhu práce šanci a je na tom stejně, jako kdyby byl bez vzdělání. Obvykle se uvádí, že problémem osob s postižením je jejich nízké vzdělání, realitou však je, že ohluchlá vysokoškolsky vzdělaná osoba je na tom stejně. Zatímco inkluze ve školském systému probíhá, inkluze na trhu práce už tak ochotně neprobíhá, alespoň pokud jde o ohluchlé lidi. Jejich pracovní uplatnění nevyžaduje úpravu pracoviště, ale závisí na ochotě zaměstnavatele využívat alternativní techniky dorozumívání a přizpůsobit se komunikační potřebě člověka s postižením sluchu.

Další postoje a bariéry

Postoje zabrahující ohluchlým lidem v přístupu k informacím ilustrují výroky v duchu: „to mu nepište, to nebylo důležité“, „teď to neříkejte/nepište, potom mu to řeknete“, „přestaňte cvakat a vysvětlete mu to“ (přepisovatelce), „zavolejte si“. Takový přístup vytváří bariéry v dostupnosti informací. Proto existují pomůcky, které pomáhají bariéry překonávat.

Aby mohl ohluchlý člověk ráno vstávat do práce, potřebuje mít vibrační budík namísto budíku zvukového. Aby se mohl vzdělávat ve škole nebo se účastnit celoživotního vzdělávání, školení v zaměstnání, porady, potřebuje mít zajištěn přepis řeči do textu anebo FM systém. FM systém je typ bezdrátového systému, který pomáhá osobám s kochleárním implantátem porozumět řeči v obtížných poslechových situacích, např. v hluku či v místnostech se špatnou akustikou. Pokud se nebude člověk vzdělávat a mít na pomůcku, aby rozuměl řečenému, tak neobstojí na pracovním trhu. Doma potřebuje mít místo zvonku světelnou signalizaci, aby otevřel kontrolu v případě pracovní neschopnosti, jinak se může stát, že ho propustí z práce pro nedodržení léčebného režimu, i když byl doma, jen neslyšel. Ke sledování televizního vysílání potřebuje mít televizor s textelemem k příjmu informací pomocí skrytých titulků. Pokud je nemá, nerozu-

mí, co se na obrazovce odehrává. Nevybírá si pak podle toho, co by chtěl vidět, ale podle toho, zda je pořad otitulkován.

Pokud jde do budovy (např. úřadu), kde se dveře otvírají na zvukový podnět s využitím komunikace přes elektronického vrátného, netuší, zda se vůbec dostane dovnitř. Přístupnost budov je třeba řešit nejen s ohledem na lidi se sníženou mobilitou. V rámci odstraňování diskriminace a zlepšování integrace osob se zdravotním postižením a v souladu s Úmluvou je potřeba prosazovat také princip univerzálního designu, který by respektoval potřeby ohluchlých občanů.

Strašákem jsou také úřady a jejich neaktuální orientační cedule ve vestibulu. Sice je možné zeptat se pracovníka v informacích, když se však ohluchlý člověk zeptá, odpověď mu pracovník zadrmolí často tak, že stejně z řečeného nic neporozumí. Bariéry existují při používání telefonů, např. zaměstnavatelé, jak už bylo naznačeno, vyžadují od uchazečů telefonický kontakt. Pokud ohluchlý člověk sdělí, proč telefon nemá, potenciální zaměstnavatel se už neozve s pozvánkou na pohovor.

Ohluchlý člověk potřebuje moderní technologie a denně je používá, neboť je potřebuje ke komunikaci se světem a vše vyřizuje písemně pomocí elektronické komunikace. Tyto pomůcky nejsou nadstandardem, nýbrž umožňují bariéry alespoň částečně překonávat, a jsou proto základní a nezbytnou potřebou pro lidi se sluchovým postižením, přijdou-li o sluch a v důsledku toho také o práci, aby mohli žít a využívat služby jako slyšící lidé.

Další nutné kompenzační pomůcky

Pokud má ohluchlý člověk to štěstí, že má sluchový nerv zachován a může mu být voperován kochleární implantát, potřebuje další pomůcky na „údržbu“ svého „elektronického ucha“. Tím, že člověk některé zvuky uslyší pomocí kochleárního implantátu, se nestává vyléčeným z hluchoty. Kochleární implantát hluchotu pouze částečně kompenzuje. Je to přístroj a když se vybíjí baterie nebo se implantát porouchá, zase člověk neslyší vůbec nic.

Člověk s ním také nerozumí řeči v každé situaci. Údržbu, výměnu součástí kochleárního implantátu nehradí pojišťovna, člověk si hradí provoz a údržbu z vlastních zdrojů, což je pro osoby pracující za nízkou mzdu finančně velmi náročné. Příklad cen v roce 2012 uvádíme v tabulce č. 4. DPH na zdravotnické pomůcky v roce 2013 však stoupne rovnou o dalších 7 % a konečná cena pomůcek v důsledku toho bude zase vyšší.

Okleštění kompenzačních pomůcek

Zákonem č. 329/2011, o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením¹, došlo k výraznému okleštění kompenzačních pomůcek pro ohluchlé lidi. Pomůcky jsou rozškátulkované podle „míry“ sluchové ztráty a jsou prakticky v zákoně uvedeny jen pro nedoslýchavé nebo jen pro hluchoslepy občané. Pro ohluchlé osoby není v seznamu vůbec žádná pomůcka pro komunikaci v běžném životě, je tam pouze vybavení pro edukaci a reedukaci sluchu „umožňující nácvik mluvení, odezírání nebo znakové řeči“. Ohluchlým lidem, kteří nic neslyší, však reedukace sluchu nepomůže. Potřebují pomůcku ke komunikaci s okolím, nikoliv k reedukaci. Propagované sociální začleňování (viz národní a krajské plány pro vyrovnávání příležitostí, úmluva o právech osob se zdravotním postižením a další) se ohluchlých lidí týkat nebude, protože programové vybavení do počítačů se bude přiznávat pouze tehdy, půjde-li o program k „nácviku mluvení, odezírání nebo znakové řeči“. Příspěvek na samotné pořízení pomůcky – počítače byl zrušen.

Ohluchlé osoby tedy čeká reedukace sluchu a nácvik slyšení, i když už žádný sluch nemají a není tak co rehabilitovat. Pomůcky pro příjem informací písemnou formou v seznamu chybí. Vypadl z něj navíc i televizor s teletextem s odůvodněním, že se jedná o běžné vybavení domácnosti, vypadl však také vibrační budík, což už ale běžné vybavení domácnosti není. Jeho vyškrtnutí je v rozporu se snahou začleňovat osoby s postižením na trhu práce. Zaměstnaný člověk se sluchovým postižením se bez této pomůcky neobejde, má-li být schopen přijít ráno včas do práce.

Lidé bez postižení nemají na rozdíl od ohluchlých lidí výdaje na pořízení pomůcek, mají tedy o to nižší životní náklady. I přes deklarovanou snahu o sociální začleňování osob se zdravotním postižením se jejich zapojení do života a na trhu práce neobejde bez nutných a k tomu potřebných kompenzačních pomůcek. Jejich redukce v případě ohluchlých lidí však působí spíše exkluzivně než inkluzivně.

Vibrační budík také nelze koupit v běžném obchodě a je řádově dražší. Musí se objednat na dobírku ve Valašském Meziříčí, Plzni nebo v Praze, což ho dále prodraží o dopravné. Pokud původní budík doslouží, tak není podle čeho vstávat, než nový pošlou, a hrozí pozdní příchody do práce, což může mít negativní pracovní právní následky.

Článek 28 Úmluvy hovoří o uznávání práva osob se zdravotním postižením na sociální ochranu a na užívání tohoto práva bez diskriminace na základě zdravotního postižení, kdy je třeba podniknout opatření k zajištění rovného přístupu osob se zdravotním postižením k dostupným službám, kompenzačním pomůckám a další pomoci související s uspokojováním potřeb vztahujících se ke zdravotnímu postižení. Díky zákonu č. 329/2011 je situace ohluchlých osob v tomto ohledu naprosto opačná a dostupné to pro ně není a nebude.

Dokud veřejná správa nezačne ve vlastních řadách zaměstnávat kvalifikované lidi s postižením nejen na pozicích vrátných, pracovníků call center nebo uklízeček, ale na referentských místech (ať už proto, že to má rok co rok napsané v plánu vyrovnávání příležitostí, že bude vyhledávat pro ně vhodná pracovní místa, nebo dobrovolně), nepříznivá situace lidí se sluchovým postižením se nezlepší a v začlenění do nejrůznějších oblastí běžného života nedojde k pozitivním změnám.

1 Od 1. ledna 2012 je možné požádat o příspěvky jen na tyto kompenzační pomůcky:

- signalizace bytového/domovního zvonku včetně instalace,
- signalizace pláče dítěte včetně instalace,
- speciální programové vybavení (aplikace do telefonu, programy do osobního počítače) pro edukaci a reedukaci sluchu umožňující nácvik mluvení, odezírání nebo znakové řeči,
- individuální indukční smýčka,
- zařízení pro poslech audiovizuálního zařízení,
- signalizace telefonního zvonění,
- telefonní zesilovač,
- elektronická orientační pomůcka, komunikační pomůcka pro nevidomé a hluchoslepy.

Příspěvek dostanou osoby, pokud je jejich příjem nižší než osminásobek životního minima. Spoluúčast bude vždy 10 % z ceny pomůcky, nejméně však 1000 Kč. Zrušeny jsou příspěvky na světelný/vibrační budík, víceúčelová pomůcka pro sluchové postižené děti, psací telefon (osobní počítač, pager, mobilní telefon,...), přídatná karta k osobnímu počítači a programové vybavení, telefonní přístroj se zesílením zvuku, fax a faxmodemová karta k počítači a programové vybavení emulující fax, televize s teletextem a doplnění televizoru o dekódér teletextu. Ceníky kompenzačních pomůcek viz www.audionica.cz, www.anticer.cz, www.pomuckyproneslysci.cz.

Literatura:

- Národní plán vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2010-2014* schválený usnesením vlády České republiky ze dne 29. března 2010 č. 253, Praha 2010, ISBN 978-80-7440-024-7, aktualizovaný na základě usnesení vlády České republiky ze dne 20. července 2011 č. 568.
- Centrum zprostředkování simultánního přepisu [online]. © 2011 www.cun.cz. Dostupné na WWW: www.eprepis.cz.
- Liberdová, E. Komunikační potřeby později ohluchlých lidí. *Sociální práce*, 2010, roč. 10, č. 4, s. 10-11. ISSN 1213-6204.
- INSPO 2011 Internet a informační systémy pro osoby se specifickými potřebami. *Sborník z programu 11. ročníku konference INSPO 2011*, 19. března 2011.
- INSPO 2010 Internet a informační systémy pro osoby se specifickými potřebami. *Sborník z pro-*

gramu 10. ročníku konference INSPO 2010, 13. března 2010.

Liberdová, E. Zdravotní postižení a jeho modely se zaměřením na sluchové postižení. *Fórum sociální politiky*, 2011, č. 4, s. 24 - 26. ISSN 1802-5854.

www.kochlear.cz - web archivovaný Národní knihovnou ČR jako kvalitní zdroj, který by měl být uchován do budoucna a stát se součástí českého kulturního dědictví.

Liberdová, E. *Nebojme se zaměstnat člověka se sluchovým postižením a komunikovat s ním* [online]. Wolters Kluwer ČR. Dostupné na WWW: www.hrexpert.cz/personalni-planovani/vykklady/nebojme-se-zamestnat-cloveka-se-sluchovym-postizenim-a-komunikovat-s-nim.html.

O lidech, kteří ztratili sluch během života - pořad Apetyt vysílaný 13.10. 2011 v 15:05 v Českém rozhlase Ostrava. Dostupné na WWW: <http://prehra-vac.rozhlas.cz/audio/2459686>.

Hrubý, J. Tak kolik těch sluchově postižených u nás vlastně je? *Speciální pedagogika*, 2009, roč. 19, č. 4, s. 286. ISSN 1211-2720.

Komentář k mýtu KI je léčba hluchoty [online]. Kochlear - webík s vypnutým zvukem. Dostupné na WWW: <http://kochlear.cz/myty/komentare.php?id=2>.

Kratochvíl, L. Česká televize dělá z neslyšících negramoty [online]. 2011. Dostupné na WWW: <http://ladislavkratochvil.blog.idnes.cz/c/189523/Ceska-televize-dela-z-neslysicich-negramoty.html>.

Kratochvíl, L. *Vidět a číst je vědět* [online]. 2011. Dostupné na WWW: <http://ladislavkratochvil.blog.idnes.cz/c/183211/Videt-a-cist-je-vedet.html>.

Liberdová, E. Ohluchlí lidé mimo okruh zájmu sociálního začleňování. *Sborník z konference: Aktuální otázky sociální politiky - teorie a praxe: V. ročník*. Univerzita Pardubice, 2011, s. 128-133. ISBN 978-80-7395-413-0.

Kratochvíl, L. *Vyznejte se v osobách se sluchovým postižením* [online]. 2011. Dostupné na WWW: <http://ladislavkratochvil.blog.idnes.cz/c/189522/Vyznejte-se-v-osobach-se-sluchovym-postizenim.html>.

Kratochvíl, L. *Mýty o kochleárních implantátech* [online]. 2011. Dostupné na WWW: <http://ladislavkratochvil.blog.idnes.cz/c/191685/Myty-o-kochlearnich-implantatech.html>.

Kratochvíl, L. *Automatické titulování živých pořadů - víme, o čem se mluví* [online]. 2011. Dostupné na WWW: <http://ladislavkratochvil.blog.idnes.cz/c/197239/Automaticke-titulovani-zivyx-poradu-vime-o-cem-se-mluvi.html>.

Kratochvíl, L. *Napište mi to prosím* [online]. 2011. Dostupné na WWW: <http://ladislavkratochvil.blog.idnes.cz/c/121313/Napiste-mi-to-prosim.html>.

Liberdová, E. Ohluchlí lidé a společenská participace. *Sborník textů z mezinárodní vědecké konference Komunikace a handicap*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. ISBN 978-80-7435-161-7.

Strnadová, V. *Desatero komunikace s osobami se sluchovým postižením Kochlear - webík s vypnutým zvukem*, 2009. Dostupné na WWW: http://kochlear.cz/doc/DESATERO_Strnadova.pdf.

Strnadová, V. *Desatero komunikace pomocí odezírání* [online]. Kochlear - webík s vypnutým zvukem, 2009. Dostupné na WWW: http://kochlear.cz/doc/desatero_komunikace_pomoci_odezirani.pdf.

Strnadová, V. *10 obvyklých omylů u ohluchlých osob* [online]. Kochlear - webík s vypnutým zvukem, 2009. Dostupné na WWW: http://kochlear.cz/doc/10_omylu_Strnadova.pdf.

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (pro ČR platná od 28. 10. 2009).

Zákon č. 155/1998 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob.

Zákon 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob (zákon, kterým se mění zákon č. 155/1998 Sb., o znakové řeči).

Autorka pracuje jako sociální pracovník a dlouhodobě se zabývá problematikou sluchového postižení.

Sociální kampaň Diakonie ČCE OtevřenoSeniorům.cz

Vendula Kodetová

V právě probíhající Evropském roce aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity (EY 2012) přichází Diakonie ČCE s dlouhodobou kampaní věnovanou problematice diskriminace a znevýhodnění starších občanů ve společnosti. Kampaně se dále stala součástí oficiální evropské kampaně roku 2012 v rámci iniciativy Evropské komise Age Platform Europe (webová stránka <http://europa.eu/ey2012/>).

Cílem veřejně prospěšné kampaně, jež odstartovala už v předvečer Evropského roku v listopadu r. 2010, je důsledná změna pohledu české veřejnosti na seniory. Projekt OtevřenoSeniorům.cz zdůrazňuje, že stáří a stárnutí má svoji kvalitu a cenu a upozorňuje zejména na fakt, že senioři jsou dnešní společností přehlíženi a podhodnoceni. Diakonie ČCE se touto cestou snaží vyvolat diskusi nad nejčastěji tradovanými omyly, stereotypy a předsudky, jež v naší společnosti vůči fenoménu stáří přetrvávají. Cílem aktivit Diakonie je kromě poskytování „běžných sociálních služeb“ také vnášet do povědomí společnosti citlivá celospolečenská témata. Jednou z hlavních priorit se v tomto směru stává stárnutí populace a s ním spojené veřejné povědomí i předsudky.

Je představa aktivního a spokojeného stárnutí našich rodičů či vrstevníků realitou anebo fikcí? Projekt Diakonie ČCE nabízí s cílem upozornit veřejnost na panující stereotypy a předsudky hned několik zdánlivě kontroverzních výroků a sloganů k zamyšlení.

Je stáří tabu?! Zastavme narůstající projev věkové diskriminace

Reklamní sdělení kampaně diakonie upozorňují na varovné skutečnosti, zachycené také řadou sociologických a mediálních studií, jež jsou veřejností dosud málo reflektovány. Jejich zjištění ukazují na to, že senioři jsou vůči mladším znevýhodnění, běžně označováni pejorativními výrazy („stařík, dědek“), často vnímání jako „pomalí, popletení, nemohoucí...“. Podle nedávných domácích průzkumů zažil téměř každý třetí občan starší 60 let a více než každý druhý starší 70 let situaci, kdy se k němu někdo choval rozdílně jen z důvodu jeho vyššího věku. Ageismus¹, vědomá diskriminace na základě věku, se rozhodně netýká jen nejstarších ročníků. Jedním z typických příkladů je diskriminace starších pracovníků na trhu práce, za které jsou dnes u nás považováni už i padesátníci nebo lidé nad 45 let.

Stáří nám může dát víc, než si myslíme

Je náš dnešní postoj ke stáří nadobro odcizený nebo ještě dokážeme starším lidem naslouchat a vycházet vstříc, jak by si zasloužili? Sociální kampaň Diakonie ČCE se nese v duchu jejího názvu a má seniorům otevřít mysl lidí, přístup institucí i jednotlivců, veřejné prostory, zkrátka společnost. Odbornou garantkou kampaně je socioložka Mgr. Lucie Vidovičová, PhD. (www.ageismus.cz).

Musí se nejprve ztratit? Musí být okradeni, abychom si jich všimli?

Letos je součástí kampaně nový prvek. Při příležitosti společenských akcí, konferencí a veletrhů jsou ve veřejném prostoru prováděny instalace opuštěných, resp. zapomenutých seniorských atributů (hůl, kabelka, brýle), jež návštěvníkům a kolemjdoucím pokládají jasné otázky k zamyšlení. Ivan Peterka ze spolupracující agentury ProBono popisuje důvody, které vedly k vzniku kampaně, takto:

„Lidé, kterým je 55 let a více, jako by neexistovali. Jen výjimečně se s nimi setkáte v médiích jinak než jako s obětmi bulvární senzace – nehody, podvodu či zapomnění.“

Na webu kampaně www.otevrenoseniorum.cz proto můžete najít několik tipů z takzvaného Seniorského desateru²:

- **Stárnutí je proces, nikoli stav.** Neexistuje žádný přesně určený čas nebo událost, odkdy bychom „stáří“ dokázali datovat. Celý náš život neznamena ve skutečnosti nic jiného než stárnutí a starší lidé jsou řečneme jen „mladší lidé s více lety“.
- **Senioři neexistují.** Lidé nad 60–65 let, kterým jsme zvyklí běžně říkat senioři, jsou nadmíru různorodým seskupením lidí v naší společnosti!
- **Stárnutí české populace není sociální problém.** Věkové indexy mnoho neříkají o skutečné ekonomické závislosti jednotlivých složek populace. Stárnutí populace je historicky zcela ojedinělou záležitostí – cílem není společnost „pro staré“, nýbrž společností přátelská „pro každý věk“.

• **Jak Češi stárnou?** Zda naše republika stárne, anebo mládne, záleží na úhlu pohledu. Z demografie známý tzv. mediánový věk dělí populaci na dvě poloviny, přičemž řadí osoby v populaci do „mladší“ a „starší“ skupiny. Jestliže byla v r. 1961 „mladší“ polovina populace pod 32 let, dnes je medián věku již více než 38 let a v r. 2050 jej některé demografické projekce předpokládají mezi 45–49 lety. V ne tolik vzdálené budoucnosti budeme padesátníky zcela legitimně považovat za mladíky. Někteří autoři říkají, že naopak dochází k procesu omlazování společnosti. Vývoj uvnitř věkové struktury se vyvíjí ve směru stárnutí mladé generace (zmenšování podílu dětí 0–10 let na počtu jejich rodičů 30–40 let) a naopak omlazování generace starší (snižování podílu osmdesátiletých a starších na skupině šedesátníků až sedmdesátníků).

• **Senioři volí, pracují a nakupují.** Starší lidé jsou velmi dobrými zákazníky a konzumenty různých služeb, sami často disponují hodnotným majetkem (nemovitosti ad.). Řada z nich je aktivní i po odchodu do důchodu. Více než polovina seniorů nad 60 let také poskytuje finanční výpomoc rodinám svých dětí, čímž se de facto aktivně podílí na zvyšování kupeschopnosti mladších generací.

• **Na stáří se neumírá.** I ve vysokém věku se zhruba 1/2 až 2/3 osob těší zcela uspokojivému zdraví. I když je nemocnost a vícenásobná nemocnost ve vyšším věku častější, rozhodně nelze mezi stáří a nemoc klást rovnítko.

Sociální kampaň si od svého počátku bere na mušku zejména zkrácenou, výrazně diskriminující prezentaci obrazu starších lidí v médiích. Uvádíme některé ze zásad, jež by měli novináři ve svých komentářích na adresu starších lidí obzvlášť respektovat:

Jak psát (a nepsat) o seniorech: Šest bodů pro novinářskou praxi a marketing³

- **Nezmiňujte věk osoby, její stáří nebo ekonomickou neaktivitu (důchodce), pokud to není nezbytně nutné pro kontext reportáže nebo článku.** Daná zásada je zvláště důležitá, když informujete o zločinu. (Věty typu: „Šestadesátiletý starobní důchodce na penzi byl okraden“ jsou bohužel neobvykle častým „úkazem“ na naší mediální scéně.)
- **Zvažte, nakolik je relevantní pro zprávu nebo pozadí článku citovat výrok, který je věkově diskriminační nebo který**

posiluje předsudky vůči starší; dbejte, aby styl prezentace nevytvářel dojem, že se jedná o obecně přijímaný úhel pohledu, který by mohl být považován za legitimní.

- Vyhýbejte se nepodloženým generalizacím. „Starší lidé“ je sociálně prázdná, nedefinovatelná kategorie. „Důchodci“ jsou lidé pobírající starobní penzi, což prámo vypovídá o různorodosti této výrazně heterogenní skupiny, aktivitě v seniorském věku, životním elánu a erudici apod.
- Nedopusťte, aby docházelo k exkluzi (vyloučení) specifických skupin populace.
- Seniori a seniorská témata jsou zcela na okraji zájmu sdělovacích prostředků, což neodpovídá jejich podílu ve společnosti. Nejedná se přitom pouze o přehlížení skupiny starších lidí obecně, ale především o nedostatečnou tematizaci jednotlivých skupin uvnitř seniorů – nemocní, bohatí, aktivní, ženy, etnické minority atp.
- Snažte se reflektovat své vlastní názory na seniory a stárnutí. I když řada starších osob hodnotí aktuální věk jako nejlepší část svého života, není stárnutí „procházka růžovým sadem“. Snad každý z nás má přirozené obavy z toho co bude, z bolesti, z toho, aby nebyl na obtíž. Starší je ale přirozená součást života, bez ní vše, co předchází, vlastně ztrácí smysl. Nepřipravujeme sebe ani ostatní o tato vzácně nabytá léta tím, že (si) je budeme už předem „ošklivít“.

Kde se můžete s kampaní OtevřenoSeniorům v letošním roce setkat

Díky mediálnímu partnerství s Českou televizí bude do vysílání programových stanic ČT 1, 2 a 24 zařazen hraný spot „Starší nám může dát víc“. Snímek mohou diváci zhlédnout také v multikinech CineStar po celé republice, a to zhruba po dobu 12 týdnů začátkem a koncem kalendářního roku. Závěrečné poselství televizního klipu namluvil pan Josef Somr.

Sociální kampaň je dále šířena formou tištěné reklamy ve velkoplošném formátu na telefonních budkách, jakož i v celorepublikových prestižních časopisech a novinách. Zde se objevují vizuály v podobě „očních“ optometrických tabulí se zpytujícími slogany „Dnešní tabu se jmenuje starší“.

Kampaň v letošním roce doprovázejí další speciální akce z produkce středisek diakonie. Zmínit můžeme již III. ročník pěvecké soutěže seniorů SENIORSTAR ve Vsetíně, IV. Celostátní odbornou konferenci o stárnutí ve Valašském Meziříčí, městský koncert na podporu Kampaně proti násilí na seniorech v Jablonci nad Nisou a podobně.

Služby pro seniory tvoří podstatnou část práce Diakonie ČCE, která se opakovaně ročně stará zhruba o 4000 seniorů v terénních, ambulantních i pobytových službách a dlouhodobě spolupracuje s Českou alzheimerovskou společností. Diakonie ČCE je druhou největší nestátní organizací zabývající se sociálními služba-

mi a občanskou pomocí – denně pomáhá klientům v nepříznivých životních situacích – od rané péče, pomoci rodinám s dětmi s postižením, přes provoz nízkoprahových zařízení, azylové domy, chráněné dílny, občanské poradny atp. až po četná seniorská zařízení či hospice pro umírající. Diakonie respektuje potřeby jednotlivců, podporuje rodinné prostředí se zachovanými vazbami, pomáhá všem bez ohledu na vyznání. Ve více než 110 zařízeních po celé republice (střediska, speciální školy) zde pracuje přes 1500 zaměstnanců a 1000 dobrovolníků.

- 1 Diskriminace seniorů je vědomé, záměrné a časté znevýhodnění starších lidí kvůli jejich věku i dalším „přítěžujícím okolnostem“, které má za následek stigmatizaci a nenormální postavení seniorů a upírání jejich zasloužených práv. První česká sociologická definice zní: „Ageismus - neboli věková diskriminace je ideologie založená na sdíleném přesvědčení o kvalitativní nerovnosti jednotlivých fází lidského životního cyklu. Projevuje se skrze proces systematické, symbolické i reálné stereotypizace a diskriminace osob a skupin na základě jejich chronologického věku a/nebo na jejich příslušnosti k určité generaci.“ (Vidovičová, L.: *Věková diskriminace - ageismus: úvod do teorie a výskyt diskriminačních přístupů ve vybraných oblastech s důrazem na pracovní trh*. Praha, Brno: VÚPSV, 2005, str. 5).
- 2 Zpracováno na základě průzkumů Mgr. L. Vidovičové, PhD., FSS Masarykovy univerzity v Brně.
- 3 Evers, H.: *Ageing and Mass Media - Wake up and smell the demographics: silver wave swells*, 1999.

Autorka působí v Diakonii ČCE.

Předváděcí akce – příklad násilné diskriminace starších občanů

Marek Hejduk

V současné době stále více medializované takzvané předváděcí akce jsou ve své podstatě krystalickým příkladem násilí na seniorech. Praktiky firem, založené na zjištění, že starší lidé vzhledem ke svému věku neudrží tak dlouhou pozornost, dříve se unaví a pod emočním tlakem může schopnost jejich kritického myšlení klesat, umožňují nejen prodávat zboží nekvalitní a mnohdy i několikanásobně předražené, ale dostávají seniory prostřednictvím nejrozumnějších úvěrů stále častěji také do dluhové pasti. Na předváděcích akcích přitom dochází k psychické manipulaci, občas dokonce i k fyzickým útokům, dá se také mluvit o omezování osobní svobody. Díky zveřejněným zkušenostem jednotlivých seniorů i soudobé snaze některých novinářů a zástupců odborné veřejnosti odhalit praktiky firem, které předváděcí akce pořádají, si můžeme udělat poměrně přesný obrázek o tom, čemu se seniori v případě návštěvy obdobné akce „dobrovolně“ vystavují.

Dobrovolně

Slovem *dobrovolně* se zaklínají ti, jimž na dané praxi nepřijde nic nepatřičného. V první řadě samotné pořádající firmy, podle jejichž názoru jsou klienti s poskytovatelskými službami spokojeni, což dokládají například (neověřitelnými) celkovými počty účastníků těchto akcí a argumentem, že mnoho z nich se „předváděček“ účastní opakovaně. Pokud se snad při takových akcích děje něco nepatřičného, pak zcela určitě u konkurenčních firem, nikoliv během těch jejich. Dobrovolností argumentují i mnozí lidé mladšího věku, dávající tím

však zároveň najevo, že o problémech, se kterými se seniori potýkají, nemají nejmenší ponětí. Proč tedy seniori na podobné akce jezdí? Podle dokumentovaných příběhů jsou zde dva hlavní důvody: finanční a sociální. Předváděcí akce, nabízené v marketingové terminologii jako „výlety“, jsou na první pohled cenově výhodné – za méně než sto korun slibuje letáček ze schránky výlet na nějaký hrad či zámek, dárek v podobě například kuchyňského spotřebiče nebo potravin, a na místě předváděcí akce ještě oběd zdarma. Mimo chodem – na letáčku k akci bývá často uvádě-

no, že manželský pár bude obdarován něčím hodnotnějším než jednotlivci. Důvod je jediný, aby se při nabídce zboží seniori nemohli „vymlouvat“, že se nemohou poradit s manželkou/manželem. Seniori mají přitom celkem jasnou představu, co by je toto všechno stálo při „plné ceně“ a vzhledem ke své (ať už skutečné, či vnímané) limitované finanční situaci jim zlevněná nabídka připadá více než zajímavá. Dalším aspektem je sociální funkce „výletů“. Předváděcí akce se pro mnoho seniorů stává příležitostí „dostat se mezi lidi“. Množství jejich sociálních kontaktů totiž

s přibývajícím věkem klesá a vazby s dětmi už mnohdy nejsou příliš silné. Cesta autobusem na akci a z ní se tak pro ně stává možností popovídat si s vrstevníky i udělat si nové přátele. Zároveň by se mnoho seniorů na takový výlet samo či s partnerem těžko odvážilo a předváděcí akci berou i jako způsob, jak si rozšířit obzory a podívat se na zajímavá místa. To, že prodejní akce přináší více zklamání než čehokoli jiného, je již druhá věc.

Co se stane ve skutečnosti

Autobusy dovezou seniory do nějaké malé obce, kde je v místní restauraci prodejci zamknou, aby během předváděcí akce nikdo z nich neopustil sál (i kdyby chtěl být jen na WC), a pak to celé vypukne. Efektivní předvádění zboží (vysavače, deky, hrnce či cokoliv jiného), o kterém prodejci pronášejí samé superlativy, všechno je skvělé, revoluční, šetří to čas a peníze a především to pomáhá zůstat zdravý, nemá-li to přímo zázračně léčebné účinky. Mnohaletá záruka je samozřejmostí. A neopomenou zdůraznit, že přítomní mají jedinečnou příležitost tento výrobek získat. Během této části prodejci použijí manipulativní techniku, které spočívá v tom, že když člověk několikrát po sobě souhlasí, bude mít tendenci souhlasit stále. Na počátku tedy senioři dostanou otázky, na které není problém odpovědět kladně: „Záleží vám na vašem zdraví?“, „Ocenili byste něco takového doma?“, „Ocenily by to třeba vaše děti?“, „Máte rádi své děti a vnoučata?“, „No není to skvělé?“, atd. Když pak dojde na cenu daného zboží, i tehdy v člověku zůstane tendence souhlasit s tím, o jak výhodnou koupi jde...

Šíře používaných manipulativních technik, které mimochodem vycházejí z příruček CIA z padesátých let o tom, jak vést výslech, je skutečně široká. Prodejci se například pomocí další techniky zvané „indukování regrese“ snaží, aby se pro seniory v sále stali autoritou, se kterou pak nejen že nebudou mít tendenci diskutovat, ale které se naopak budou snažit zavděčit. V momentě, kdy prodejci mají za to, že se tak stalo, přichází další fáze akce. Z příjemných uhlazených mladých mužů se stávají najednou kárající učitelé, ba trestající vychovatelé. Stačí totiž, aby si některý z přítomných seniorů dovolil s něčím nesouhlasit, cena se mu zdála příliš vysoká, nebo třeba přímo řekl, že prezentovaný výrobek prostě nechce a nepotřebuje. Rázem se stává terčem posměšných poznámek i vyložených slovních útoků ze strany prodejců. Někdy dokonce dojde i na strkanice. Atmosféra v sále rázem zhoustne. Nechápnuté, ba vyděšené pohledy. Co se to stalo? Reakce v sále však nesměřuje k odporu proti metodám prodejců, ale k tomu, aby se dříve příjemná a přátelská atmosféra vrátila. Zvláště, když například rebelujícímu seniorovi prodejce vyhrožuje, že jej nevezme do autobusu, ať se domů dostane, jak chce... Výsledkem je

poctit vlastního provinění a ještě větší snaha být poslušný, ba touha zavděčit se. Přitom přesně tak fungují i předem ohlášené dárky: když dostanu něco zadarmo, měl bych se jim odvděčit - tím, že si něco koupím... Prodejci následně znovu zopakují, jak jedinečnou příležitost získat tak úžasný výrobek přítomní mají. A že ta cena, kterou řekli na začátku, ta pro daný den vlastně neplatí, nebo že sice platí, ale k danému výrobku dostane kupující spoustu věcí v hodnotě i desítek tisíc zdarma... Případně díky rychlému kývnutí na nabídku, prostřednictvím „speciálního“ kuponu či výhry v jakési okamžité „soutěži“ – většinou „tombola“ – mohou získat ono zboží za ještě lepších podmínek než kdykoliv předtím. A neopomenou zdůraznit, co přítomné čeká, když si výrobek nepořídí. Ono předražené zboží je totiž podle prodejců vlastně jediný způsob, jak zůstat zdravý (neboť zdraví je hlavní téma celé předváděcí akce – jedná se přece o jeden z nejpálčivějších problémů stáří).

Pokračujeme dále. V situaci, kdy senioři nemají dostatek relevantních informací o produktu a nemohou posoudit jeho skutečnou hodnotu, jsou otupělí po náročné prezentaci a zároveň s pocitem „výhodné koupě“ a s touhou se prodejcem zavděčit, dochází na lámání chleba, tedy výzvu ke koupi a následné podepisování smlouvy. Pokud si některý z účastníků nechce či opravdu nemůže zakoupit prezentované zboží, i tak mu nabídnou prodejci, jak projevit svou vděčnost. Je tu ještě „drobnost“, od aviváže po lžici na boty, prostě něco prodávaného za zhruba sto padesát korun.

První část přitom v jistých případech může trvat celých čtyři či pět hodin, během nichž senioři seděli na nepohodlných hospodských židlích, bez jídla a pití, bez možnosti dojit si na toaletu, okřikování, když si chtěli vyměnit pár slov se sousedem vedle u stolu, ať už to byl někdo neznámý či partner. Únava, ztráta pozornosti a manipulace mezitím udělala své. Koupě už přestává být prostředkem, jak získat něco „hodnotného“, ale způsobem, jak celé martyrium ukončit a dočkat se slíbeného občeda, dárku a výletu.

Aby však prodejci zamezili případnému vlivu ostatních v sále, podepisování smlouvy se zájemci proběhne v oddělené části prostoru. Dokonce ani ten, který výrobek tak zdařile prezentoval, zde není. Je tu někdo jiný, „cizí“. Někdo, kdo není ten příjemný naslouchající mladý muž, jim předloží mnoho stránek jakési smlouvy, psané malým písmem, a pokud nemají dostatek hotovosti, hbitě přijde s další smlouvou o spotřebitelském úvěru, jejíž písmo je snad ještě menší. Pokud některý zájemce má snahu si text nejprve přečíst, dostane se mu dalších invektiv, nedosahuje-li příjem dostatečné výše pro sjednání úvěru, přimyslí prodejce seniorovi partnera ve společné domácnosti, s jehož fiktivním pří-

jmem už budou podmínky úvěrové společnosti splněny.

Konečně je tu občed

Ale výlet? Když už k němu opravdu dojde, z celodenní akce se stává hodina či dvě. Za tu dobu nelze stihnout prohlídku zámku či hradu, povětšinou pak zbývá jen podívat se na památku zvenku. Případně ani na to není dost času, za což si podle prodejce mohou senioři sami, když jim to dnes tak dlouho trvalo

Zbývá ještě dárek

Podstatný důvod, proč se mnoho seniorů předváděcí akce účastnilo. Leč občas ani ten nedostanou všichni, jen ti, co si něco koupili. Protestovat je možné, už je po akci, také prodejci si dovolí upřímně říci, co si myslí. To, že nepotřebují ty, kteří si nic nekoupili, že když jim je líto dát „pár korun“ za lžici na boty, neměli nikam jezdit. Rozčarování z celého dne je tak definitivní.

To největší rozčarování však teprve přijde

Odchodem ze sálu začíná v těch, kteří zaplatili či se upsali k zaplacení mnoha desítek tisíc, klíčit podezření, že neudělali dobře. Pohled na krabice, které si nesou, je v tom utvrzuje. Doma se vrací zdravý selský rozum a střet s realitou je drsný. Zmanipulovaným seniorům dochází, že se nechali napálit. Jako by to v té restauraci ani nebyli oni... I ti, kteří si jeli „jen“ pro dárek a na výlet, často podlehnou. Jak se jim to mohlo stát? Vinu hledají u sebe a někteří z nich se sami před sebou příliš stydí, než aby se snažili dodatečně bojovat za svá práva. Ty, kteří se o to pokusí, čeká dlouhý a náročný proces, jehož výsledek bývá většinou tristní. Pokusy vrátit zboží, přes ujištění během předváděcí akce, že to není problém, posléze naráží na odpor zástupců firmy. Navíc úvěrový kalendář je tvrdý a neúprosný a výše splátek bývá v porovnání s výší důchodu děsivá. Mnohý ze seniorů svůj nákup sám před sebou omlouvá tím, že to přece koupil dětem, jiný se svým příbuzným naopak bojí přiznat.

Pak se jednoho dne ve schránce objeví obálka s dalším barevným letákem a vidina dárku mnohdy dokáže přehlušit vzpomínky na urážky, únavu, zklamání i vlastní selhání. Někteří odborníci přitom v této souvislosti mluví o závislosti, podobné závislosti na hracích automatech...

Literatura:

Mazalová, Romana: Manipulace při přímém prodeji (diplomová práce), Filozofická fakulta – katedra psychologie, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2011.

Rushkoff, Douglas: Manipulativní nátlak. Proč tak snadno poslechneme druhé?, Konfrontace, Hradec Králové 2002.

Články a diskuse v denním tisku (iDNES.cz, lidovky.cz, aktualne.cz).

Články a diskuse na www.spotřebitele.info, webu SOS Sdružení obrany spotřebitelů.

Autor působí v Diakonii ČCE.

Nezaměstnanost mladých v Řecku

Mladí Řekové ztrácí víru v budoucnost poté, co koncem roku 2011 počet nezaměstnaných mladých lidí překonal padesátiprocentní hranici. Řecká vláda byla nucena v důsledku zadlužení státu přijmout přísná úsporná opatření, která jejich vyhlídky na uplatnění dále zhoršují. I když je řecká společnost známá silnými rodinnými vazbami, mladí lidé se v poslední době často rozhodují pro zaměstnání a život v cizině. Většina z nich však není překvapena ekonomickými problémy, jimž musí čelit. Ti mladí, kteří nemohou sehnat práci ani emigrovat, jsou nuceni žít se svými starými rodiči. Celý život slyšeli jejich stížnosti na špatnou ekonomickou situaci a mnozí došli k názoru, že současná krize je výsledkem tří desetiletí chamtivosti a necitlivosti politiků a také přistěhovalectví, které se vymklo kontrole. V rozvojových zemích je mezi chudými pracujícími vysoký podíl mladých lidí, což je silně stimuluje k emigraci. V Řecku pak většinou nacházejí uplatnění v šedé ekonomice a snižují šance mladých Řeků získat práci na domácím trhu práce.

Stáže ve firmách - vzdělávání praxí

„Stáže ve firmách - vzdělávání praxí“ je název projektu financovaného z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost (OP VK), zahájeného Fondem dalšího vzdělávání (FDV), státní příspěvkovou organizací MPSV. Je určen pro všechny občany České republiky (mimo OSVČ) s trvalým pobytem mimo hlavní město Praha. Jeho hlavním cílem je zavedení inovativního systému dalšího vzdělávání prostřednictvím stáží ve firmách a zvýšení uplatnitelnosti občanů na trhu práce. Stáže budou určeny pro absolventy bez praxe, dlouhodobě nezaměstnané, osoby vracející se na pracovní trh i pro zaměstnané, kteří si chtějí prohloubit kvalifikaci. Firmám nabízí způsob, jak proškolené nové zaměstnance tak, aby jejich dovednosti odpovídaly požadavkům zaměstnavatele. Očekává se vytvoření až 150 šablon jednotlivých stáží. První stáže by měly být zahájeny již v září 2012, projekt by měl být ukončen na podzim roku 2014. Absolventi si na stážích ověří své znalosti a dovednosti v praxi a mohou si tak vylepšit svou pozici na

trhu práce. Nezaměstnaným a lidem vracejícím se na trh práce umožní obnovení pracovních návyků i postupů, případně doškolení podle potřeby. Počítá se až s 5000 účastníky vzdělávání, délka stáží se bude pohybovat v délce 1–6 měsíců. Po ukončení stáže získají účastníci certifikát o jejím absolvování. Stáž ve firmě představuje investici stážisty do své vlastní budoucnosti a možnost lepšího uplatnění na trhu práce. Podnikatelské subjekty, které se do projektu zapojí, dostanou ojedinelou možnost zaškolení a vychovat si budoucí odborníky v oblasti, ve které podnikají, s možností tyto proškolené pracovníky následně zaměstnat, a současně zdokonalit interní vzdělávací mechanismy. V rámci projektu budou z fondů EU refundovány náklady spojené s realizací stáže (náklady na mentora, pojištění apod.), stážista bude mít také hrazeno cestovné a stravné. Celkový rozpočet ve výši 800 mil. Kč je z 85 % financovaný ESF a z 15 % ze státního rozpočtu ČR.

Blíží informace na <http://fdv.mpsv.cz/> - sekce Stáže ve firmách.

Novinky v knižním fondu

Nový občanský zákoník. Srovnání nové a současné úpravy občanského práva. /Svejkovský, Jaroslav a kol.

Praha, C. H. Beck 2012. - xiv, 792 s. - ISBN 978-80-7400-423-0.

Pracovní právo v kontextu občanského práva. Analýza limitů podpůrné působnosti obecného občanského práva v pracovněprávních vztazích. / Štefkov, Martin
Praha, Auditorium 2012. - 312 s. - ISBN 978-80-87284-24-7.

Pracovní právo. / Bělina, Miroslav a kol.
Praha, C. H. Beck 2012. - xxxv, 599 s. - ISBN 978-80-7400-405-6.

Republika sociologů. Zlatá éra české sociologie v meziválečném období a krátce po druhé světové válce. / Nešpor, Zdeněk R.
Praha, Scriptorium 2011. - 304 s. - ISBN 978-80-87271-48-3.

Sociální zabezpečení I. Sociální zabezpečení v České republice – lékařská posudková služba – systémy sociálního zabezpečení. / Arnoldová, Anna
Praha, Grada 2012. - 350 s. - ISBN 978-80-247-3724-9.

Statistické nástroje ekonomického výzkumu. / Kába, Bohumil - Svatošová, Libuše
Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2012. - 176 s. - ISBN 978-80-7380-359-9.

Úvod do sociologie. / Keller, Jan
Praha, Sociologické nakladatelství (SLON) 2012. - 204 s. - ISBN 978-80-7419-102-2.

Demographie konkret - Kommunale Familienpolitik neu gestalten.
Gütersloh, Bertelsmann Stiftung 2012. - 87 s. - ISBN 978-3-86793-073-4.

Familienreport 2011. Leistungen, Wirkungen, Trends.

Berlin, Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend 2012. - 121 s.

Strukturální změny českého trhu práce a proměna sociálního modelu. / Potužákova, Zuzana

Praha, Národohospodářský ústav Josefa Hlávky 2012. - 109 s. - ISBN 978-80-86729-75-6.

Zaostřeno na ženy a muže.

Praha, Český statistický úřad 2012. - CD ROM
Senioři v mezinárodním srovnání.

Praha, Český statistický úřad 2012. - CD ROM
Optimalizace sociálních služeb. / Víšek, Petr - Průša, Ladislav

Praha, VÚPSV, v. v. i., 2012. - 110 s. - ISBN 978-80-7416-099-8.

Vývoj hlavních ekonomických a sociálních ukazatelů České republiky 1990-2011. Bulletin No. 27. / Höhne, S. - Šťastná, A. - Šlapák, M. - Kozelský, T.

Praha, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., 2012. - 65 s. - ISBN 978-80-7416-101-8.

Social work across Europe. Accounts from 16 countries. / Erath, Peter [EDI] - Littlechild, Brian [EDI]

Ostrava, University of Ostrava - ERIS with Albert Publisher 2010. - 184 s. - ISBN 978-80-7368-910-0.

Vydání a spotřeba domácností statistiky rodinných účtů za rok 2011. Domácnosti

IV. výroční kongres poskytovatelů sociálních služeb

Datum konání: 11. a 12. 10. 2012

Místo konání: Tábor, hotel Palcát

Kapacita: celkem 500 osob

Cena (člen APSS ČR /nečlen): 990 Kč /1890 Kč

Kapacita galavečera celkem 350 osob, cena: 390 Kč

První jednací den bude společný pro všechny pracovní sekce, druhý pracovní den budou probíhat odborné workshopy ve 4 pracovních sekcích.

Více na www.apsscr.cz.

podle postavení osoby v čele, podle velikosti obce, příjmová pásma, oblasti.

Praha, Český statistický úřad 2012. - 129 s. - ISBN 978-80-250-2199-6.

Příjmy a životní podmínky domácností v roce 2011.

Praha, Český statistický úřad 2012. - 269 s. - ISBN 978-80-250-2200-9.

Pojistné na sociální zabezpečení zaměstnavatelů, zaměstnanců, OSVČ, dobrovolně důchodově pojištěných s komentářem a příklady k 1. 1. 2012. / Ženíšková, Marta
Olomouc, ANAG 2012. - 149 s. - ISBN 978-80-7263-735-5.

Sociální služby v ČR v teorii a praxi. / Čámský, Pavel - Sembdner, Jan - Krutílová, Dagmar

Praha, Portál 2011. - 263 s. - ISBN 978-80-262-0027-7.

Psychologické aspekty změn v české společnosti. Člověk na přelomu tisíciletí. / Gillnerová, Ilona - Kebza, Vladimír - Rymeš, Milan a kol.

Praha, Grada 2011. - 256 s. - ISBN 978-80-247-2798-1.

Dying and death in 18th - 21st century Europe. / Rotar, Marius [EDI] - Teodorescu, Adriana [EDI]

Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing 2011. - 366 s. - ISBN 978-1-4438-3208-3.

Citizenship social work with older people. / Payne, Malcolm

Bristol, The Policy Press 2012. - xi, 193 s. - ISBN 978-1-4473-0127-1.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc - umísťování dětí, podmínky péče o děti, financování provozu. / Barvíková, Jana - Palonciová, Jana - Machová, Jana
Praha, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., 2012. - 112 s. - ISBN 978-80-7416-100-1.

Z domácího tisku

Sociální transfery: Jsou účinné? / ŠUSTOVÁ, Šárka

In: Statistika a my. - Roč. 2, č. 6 (2012), s. 22.:tab. Efektivnost sociálních transferů - porovnání míry ohrožení chudobou před sociálními transfery a následně po nich. Tabulka: Ohrožení příjmovou chudobou podle vybraných charakteristik, 2010.

Nové povinnosti zaměstnavatelů v oblasti sociálního zabezpečení. / KLÍMOVÁ, Růžena

In: PSK - Personální a sociálně právní kartotéka. - Roč. 15, č. 6 (2012), s. 23-26.:tab. Postup při sepisování žádosti o důchod v souvislosti se změnou (zákon č. 306/2008 Sb. od 1. 1. 2010), umožňující u důchodu, na který vznikl nárok po 31. 12. 2009, upřednostnit v rámci rozhodného období vyloučené doby před dosažením příjmem.

V Praze se příliš nestoná. / HRIVÍKOVÁ, Anita

In: Statistika a my. - Roč. 2, č. 5 (2012), s. 28-29.:obr.

Vývoj pracovní neschopnosti v r. 2011. Faktor mateřství. Regionální rozdíly.

Právní odpovědnost za škodu vzniklou pacientovi ve zdravotnických zařízeních podle občanského práva. / BRUTHANSOVÁ, Daniela - JEŘÁBKOVÁ, Věra

In: Geriatrie a gerontologie. Roč. 1, č. 1(2012), s. 43-47 (5 s.), lit. - ISSN 1805-4684

Odpovědnost za škodu způsobenou pacientovi při poskytování zdravotní péče ve zdravotnických zařízeních. Zdravotnická zařízení nezřídka zbytečně chybují, ať již malou pozorností věnovanou dokazování před soudem, či nevýhodně uzavřenými pojistnými smlouvami o odpovědnosti za škodu.

Jak se změnil příspěvek na zvláštní pomůcku. / MARKOVÁ, Lucie

In: MŮŽEŠ. - č. 4 (2012), s. 28.

Od ledna 2012 upravuje problematiku příspěvků pro zdravotně postižené osoby zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám zdravotně postiženým. Upravuje příspěvek na mobilitu a příspěvek na zvláštní pomůcku.

Dobrovolnictví seniorů jako součást aktivního stárnutí. / PETROVÁ KAFKOVÁ, Marcela

In: Sociológia. - Roč. 44, č. 2 (2012), s. 212-232.:obr.,tab.,-lit.

Otázky občanské participace seniorů a jejich zapojení do dobrovolnické činnosti. Sociodemografické charakteristiky českých seniorů-dobrovolníků v porovnání s evropským kontextem. Faktory ovlivňující šanci na dobrovolnickou práci.

Desátým generálním ředitelem ILO byl v květnu 2012 zvolen Guy Ryder, jeden z dosavadních výkonných ředitelů ILO, v jehož gesci byla oblast mezinárodních standardů práce a základních práv a principů v oblasti práce. Z 56 možných hlasů jich získal 30 a zvítězil nad osmi dalšími kandidáty. Své funkce se ujme v říjnu letošního roku. K volbě došlo poté, co dosavadní generální ředitel Juan Somavia oznámil, že se ke konci září 2012, tedy 18 měsíců před vypršením svého třetího funkčního období, vzdává své funkce.

Roste podíl osob pod hranicí příjmové chudoby. / ŠUSTOVÁ, Šárka

In: Statistika a my. - Roč. 2, č. 6 (2012), s. 20-21.:obr., tab.

Výpočet hranice chudoby a míry ohrožení osob příjmovou chudobou. Tabulka: Hranice ohrožení příjmovou chudobou podle složení domácností, 2010. Graf: Vývoj hranice chudoby a počtu osob ohrožených příjmovou chudobou, 2005-2011.

Rodinná politika a úroveň plodnosti v Norsku. / HABARTOVÁ, Pavlína

In: Demografie. - Roč. 54, č. 1 (2012), s. 72-77.:obr., -lit.

Norsko patří k zemím s nejstabilnější relativně vyšší úrovní úhrnné plodnosti. Úroveň úhrnné plodnosti v Norsku a ČR (1960-2009). Posouvání nejvyšších měr plodnosti do vyšších věkových skupin. Charakteristika rodinné politiky v Norsku.

Vývoj rozdílu úhrnné plodnosti ve státech a regionech východní části Evropské unie v letech 1991-2008. / KURKIN, Roman - ŠÍDLA, Luděk

In: Demografie. - Roč. 54, č. 1 (2012), s. 4-13.:obr.,tab.,-lit.

Článek zkoumá regionální rozdíly v úrovni plodnosti ve východní části EU v posledních zhruba 20 letech.

Pokles kriminality se zastavil. / KAMENICKÝ, Jiří

In: Statistika a my. - Roč. 2, č. 6 (2012), s. 30-31.:obr.

Dynamika počtu trestných činů, rozdíly na regionální a místní úrovni.

Od 60. let se sledují data o léčbě uživatelů drog. / NECHANSKÁ, Blanka

In: Statistika a my. - Roč. 2, č. 5 (2012), s. 16-17.:obr.

Vnější podmínky změn specializačního profilu české ekonomiky reflektující strategii Evropa 2020. / ZEMAN, Karel

In: Scientia et Societas. - Roč. 8, č. 1 (2012), s. 74-94.:tab., -lit.

Charakteristika základních rysů předpokládaných vnějších rámcových podmínek budoucích změn paradigmat specializačního profilu ekonomik členských států EU-27 a jejich reflexe v české ekonomice.

Spotřeba domácností má významný sociální rozměr. / KAMENICKÝ, Jiří

In: Statistika a my. - Roč. 2, č. 6 (2012), s. 10-14.:obr.

Článek se zabývá vztahem mezi vývojem výdajů na konečnou spotřebu domácností a růstem ekonomiky v ČR. Grafy: Vývoj čistých měsíčních peněžních vydání na osobu podle typu domácností (2007-2011). Porovnání struktury vydání vybraných typů domácností (2006, 2010)

Vývoj zkrácených pracovních úvazků v Evropě. / NÜRNBERGEROVÁ, Veronika

In: Veřejná správa. - Roč. 23, č. 11 (2012), s. 26-27.

Flexibilita českého trhu práce: legislativní mezery v systému agenturního zaměstnávání. / NOHÁL, Martin

In: Scientia et Societas. - Roč. 8, č. 1 (2012), s. 28-35.:obr., -lit.

Vzhledem k provázanosti lidské práce se samotnou existencí jedince by politika zaměstnanosti měla institucionálním nastavením zaručovat stabilní a spravedlivé pracovní prostředí poskytující příležitosti. Ke zvyšování pružnosti trhu práce vede uvolňování podmínek pro firmy při práci s lidskými zdroji: flexibilní formy zaměstnávání, přemísťování pracovníků na jiné pozice, ukončování pracovních poměrů, systém vzdělávání a rekvalifikací a podobně.

Obec přátelská rodině 2012

Obce a města mohou v pátém ročníku soutěže získat dotaci na aktivity podporující rodiny, ale podle nových pravidel. Letos se podmínky soutěže podstatným způsobem změnil, soutěžící musí předložit plán rozvoje rodinné politiky, tzv. koncepční dokument rodinné politiky, který umožňuje strategický postup při plánování a realizaci regionální rodinné politiky a předpokládá dlouhodobou udržitelnost navržených opatření. Nová koncepce soutěže umožní získat přesnější informaci o pojetí rodinné politiky v obci a pro obec bude zmapování cílových skupin a jejich potřeb a vytipování vhodných opatření rodinné politiky také velkým přínosem. Přihlášky do soutěže mohou obce zasílat do konce prosince, vítězové 5 věkových kategorií budou vyhlášeni v březnu 2013. Vítězným obcím bude rozděleno celkem 6 milionů Kč.

Více informací o soutěži včetně podmínek a přihlášky lze najít na webu www.obecpratelskarodine.cz.

Tříletý projekt „Integrace cizinců na trhu práce v ČR: posílení role českých měst“, realizovaný Multikulturním centrem Praha s cílem posílit role českých měst při podpoře integrace cizinců na trhu práce, byl zahájen v květnu 2012 a potrvá do dubna 2015. Absence integrační strategie na lokální úrovni může vést například k sociálnímu vyloučení cizinců, jejich vykořisťování zaměstnavateli nebo nelegálnímu zaměstnávání, případně k dlouhodobému napětí mezi migranty a majoritní společností. Projekt by měl formou vzdělávání úředníků místních samospráv, úřadů práce, integračních center a živnostenských úřadů, což jsou zaměstnanci, kteří s cizinci přicházejí do kontaktu při výkonu své profese, přispět k řešení tohoto problému. Zahraničními partnery projektu se staly renomované zahraniční organizace s dlouholetou tradicí, které sídlí v Bruselu, Drážďanech a v Berlíně. Projekt je podpořen z prostředků ESF prostřednictvím OP LZZ a státního rozpočtu ČR. Více na <http://www.mkc.cz>.

Odborný měsíčník Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR

SOCIÁLNÍ SLUŽBY

www.socialnisluzby.eu

Z obsahu letního dvojčísla červen-červenec 2012:

- Zdeněk Kašpárek: Švýcarské sociální služby se představily na odborné konferenci v Průhoncích
- Zdeněk Kašpárek: V Olomouci se sešli zástupci církevních poskytovatelů sociálních služeb
- Dr. Ing. Jaromír Drábek: Nelze se donekonečna spoléhat na stát (ministr práce a sociálních věcí odpovídá na otázky časopisu Sociální služby)
- PaedDr. Dušan Mikulec: Riešenie agresívnych stavov klientov v zariadeniach sociálnych služeb
- Mgr. Veronika Jurečková: Voňavý svět aromaterapie, 3. část
- Ota Pačesová: Nevidíme, neslyšíme, ale cítíme, 4. část: Sociální služby a vzdělávání osob s hluchoslepotou v ČR
- Mgr. Zuzana Filipková, Ph.D.: Podpora křesťanských etických hodnot v sociálních službách - praktické zkušenosti Slezské diakonie
- Mgr. Petr Černý: Vážně nemocní potřebují naši blízkost
- Bc. Robert Pitrák, Mgr. Lada Habrcetlová: Tísňová péče, 2. část: Financování a specifika individuálního plánování
- Mgr. Petra Štarková: Znevýhodněné rodičovství
- Ing. Dagmar Hoferková, Michal Čančík, B.Th.: Management dobrovolnictví - model spolupráce mezi přijímající a vysílající organizací
- Doc. PhDr. Pavel Tilinger, CSc.: Historie a současnost sportu osob s intelektovým postižením ve světě, 1. část: Organizace Inas
- PhDr. Mgr. Lada Furmaniková, Mgr. Jan Kostečka: Práce se zaměstnanci v transformačních změnách
- Mgr. Marie Lukasová (Kancelář veřejného ochránce práv): Čárkovat, či nečárkovat? - Stanovení způsobu výpočtu úhrad za sociální služby
- PhDr. Lenka Bočková: Evropský rok aktivního stárnutí a mezigenerační solidarity 2012

Ze zahraničního tisku

Die Pensionsreform 2012. [Důchodová reforma 2012.] / RUDDA, Johannes
In: Soziale Sicherheit. - Roč. 65, č. 5 (2012), s. 229-232.:obr., tab.

Reformní úpravy v oblasti důchodového zabezpečení, jak je přinesl 2. stabilizační zákon 2012, který má přispět je konsolidaci spolkového rozpočtu na rok 2013. Snížení valorizace důchodů 2013-2014. Postupné zvyšování věku, od kterého platí ochrana při ztrátě způsobilosti vykonávat své povolání (Berufsschutz) z 57 na 60 let od r. 2017. Další opatření.

Policy Success and Public Health: The Case of Public Health in England. [Politický úspěch a veřejné zdraví: Příklad veřejného zdravotnictví v Anglii.] / BAGGOT, Rob
In: Journal of Social Policy. - Roč. 41, č. 2 (2012), s. 391-408.: -lit.

Mezníky a strategie utváření zdravotnické politiky v Británii od počátku 90. let minulého století.

Mobilitätsintervention „Bewegtes Leben“. [Mobilizační intervence „Bewegtes Leben“.] / STÜRZENBECHER, Stephanie - WAGREICH, Tanja

In: Soziale Sicherheit. - Roč. 65, č. 2 (2012), s. 87-89.:obr., -lit.

Informace o mobilizační intervenci „Bewegtes „Leben“ v zařízeních, která se účastní pilotního projektu na podporu zdraví v domovech pro seniory „Gesundheit hat kein Alter“.

Evaluating State-promoted Civic Engagement and Participation of Vulnerable Groups: The Paradoxical Policies of the Social Support Act in the Netherlands. [Hodnocení státem podporované občanské angažovanosti a zapojení zranitelných skupin do společnosti: Paradoxní politika obsažená v zákoně o sociální podpoře v Nizozemsku.] / LUB, Vasco - UYTERLINDE, Matthijs

In: Journal of Social Policy. - Roč. 41, č. 2 (2012), s. 373-390.:tab., -lit.

Kontroverzní politika povinných opatření v rámci prosazování aktivní účasti osob s mentálním nebo psychiatrickým postižením v prostředí běžného života populace.

Introduction: Household Finances under Pressure: What is the Role of Social Policy?

Postupné vydávání **karty sociálních systémů, tzv. sKarty**, jejímž prostřednictvím budou vypláceny všechny nepojistné sociální dávky, zahájil ÚP ČR ve spolupráci s Českou spořitelnou koncem června, během července pak na malém vzorku probíhalo ověřování systému. Kontaktní pracoviště ÚP ČR budou následně objednávat výrobu dalších sKaret pro konkrétní příjemce. Držitel sKarty obdrží dopis s výzvou k jejímu vyzvednutí a při jejím převzetí dostane příručku s návodem, jak lze kartu používat, informaci o podmínkách použití sKarty a také sazebník plateb při nakládání s sKartou. Do konce roku 2012 bude možné bezplatně požadovat zasílání dávek prostřednictvím peněžních poukazek, poté tuto službu bude nutné hradit, pokud nebude klientův požadavek na donášku peněz uznán za oprávněný. S sKartou bude v principu možné až na určité výjimky nakládat jako s jinou bankovní kartou. Namísto klienta může kartu využívat buď jeho zákonný zástupce, nebo ustanovený zvláštní příjemce dávky, pokud klient úmyslně neprávne dávku využívá nebo pokud je nezbytné ochránit klientovy zájmy. Jestliže klientovi zdravotní stav neumožňuje osobně sKartu převzít na ÚP, lze tak učinit stanovením opatrovníka, využitím plné moci nebo dohodnout s ÚP její převzetí v místě, kde klient žije.

[Úvod k tematické sekci: Finance domácností pod tlakem: Jaká je role sociální politiky?] / JOSEPH, Ricky - ROWLINGSON, Karen
In: Social Policy and Society. - Roč. 11, č. 1 (2012), s. 67-68.

Domácí finance v kontextu bankovní krize v r. 2007. Nouzový rozpočet zaměřený na snížení národního rozpočtového deficitu znamenal největší snížení financování veřejného sektoru, nezaměstnanost a rostoucí životní náklady vyvolávají napjatou finanční situaci mnoha domácností.

Implicit debt in public-sector pension plans: An international comparison. [Implicitní dluh v penzijních plánech veřejného sektoru: mezinárodní srovnání.] / POUNDS, Eduard - SEVERINSON, Clara - YERMO, Juan

In: International Social Security Review. - Roč. 65, č. 2 (2012), s. 75-101.:obr., tab., -lit.
Systémy a problematika finanční udržitelnosti penzijních plánů pro vládní pracovníky a zaměstnance veřejného sektoru v zemích OECD.

Welfare Systems and Adequacy of Pension Benefits in Europe. [Sociální systémy a adekvátnost důchodových dávek v Evropě.] / GOUGH, Orla - ADAMI, Roberta
In: Social Policy and Society. - Roč. 11, č. 1 (2012), s. 41-53.:tab., -lit.

Studie zkoumá souvislost mezi důchodovými systémy a adekvátností důchodového příjmu. Analyzuje kombinace veřejných a soukromých důchodů a posuzuje dopad různých politik na míry chudoby mezi důchodci.

Her House, His Pension? The Division of Assets Among (Ex-) Couples and the Role of Policy. [Její dům, jeho důchod? Rozdělení majetku mezi (ex-)páry a role politiky.] / JOSEPH, Ricky - ROWLINGSON, Karen
In: Social Policy and Society. - Roč. 11, č. 1 (2012), s. 69-80.:tab., -lit.

Nedostatečné informace o rozdělení a kontrole majetku a příjmů v rámci párů. Některé oblasti politiky předpokládají, že všechny páry se na aktivech podílí rovnoměrně, zatímco další oblasti politiky činí rozdíly mezi manželskými a civilními páry ve srovnání s kohabitujiícími páry. Výzkum ukázal, že i když existuje rozdíl mezi kohabitujiícími a manželskými páry ve vnímání majetku a dluhů, existují také variace v rámci těchto párů, neboť rozdělení majetku ovlivňují i další faktory.

Measuring governance as a method of managing, coordinating, controlling and implementing public policies and programmes at regional and local level - p. 2

In the presented paper we scrutinise the significance, ways and possibilities of measuring the concept of governance, which can be interpreted as either "governing" or "managing" public policies and public and social programmes. The existing method of measuring governance in the sense of "government" has limited usefulness for public policy practice in our opinion, because it focuses solely on the state and higher level of government and almost entirely overlooks the regional and local levels. For that reason, and based on the extensive foreign and domestic literature dealing with this concept, we propose our own method for measuring governance, which we understand more simply as the "management" of public policies and programmes (and in more complicated terms as a method for managing, coordinating, controlling and implementing these programmes). We use the concept of "management" intentionally, because we are reflecting the real public-policy shift in the perception of the governance debate from the traditional "governing" by a government at state level to the modern "management" (or administration) of individual public policies by state and non-state actors at regional and local level. Our proposed measurement method should provide information about both the structure and dynamics of the process of planning, administering and implementing public policies at state, regional and local level, and should thus draw attention - in comparison with governance methods in our countries - to the strengths and weaknesses of the governance of a specific public policy and where these strengths and weaknesses lie (whether in the areas of financing, regulation or implementation of a policy system). At the end of the paper we give thorough consideration to the possibility of making real use of the information gained by measuring governance as "governing" and by our proposed measuring of governance as "management".

Keywords: new public governance, governing, management, public policy, public and social programmes, partnerships and networks

Expected trends in the development of employment. Prediction of the number of people employed in selected branches of the non-manufacturing sphere - p. 12

At this point in time it is very hard to estimate how employment will develop. There is a whole series of unpredictable circumstances that can have a substantial influence on its development. Nevertheless it is possible to estimate the future development of the number of people employed in selected branches of industry. For the very reason that estimates of the numbers of people employed in

specific branches are published at a considerable delay owing to the administrative complexity of acquiring the relevant data, we attempted to estimate these numbers for selected branches for every quarter of the years 2011 to 2015. At present balanced estimates are available for every quarter of 2010 and, though we are now in 2012, these are the last available figures. Given the economic slowdown that occurred in 2009 a slight upward trend was expected in the national economy in 2011, with the associated slight growth in the number of people employed in the most important areas of the non-manufacturing sphere, specifically in public administration, defence and social security, in education, healthcare and social care, and in culture, entertainment and leisure. Based on the economic development to date, it is reasonable to expect that the actual growth in 2011 was negligible, and that an equivalent trend or even stagnation can be expected for the years 2012 to 2015. In view of these circumstances the following study will attempt to estimate the as yet unknown numbers of people employed in each quarter of 2011 and also to estimate their development in the every quarter of the years 2012-2015.

Keywords: numbers of people in employment, CZ-NACE, forecasts, SARIMA

Old-age pensions awarded before the attainment of retirement age - p. 18

The paper deals with the issue of what are known as "early old-age pensions" from the point of view of the biggest insurance organisation in the Czech Republic, the Czech Social Security Administration. It presents concise information about the legislation governing these pensions from 1988 to 2012. The paper documents the development of early old-age pensions using the statistical data kept by the Czech Social Security Administration on these pensions since 1996. The data are presented in the form of tables or graphs that contain an overview of early old-age pensions paid out and awarded from 1996 to 2011, including their amounts, the financial costs of disbursing them, comparison with other old-age pensions etc. It is fair to say that taking early retirement is a standard retirement option. As of 31.12.2011 the Czech Social Security Administration paid out half of million of these pensions, which account for as much as a fifth of all old-age pensions. Citizens opt to receive a pension before attaining pensionable age even though early-retirement pensions are smaller than standard old-age pensions. The presented statistical data also reveal that some years bring a marked increase in the number of applications for the award of early old-age pensions, which is a reaction to both the economic situation and, above all, the pensions legislation.

Keywords: old-age pension, early old-age pension, retirement age, Czech Social Security Administration

Hlavní náplní ústavu je aplikovaný výzkum v oblasti práce a sociálních věcí na regionální, celostátní i mezinárodní úrovni formulovaný podle aktuálních potřeb orgánů státní správy, popřípadě neziskových či privátních subjektů. Ústav vykonává konzultantskou činnost pro uživatele výsledků výzkumů a organizuje semináře a konference. Výzkumné projekty se každý rok připravují ve spolupráci se zainteresovanými subjekty s ohledem na kontinuitu vývoje vědy a výzkumu v předemných oblastech. Mezi hlavní výzkumné zájmy ústavu patří:

- trh práce a zaměstnanost,
- sociální dialog a pracovní vztahy,
- sociální ochrana,
- rodinná politika,
- příjmová a mzdová politika,
- rovné příležitosti,
- teorie sociální politiky.

Významnou činností ústavu je poskytování komplexních knihovnických a informačních služeb z oblasti práce a sociálních věcí, které zajišťuje oddělení knihovnicko-informačních služeb. V rámci jeho činnosti je kontinuálně budován a zpracováván fond domácích a zahraničních informačních pramenů z uvedených oblastí, ale i z příbuzných oborů a průřezových vědních disciplín.

The RILSA's main role is applied research on labour and social affairs at regional, national, and international levels, formulated in accordance with the current needs of the state administration, and in some cases the non-profit sector and private clients. The Institute provides consultancy for the users of research results and organizes seminars and conferences. Research projects are prepared each year in collaboration with interested parties, with regard to the continuity of science and research in the areas in question. The Institute's main research interests include:

- labour market and employment,
- social dialogue and labour relations,
- social security,
- family policy,
- wages and income policy,
- equal opportunities,
- social policy theory.

An important activity of the Institute, essential for carrying out its research objectives, is the provision of comprehensive library and information services in the field of labour and social affairs. This is done by RILSA's library and information services department.

Kontakt:

Palackého nám. 4, Prague 2, 128 01, Czech Republic, tel. +420 224 922 381, fax +420 224 972 873, <http://www.vupsv.cz>

FÓRUM sociální politiky

